

**Transparency International Kazakhstan
UNDP in Kazakhstan**

Monitoring corruption in Kazakhstan

**Қазақстандағы сыбайлас жемқорлық
жағдайының мониторингі**

**Мониторинг состояния коррупции
в Казахстане**

Алматы, 2019

УДК 316.75-311.2
ББК 60.5

Transparency Kazakhstan. Мониторинг состояния коррупции в Казахстане.
– под ред Шиян О.В., Казахстан, Алматы, 2019. 520 с.

Исследование «Мониторинг состояния коррупции в Казахстане» проведено благодаря финансовой поддержке Программы развития ООН в Казахстане летом 2019 года. Результаты исследования распространяются свободным способом и не могут быть реализованы за деньги.

Итоги исследования могут быть применены в теоретическом анализе феномена коррупции, проведении дальнейших исследований, практике преподавания курса противодействия коррупции, разработке программ и законодательства по снижению негативного влияния коррупции на жизнь общества.

***

The study “Monitoring the state of corruption in Kazakhstan” was conducted in the summer of 2019 thanks to the financial support of the United Nations Development Program in Kazakhstan.

The study was conducted under the guidance and editing of the Executive Director of Public Fund Transparency International Kazakhstan O. Shiyan

The study is comprehensive and consists of three parts:

1. Sociological survey of the population
2. Sociological survey of representatives of small and medium-sized businesses
3. Analysis of complaints received on the Open Government portal “Open Dialogue”.

The study is applied in nature and is socially oriented. In developing the methodology, an anthropological approach was used. The research is distributed in a free way, copyright on the research results belongs to PF Transparency International Kazakhstan, copyright on the research methodology belongs to O. Shiyan.

***

Қазақстандағы БҰҰ Даму бағдарламасының қаржылық қолдауымен 2019 жылдың жазында "Қазақстандағы сыбайлас жемқорлық жағдайының мониторингі" зерттеуі өткізілді.

Зерттеу Transparency International Kazakhstan ҚҚ атқарушы директоры О. В. Шиянның басшылығымен және редакциясымен жүргізілді.

Зерттеу кешенді сипатта және үш бөліктен тұрады:

1. Халықпен әлеуметтік сауалнама
2. Шағын және орта бизнес өкілдерінен әлеуметтік сауалнама
3. «Ашық диалог» Ашық үкімет порталына келіп түскен шағымдарды талдау

Зерттеу қолданбалы сипатта және әлеуметтік бағытталған. Әдіснаманы әзірлеу кезінде антропологиялық тәсіл қолданылды.

Зерттеу еркін түрде таратылады, зерттеу нәтижелеріне авторлық құқық Transparency International Kazakhstan ҚҚ тиесілі, зерттеу жүргізу әдіснамасына авторлық құқық Шиян О. В. тиесілі.

***

Исследование «Мониторинг состояния коррупции в Казахстане» проведено летом 2019 года благодаря финансовой поддержке Программы развития ООН в Казахстане.

Исследование проведено под руководством и редакцией исполнительного директора ОФ Transparency International Kazakhstan Шиян О.В.

Исследование носит комплексный характер и состоит из трех частей:

1. Социологический опрос населения
2. Социологический опрос представителей малого и среднего бизнеса
3. Анализ жалоб, поступивших на портал Открытого правительства «Открытый диалог»

Исследование носит прикладной характер и является социально ориентированным. При разработке методологии использовался антропологический подход.

Исследование распространяется свободным способом, авторское право на результаты исследования принадлежат ОФ Transparency International Kazakhstan, авторское право на методологию проведения исследования принадлежит Шиян О.В.

Содержание

Project summary.....	10
Жобаның түйіндемесі.....	15
Резюме проекта.....	21
1-ТАРАУ. Халықтың әлеуметтік сұрауының нәтижелері.....	27
ЗЕРТТЕУ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ.....	28
1 БӨЛІМ. МӘСЕЛЕНІ ҚОЮ.....	35
2 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУ ӘДІСНАМАСЫ.....	38
3 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУДЕН АЛЫНҒАН НӘТИЖЕЛЕР САРАПТАМАСЫ.....	47
Тарау 1. Облыстар бойынша республикалық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдауды бағалау.....	47
Тарау 2. Мемлекеттік қызметтерді қолдану.....	49
Тарау 3. Атқарушы мен бақылаушы органдар қызметі сыбайлас жемқорлыққа мүмкіндік беретін аймақтарды анықтау және сәйкесінше рейтингі құрастыру.....	56
Тарау 4. Сыбайлас жемқорлықтың қайнар көзі болып саналатын мемлекеттік органдар, лауазымдар мен қызмет салаларын анықтау.....	60
-Мемлекеттік емханалар/ауруханалар (28,7%; 216 жағдай).....	62
-Полиция (11,3%; 85 жағдай).....	67
-Жер қатынастары басқармасы (7,0%; 53 жағдай).....	71
-Мемлекеттік бала-бақшалар (6,9%; 52 жағдай).....	76
-Мемлекеттік ЖОО (6,8%; 51 жағдай).....	80
-Жұмыспен қамту орталықтары (5,1%; 38 жағдай).....	85
-Мемлекеттік колледждер (4,9%; 37 жағдай).....	89
-«Азаматтар үшін үкімет» ҰАҚ (ХҚКО) (4,8%; 36 жағдай).....	93
-Мемлекеттік мектептер (4,5%; 34жағдай).....	98
-Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (4,1%; 31 жағдай)....	102
-Әскери комиссариат (3,7%; 28 жағдай).....	106
-Аудан әкімдігі аппараты (3,6%; 27жағдай).....	109
Тарау 5. Халықтың мемлекеттік органдағы сыбайлас жемқорлық деңгейі туралы түсінігі.....	113
Тарау 6. Мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатқа қанағаттану деңгейін, сонымен бірге, азаматтардың мемлекеттік билік институттарына сенімін бағалау.....	123
Қосымша 1. Зерттеу іріктемесін аудандар мен қалалар бойынша бөлу.	132

Қосымша 2. Түрлі ведомстволар мен мекемелердегі төлемдер сомасы, теңге	137
---	------------

2-ТАРАУ. Шағын және орта кәсіпкерлік өкілдерінің әлеуметтік сауалнама нәтижелері.....	139
--	------------

ЗЕРТТЕУ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ.....	140
-----------------------------------	------------

1 БӨЛІМ. МӘСЕЛЕНІ ҚОЮ, ОНЫҢ ӨНДЕЛГЕНДІГІ, ЖАЙ-КҮЙІ МЕН ТӘСІЛДЕМЕСІ.....	146
--	------------

2 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУ ӘДІСНАМАСЫ.....	149
---	------------

ЗБӨЛІМ. ЗЕРТТЕУДЕН АЛЫНҒАН НӘТИЖЕЛЕРДІҢ САРАПТАМАСЫ.....	157
---	------------

Тарау 1. Облыстар, қалалар мен аудандар бойынша республикалық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдауды бағалау.....	157
--	------------

Тарау 2. Мемлекеттік қызметтерді қолдану.....	161
--	------------

Тарау 3. Атқарушы мен бақылаушы органдар қызметі сыбайлас жемқорлыққа мүмкіндік беретін аймақтарды анықтау және сәйкесінше рейтингі құрастыру.....	167
---	------------

-Жер қатынастары басқармасы (20,4%; 34 оқиға).....	173
---	------------

-Мемлекеттік кірістер департаменті (салық қызметі) (19,8%; 33 оқиға).....	177
--	------------

-Өртке қарсы қызметі (15,6%; 26 оқиға).....	182
--	------------

-Кедендік органдар (14,4%; 24оқиға).....	186
---	------------

-Аудандық полиция бөлімі (12%; 20 оқиға).....	190
--	------------

-Аудан әкімдігі (11,4%; 19 оқиға).....	194
--	------------

-Көші-қон полициясы (7,2%; 12 оқиға).....	198
--	------------

-Соттар (6,6%; 11 оқиға).....	201
--------------------------------------	------------

-«Азаматтар үшін үкімет» ҰАҚ (ХҚКО) (5,4%; 9 оқиға).....	205
---	------------

Қосымша 1. Зерттеу іріктемесін аудандар мен қалалар бойынша бөлу.	218
--	------------

Қосымша 2. Түрлі ведомстволар мен мекемелердегі төлемдер сомасы, теңге	223
---	------------

3-ТАРАУ. «Ашық диалог» Ашық үкімет порталына келіп түскен өтініштерді талдау нәтижелері.....	224
---	------------

ЗЕРТТЕУ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ.....	225
-----------------------------------	------------

1 БӨЛІМ. МӘСЕЛЕ ҚОЮ.....	232
---------------------------------	------------

2 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	235
---	------------

3 БӨЛІМ. АЛЫНҒАН ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІН ТАЛДАУ.....	243
---	------------

1-тарау. «Ашық диалог»Ашық үкімет порталын пайдалану.....	243
--	------------

2-тарау. Атқарушы және қадағалау органдарының қызметі сыбайлас жемқорлық көріністеріне ықпал ететін өңірлерді айқындау және тиісті рейтинг жасау.....	250
3-тарау. Сыбайлас жемқорлық және өтініш берушілердің құқықтарын басқа да бұзу көздері болып табылатын мемлекеттік органдарды, лауазымдар мен қызмет салаларын айқындау.....	254
-Полиция (31%; 145 өтініштер мен шағымдар).....	256
-Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (11,9%; 55 өтініш пен шағым).....	260
-Салық департаменті (8,4%; 39 өтініш пен шағымдар).....	262
-Жеке сот орындаушылары (5,2%; 24 өтініш).....	264
-Мемлекетке қатысты ЖШС және АҚ (4,8%; 22 өтініштер мен шағымдар).....	268
-Аудан әкімдігі (4,3%; 20 өтініш пен шағым).....	271
-Прокуратура (3,4% ; 16 өтініш пен шағым).....	273
 ГЛАВА 1. Результаты социологического опроса населения.....	275
ВЫВОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	2766
ЧАСТЬ 1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ.....	2822
ЧАСТЬ 2. МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	2855
ЧАСТЬ 3. АНАЛИЗ ПОЛУЧЕННЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	2944
Глава 1. Оценка восприятия уровня коррупции в республиканских государственных органах и местных исполнительных органах в разрезе областей.....	2944
Глава 2. Пользование государственными услугами.....	2966
Глава 3. Определение регионов, в которых деятельность исполнительных и надзорных органов способствует коррупционным проявлениям и составление соответствующего рейтинга.....	3033
Глава 4. Определение государственных органов, должностей и сфер деятельности, являющихся источниками коррупции.....	3088
-Государственные поликлиники/больницы (28,7%; 216 случаев).....	30909
-Полиция (11,3%; 85 случаев).....	3144
-Управление земельных отношений (7,0%; 53 случая).....	319
-Государственные детские сады (6,9%; 52 случая).....	323
-Государственные вузы (6,8%; 51 случай).....	327
-Центр занятости (5,1%; 38 случаев).....	3322

-Государственные колледжи (4,9%; 37 случаев).....	3355
-НАО «Правительство для граждан» (ЦОН) (4,8%; 36 случаев).....	339
-Государственные школы (4,5%; 34 случая).....	343
-Управление занятости и социальной защиты (4,1%; 31 случай).....	347
-Военкоматы (3,7%; 28 случаев).....	351
-Аппарат акимата района (3,6%; 27 случаев).....	355
Глава 5. Представления населения об уровне коррупции в государственных органах.....	35959
Глава 6. Оценка уровня удовлетворенности антикоррупционной политикой государства, в том числе доверие граждан к институтам государственной власти.....	3688
Приложение 1. Выборка исследования в разбивке по районам и городам.....	3788
Приложение 2. Суммы платежей в разных ведомствах и учреждениях, тенге.....	3833
 ГЛАВА 2. Результаты социологического опроса представителей малого и среднего индивидуального предпринимательства.....	 384
ВЫВОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	3855
ЧАСТЬ 1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ, ЕЕ РАЗРАБОТАННОСТЬ, СОСТОЯНИЕ И СУЩЕСТВУЮЩИЕ К НЕЙ ПОДХОДЫ.....	3911
ЧАСТЬ 2. МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	3944
ЧАСТЬ 3. АНАЛИЗ ПОЛУЧЕННЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	4033
Глава 1. Оценка восприятия уровня коррупции в республиканских государственных органах и местных исполнительных органах в разрезе областей, городов и районов.....	4033
Глава 2. Пользование государственными услугами.....	4077
Глава 3. Определение регионов, в которых деятельность исполнительных и надзорных органов способствует коррупционным проявлениям и составление соответствующего рейтинга.....	4133
Глава 4. Определение государственных органов, должностей и сфер деятельности, являющихся источниками коррупции.....	4177
-Управление земельных отношений (20,4%; 34 случая).....	4200
-Департамент государственных доходов (налоговая служба) (19,8%; 33 случая).....	424

-Противопожарная служба (15,6%; случаев).....	42929	26
-Таможенные органы (14,4%; случаев).....	4333	24
-Районный отдел полиции (12%; 20 случаев).....	4377	
-Акимат района (11,4%; 19 случаев).....	4411	
-Миграционная полиция (7,2%; 12 случаев).....	4455	
-Суды (6,6%; 11 случаев).....	44949	
-НАО «Правительство для граждан» (ЦОН) (5,4%; 9 случаев).....	4533	
Глава 5. Оценка уровня удовлетворенности антикоррупционной политикой государства, в том числе доверие граждан к институтам государственной власти.....	4566	
Приложение 1. Выборка исследования в разбивке по районам и городам.....	4655	
Приложение 2. Суммы платежей в разных ведомствах и учреждениях, тенге.....	4700	

ГЛАВА 3. Результаты анализа обращений, поступивших на портал Открытого правительства «Открытый диалог».....	471
ВЫВОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	4722
ЧАСТЬ 1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ.....	4788
ЧАСТЬ 2. МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	4811
ЧАСТЬ 3. АНАЛИЗ ПОЛУЧЕННЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	48989
Глава 1. Пользование порталом Открытого правительства «Открытый диалог».....	48989
Глава 2. Определение регионов, в которых деятельность исполнительных и надзорных органов способствует коррупционным проявлениям и составление соответствующего рейтинга.....	4966
Глава 3. Определение государственных органов, должностей и сфер деятельности, являющихся источниками коррупции и других нарушений прав заявителей.....	5011
-Полиция (31%; 145 обращений и жалоб)	5033
-Государственные больницы и поликлиники (11,9%; 55 обращений и жалоб).....	5077
-Налоговый департамент (8,4%; 39 обращений и жалоб).....	5099
-Частные судебные исполнители (5,2%; 24 обращения).....	5111
-ТОО и АО с государственным участием (4,8%; 22 обращения и жалобы)	5144

-Акимат Вашего района (4,3%; 20 обращений и жалоб).....	5177
-Прокуратура (3,4%; 16 обращений и жалоб).....	51919

Project Summary

In developing the methodology, the research approaches were taken as the basis for the Global Corruption Barometer and the Transparency International Corruption Perception Index. The study has a cumulative nature and consists of a sociological survey of individuals and legal entities, as well as an analysis of complaints received on the Open Government portal «Open Dialogue».

This format made it possible to find out the proportion of respondents who had corruption experience with the subsequent determination of the most vulnerable state and public institutions, as well as positions and regions with a high perception of corruption.

To solve the research tasks, a questionnaire survey of the population was used, as well as an analysis of complaints on the Open Dialog portal that had references to corruption or other violations in government bodies. In the framework of the survey, 7284 respondents - individuals and 1800 respondents - representatives of small and medium-sized individual entrepreneurship were interviewed by the questioning method. As part of the analysis of big data, out of 15540 appeals, 568 appeals of individuals and legal entities received on the Open Dialogue portal from January 1 to May 31, 2019 were selected and analyzed.

The results of a sociological survey of the population showed that 54.4% of respondents believe that the number of corruption cases over the past year in their community is likely to have decreased. 23.9% believe that the number of corruption cases in their locality is likely to increase, 21.7% found it difficult to assess the changes. The share of those who believe that it is possible to resolve issues in the country without resorting to corruption schemes (35.8%) is two times lower than the total share of those who believe that corruption is an integral part of our daily practices (56.3%).

The five subjects that, according to the population, deserve the greatest trust from ordinary citizens and have the greatest impact on reducing corruption in the provision of public services include: Agency for Civil Service Affairs and Anti-Corruption (68.3%), Government of the Republic of Kazakhstan (56.3%), the Nur Otan Party (53.7%), the media (53.7%).

77.2% of respondents said that over the past 12 months, state authorities have come to resolve any issue. Of these, 13.4% were faced with the need to resolve the issue informally.

More often than average indicators in the country about the need to resolve issues informally in the Zhambyl, Atyrau, Almaty, Mangistau, Karaganda, Kyzylorda regions and the city of Almaty.

In the following five institutions, according to respondents, up to 60% of cases of corrupt interaction between citizens and state bodies occur. These are: state polyclinics and hospitals, police, land relations departments, state kindergartens, state universities.

A situational analysis of corrupt practices has shown that the degree of recipient's interest in the service affects the degree to which the respondent is involved in corruption. Respondents who had corruption experience reported greater readiness to resolve the issue informally in the military enlistment offices, state kindergartens, civil registration offices (ZAGS), and at customs. Most often,

---

they concluded agreements on an informal solution to the issue with specialists (34.2%), department heads (17%) and leading specialists (15.9%). However, there are differences depending on the state agency.

In 70.7% of cases, a corruption transaction is concluded on the basis of financial calculation. Half of all payments does not exceed 15,000 tenge, the minimum payment amount was 500 tenge, the maximum - 500,000 tenge. The second most common type of transaction is flowers, sweets (14.3%).

As part of a questionnaire survey of the population, the question of the occasion, which served as the basis for the emergence of the corruption situation, was open, which suggested the respondent's response in free form. In total, more than 70 unique occasions were received. The TOP 10 corruption issues included:

1. Treatment / appointment with a specialist
2. Employment
3. Obtaining / registration of land
4. The device of the child in kindergarten / entering into electronic queue
5. Violation of traffic rules
6. Deferment from the army / military ticket
7. Closing / not executing a fine
8. Obtaining a medical certificate
9. Making / receiving a childbirth allowance
10. Admission to the university / receiving an educational grant

Also, as part of a questionnaire survey of the population, more than 50 unique reasons for the corruption transaction were identified by the respondents. It should be noted that both in the group of respondents who have corruption experience and those who deny it, the most common motive is the desire to do everything quickly, without red tape. Judging by the fact that red tape, delaying the resolution of the issue is the most common type of behavior on the part of the employee of the department in the main attempt of government officials to get informal remuneration, it is not possible to solve the issue differently for many citizens.

The share of informal transactions concluded through an intermediary accounts for 49.2% of cases. The role of intermediaries is most often played by acquaintances (42.5%) and employees of the department / institution (26.5%). In 13.8% of cases, it is a relative.

The results of a sociological survey of entrepreneurs showed that 56.6% of respondents believe that over the past year the number of corruption cases in their village has more likely decreased. 17.1%, believes that the number of corruption cases increased more likely, 26.3% found it difficult to assess the changes. The general perception of corruption in the country as a whole is also favorable. 76.1% of respondents agree and rather agree that an entrepreneur can, without giving bribes, develop his business in his place of residence; 16.1% disagree and rather disagree with this point of view.

The five entities that deserve the most trust from ordinary citizens and have the greatest impact on reducing corruption in the provision of public services, according to entrepreneurs, include the Anti-Corruption Agency (72.4%), the Government of the Republic of Kazakhstan (62.8 %), The Nur Otan Party (54.7%), the media (54.4%), the Ministry of Internal Affairs (52.1%)

According to the results of the study, it becomes obvious that there are regional features in the attitude of entrepreneurs to the topic of corruption. The following groups can be distinguished:

1. Corruptionally rational regions. These are those regions in which entrepreneurs are keenly reacting to the growth of corruption facts, and are ready to state and speak openly about them. There are Almaty and Nur-Sultan, Kyzylorda, Atyrau, Mangistau and Karaganda regions.

2. Corruption-emotional regions. These are the regions where a high level of stereotypical perception of corruption of state bodies is noted, but at the same time, there is a low indicator of involvement in corrupt practices. This group includes Zhambyl, Akmola, Aktobe and Kostanai regions.

3. Corruption neutral regions. These are the regions in which moderate stereotyping is noted about the increase in the level of corruption when interacting with state bodies with average indicators of corruption involvement in the country. These are East Kazakhstan, West Kazakhstan, North Kazakhstan, Almaty, Turkestan, Pavlodar regions and the city of Shymkent.

Among the entrepreneurs surveyed, «optimists» predominate (those who believe that talk about the extent of corruption in the country is greatly exaggerated) - 40% and «pragmatists» (those who use corruption in their own interests) - 38.9%. Supporters of a catastrophic view (nothing can be solved without corruption) make up 13.6%.

97.4% of entrepreneurs surveyed reported that they applied with varying frequency over the past 12 months to a particular government agency. According to the results of the survey, only 9.2% of the survey participants were faced with the need to resolve the issue informally.

More often than average indicators across the country on the need to resolve issues informally were noted in the years. Almaty, Nur-Sultan, Shymkent, Almaty, Mangistau, Karaganda, Atyrau, Kyzylorda regions.

Entrepreneurs reported that they were more often confronted with an informal resolution of issues in the department of state revenue (tax), the department of land relations, the administration of the district akimat, the police, the fire service and customs.

It is typical for entrepreneurs, as well as for the population, that involvement in corruption does not always depend on the frequency of appeals. A situational analysis of corrupt practices allows us to conclude that the degree of interest of the recipient in the service, rather than the number of requests, has a greater influence on involvement in corruption.

From the point of view of entrepreneurs, employees of departments / institutions are more likely to initiate informal resolution of issues than themselves - 40.7% versus 32.3%. Intermediaries account for 26.9% of cases. According to entrepreneurs, most often they made agreements on an informal solution to the issue with representatives of the lower level of government agencies - with specialists / inspectors (30.2%) and chief / leading specialists (27.6%).

In most cases, a corruption transaction is concluded on the basis of financial calculation (60.3%). Half of all payments do not exceed 38,000 tenge. At the same time, the minimum amount of payment amounted to 5000 tenge, and the maximum - 300,000 tenge. The second most common type of transaction is services (20.7%).

The list of reasons that served as the basis for the emergence of a corruption situation was open, which suggested a response from the respondent in a free form. In total, more than 50 unique occasions were received, the most common:

1. Paperwork / acceleration
2. Fire safety check, permission
3. To make land for construction
4. Get the land
5. Customs inspection at the border, import of goods
6. Tender (fictitiously conducted by government organizations)
7. Reducing the size of the fine
8. Writing a fine
9. Violations during the execution of customs declarations
10. Installation of fire installations, devices
11. Submission of reports / annual reports
12. Tax Redemption
13. Registration of foreign workers, extension of temporary registration of foreign citizens
14. Get help out of turn
15. Protection of rights
16. Find a thief, investigate theft.

Also, 57.4% of the entrepreneurs surveyed said that the most common way for an employee of the department to get an informal payment is red tape, delaying the resolution of the issue, 26.5% - abuse of power, 16.2% - direct extortion.

Thus, the main motive for resolving the issue in an informal way is the desire to do everything quickly, without red tape, which is why entrepreneurs see no other way and 69.5% of them said they agreed to an informal solution to the issue. The share of informal transactions concluded through an intermediary accounts for 44.8% of cases. The intermediaries are most often played by acquaintances (36.5%) and influential people (21.2%), as well as «helpers» (17.3%).

The results of the analysis of complaints received on the Open Government portal «Open Dialogue» from January 1 to May 31, 2019 showed that out of 15540 appeals, 568 appeals, or 3.7%, contain information about the applicants' encounter with corruption or poor-quality work of state bodies, red tape, abuse of authority and ethical violations.

100% of the requests contained information on previously sent requests to any of the budget organizations or to a state body (including the public service center) to resolve any issue. However, the lack of an answer or solution to the problem that the applicants contacted led to a repeated appeal to a higher authority or to the first head of the department through the Open Dialog blog platform.

Most often, the applicants complained about the blogs of the Ministers of the Interior, Health, Justice, Labor and Social Protection, the Chairman of the Anti-Corruption Agency and the Chairman of the State Revenue Committee of the Ministry of Finance of the Republic of Kazakhstan. At the level of local executive bodies, complaints more often came to the blog platforms of akims of Akmola, Turkestan, Kostanay, Almaty regions and the city of Nur-Sultan.

Complaints related to the failure to respond to the request were received mainly on the blogging platform of the heads of the State Revenue Committee, the Ministry

---

of Justice, the Ministry of Labor and Social Protection, the Ministry of Education, the Anti-Corruption Agency, the Ministry of the Interior, the Akim of Almaty Region and the city of Nur Sultan . In 90% of cases, the answers were not provided by employees of the same departments.

In 19.8% of the complaints, the applicants reported that they had encountered corruption when applying to state authorities. More often than average, the need to resolve the issue informally was reported from Almaty, North Kazakhstan, Kyzylorda, Turkestan regions, cities. Almaty, Nur-Sultan, Shymkent.

The applicants reported that up to 60% of corruption encounters occurred within the walls of the police, state hospitals and clinics, the tax department, when contacting private enforcement agents and state-owned limited liability partnerships.

A situational analysis of corruption practices showed that involvement in corruption depends on the degree of interest of the recipient in the service. From the point of view of applicants who reported having encountered corruption, the initiators of an informal resolution of issues are more often employees of departments / institutions than citizens - 62.1% versus 6.8%. Intermediaries account for 31% of cases.

At the same time, the state bodies, in which the citizens themselves are the initiators, were designated the police. According to the applicants, more often than other employees of government agencies involved in corruption transactions are specialists / medical personnel (78.4%), managers (12.6%) and deputy managers (8.8%).

In most cases, the applicants reported that in the event of a collision with corruption, the subject of the transaction was cash, and the transaction was concluded within 10,000 tenge. The minimum payment amount was 500 tenge, and the maximum - 600,000 tenge. Also, two complaints against the police were related to extorting bribes in the amount of \$ 4,700 and \$ 8,000.

The list of reasons why the complainants of the complaint about the Open Dialog portal was open and formed as we studied their contents. Altogether, 463 descriptions of cases of applicants falling into a corruption situation when interacting with state bodies or state institutions, poor-quality rendering of public services or consideration of an appeal, and a lack of response to a request and appeal were received.

According to the applicants, the main violations by public servants who contributed to corruption and became the reason for submitting an appeal to the Open Dialog blog platform were:

1. Red tape
2. Negligence, formalism
3. Providing answers with vague wording
4. Inaction in the investigation of fraud, theft
5. Excess of authority
6. Formal rule of law
7. Failure to provide a response to a previously sent request
8. Creation of artificial barriers and an offer to get a service for money
9. Incompetence and gross errors of specialists
10. Non-enforcement of a court decision

-
11. Corruption risks in the legislation
  12. Technical errors in the work of state portals
  13. Ethical violations
  14. Protectionism
  15. Multiple redirects of requests.

As part of the analysis of complaints on the Open Dialog portal, it was established which state authorities or public institutions the applicants expressed confidence in. These are: Anti-Corruption Agency (26.6%), Nur Otan Party (13.3%), Ministry of Health (6.6%), Ministry of Labor and Social Protection (6.6%), Ministry of Internal Affairs (6.6%), the Akimat of the region (6.6%), the prosecutor's office (6.6%), the media (6.6%).

Жобаның түйіндемесі

Әдіснаманы әзірлеу кезінде әлемдік сыбайлас жемқорлықтың барометрі мен Transparency International сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі зерттеу тәсілдері негізге алынды. Зерттеу жиынтық сипатқа ие және жеке және заңды тұлғалардан әлеуметтік сауалнамадан, сондай-ақ «Ашық диалог» Ашық үкімет порталына түскен шағымдарды талдаудан тұрады.

Мұндай формат сыбайлас жемқорлыққа неғұрлым бейім мемлекеттік және қоғамдық институттарды, сондай-ақ сыбайлас жемқорлықты жоғары қабылдауы бар лауазымдар мен өңірлерді айқындай отырып, сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттердің үлесін анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу міндеттерін шешу үшін халықтың сауалнамасы, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық немесе мемлекеттік органдарда басқа да бұзушылықтар туралы айтылған «Ашық диалог» порталындағы шағымдарды талдау қолданылды. Зерттеу шеңберінде сауалнама әдісімен 7284 респондент – жеке тұлға және 1800 респондент – шағын және орта кәсіпкерлік өкілдері сұралды. Ауқымды деректерді талдау шеңберінде 15540 өтініштің ішінде 2019 жылдың 1 қаңтарынан 31 мамырына дейінгі кезеңде "ашық диалог" порталына келіп түскен жеке және заңды тұлғалардың 568 өтініші іріктеліп, талданды.

Халықтың әлеуметтік сауалнамасының қорытындысы сауалнамаға қатысқандардың 54,4% - ы соңғы жылы олардың елді мекеніндегі сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны азайды деп санайды. 23,9% - ы олардың елді мекеніндегі сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны жоғарырақ, 21,7% - ы өзгерістерді бағалауға қиналды деп санайды. Елдегі мәселелерді сыбайлас жемқорлық схемаларына жүгінбей шешуге болады деп есептейтіндердің үлесі (35,8%), сыбайлас жемқорлық біздің күнделікті тәжірибелеріміздің ажырамас бөлігі болып табылады деп есептейтіндердің жиынтық үлесінен екі есе төмен (56,3%).

Халықтың болжамына сәйкес, қарапайым азаматтар тарапынан үлкен сенім артатын және Мемлекеттік қызмет көрсету кезінде сыбайлас жемқорлық деңгейінің төмендеуіне ең үлкен ықпал ететін субъектілердің бестігіне мыналар кіреді: мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (68,3%), ҚР Үкіметі (56,3%), "Нұр Отан" партиясы (53,7%), БАҚ (53,7%).

Респонденттердің 77,2% соңғы 12 айда қандай да бір мәселені шешу үшін мемлекеттік органдарға жүгінгенін хабарлады. Олардың 13,4% - ы мәселені бейресми жолмен шешу қажеттігіне тап болды.

Жамбыл, Атырау, Алматы, Маңғыстау, Қарағанды, Қызылорда облыстарында және Алматы қаласында ресми емес жолмен мәселелерді шешу қажеттігі туралы ел бойынша орташа көрсеткіштер жиірек кездеседі.

Келесі бес мекемеде респонденттердің хабарламалары бойынша азаматтардың мемлекеттік органдармен сыбайлас жемқорлық қарым-қатынасы 60% - ға дейін орын алады. Олар: мемлекеттік емханалар мен ауруханалар, полиция, жер қатынастары басқармалары, мемлекеттік балабақшалар, мемлекеттік ЖОО.

Сыбайлас жемқорлық тәжірибелерінің ахуалдық талдауы алушының қызметке қызығушылық дәрежесі респонденттің сыбайлас жемқорлыққа тартылу дәрежесіне әсер ететінін көрсетті. Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттер мәселені әскери комиссариаттарда, мемлекеттік балабақшаларда, азаматтық хал актілерін тіркеу бөлімдерінде (АХАЖ), кеденде формальды емес жолмен шешуге барынша дайын екендігі туралы хабарлады. Мәселені ресми емес шешу туралы уағдаластықтар көбінесе мамандармен (34,2%) бөлім басшыларымен (17%) және жетекші мамандармен (15,9%) жасалған. Бұл ретте мемлекеттік органға байланысты айырмашылықтар бар.

70,7% жағдайда сыбайлас жемқорлық мәміле қаржылық есеп негізінде жасалады. Барлық төлемдердің жартысы 15000 теңгеден аспайды, төлемнің ең төменгі сомасы 500 теңгені, ең жоғарғы сомасы 500000 теңгені құрады. Мәміленің екінші түрі – гүлдер, кәмпиттер (14,3%).

Халықтың сауалнамасы шеңберінде сыбайлас жемқорлық жағдайының туындауына негіз болған себептер туралы мәселе ашық болды, бұл респонденттің еркін түрдегі жауабын болжады. Барлығы 70-тен астам бірегей себептер алынды. Сыбайлас жемқорлық себептерінің -10-ы енді:

1. Маманнан емдеу/ қабылдау
2. Жұмысқа орналасу
3. Жер учаскесін алу/ ресімдеу
4. Баланы балабақшаға орналастыру / электрондық кезекке енгізу
5. Жол қозғалысы ережелерін бұзу
6. Әскерден кейінге қалдыру/ әскери билет алу
7. Айыппұлды жабу/ ресімдемеу
8. Медициналық анықтама алу
9. Ресімдеу/баланың дүниеге келуіне байланысты жәрдемақы алу
10. ЖОО-ға түсу/ білім беру грантын алу

Сондай-ақ, халыққа сауалнама жүргізу аясында респонденттер көрсеткен сыбайлас жемқорлық мәмілелері үшін 50-ден астам бірегей себептер алынды. Айта кету керек, сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттер тобында да, оны теріске шығармайтындар да ең көп таралған себеп-бәрін тез, сөзбе-сөз жасауға ниет білдіреді.

Ресми емес келісімге келу мәселесін шешуді созу мемлекеттік органдар қызметкерлерінің бейресми сыйақы алуға негізгі талпынысында ведомство қызметкері тарапынан мінез-құлықтың неғұрлым кең тараған түрі болып

табылатынына қарағанда, көптеген азаматтар үшін мәселені шешу мүмкін емес.

Делдал арқылы жасалған бейресми мәмілелердің үлесіне жағдайлардың 49,2% келеді. Делдал рөлінде көбінесе таныстары (42,5%) және ведомство/мекеме қызметкерлері (26,5%) болады. 13,8% жағдайда-бұл туыс болып келеді.

Кәсіпкерлердің әлеуметтік сауалнамасының қорытындысы көрсеткендей, респонденттердің 56,6% - ы соңғы жыл ішінде елді мекеніндегі сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны азайды деп санайды. 17,1%, сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны жоғарырақ, 26,3% өзгерістерді бағалауға қиналды деп санайды. Елдегі сыбайлас жемқорлықты жалпы қабылдау да қолайлы. Сұралғандардың 76,1% - ы кәсіпкер пара бермей, өз бизнесін тұрғылықты жерінде дамыта алатынымен келіседі және керісінше келіседі; 16,1% - бұл көзқараспен келіспейді және керісінше келіспейді.

Кәсіпкерлердің болжамы бойынша, қарапайым азаматтар тарапынан үлкен сенім артатын және Мемлекеттік қызмет көрсету кезінде сыбайлас жемқорлық деңгейінің төмендеуіне ең үлкен ықпал ететін субъектілердің бестігіне мыналар кіреді: сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (72,4%), ҚР Үкіметі (62,8%), "Нұр Отан" партиясы (54,7%), БАҚ (54,4%), ИІМ (52,1%)

Зерттеу нәтижелері бойынша кәсіпкерлерге қатысты сыбайлас жемқорлық тақырыбына аймақтық ерекшеліктердің болуы айқын болады. Келесі топтарды ерекшелеуге болады:

1. Сыбайлас жемқорлық ұтымды аймақтар. Бұл кәсіпкерлер сыбайлас жемқорлық фактілерінің өсуіне жіті назар аударатын өңірлер және олар туралы мәлімдеуге, ашық айтуға дайын. Олар: Алматы қаласы мен Нұр-Сұлтан, Қызылорда, Атырау, Маңғыстау және Қарағанды облыстары.

2. Сыбайлас жемқорлық эмоционалдық аймақтар. Бұл мемлекеттік органдардың сыбайлас жемқорлық туралы стереотипті түсінігінің жоғары деңгейі байқалатын өңірлер, бірақ бұл ретте сыбайлас жемқорлық практикасына тартылудың жоғары көрсеткіші емес. Бұл топқа Жамбыл, Ақмола, Ақтөбе және Қостанай облыстарын жатқызуға болады.

3. Сыбайлас жемқорлық бейтарап аймақтар. Бұл ел бойынша сыбайлас жемқорлыққа тартылудың орташа көрсеткіштері кезінде мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл кезінде сыбайлас жемқорлық деңгейінің өсуі туралы бірқалыпты стереотиптеу байқалатын өңірлер. Олар: Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Алматы, Түркістан, Павлодар облыстары және Шымкент қаласы.

Сауалнамаға қатысқан кәсіпкерлердің арасында «оптимистер» басым (елдегі сыбайлас жемқорлық ауқымы туралы әңгіме өте жоғары болды деп есептейтіндер) – 40% және «прагматиктер» (сыбайлас жемқорлықты өз мүддесінде пайдаланатындар) – 38,9%. Апатты көзқарасты жақтаушылар (сыбайлас жемқорлықсыз ештеңе шешуге болмайды) 13,6% құрайды.

Сауалнамаға қатысқан кәсіпкерлердің 97,4% - ы соңғы 12 айда түрлі жиілікпен сол немесе басқа мемлекеттік органға жүгінгенін хабарлады. Сауалнама қорытындысы бойынша сауалнамаға қатысушылардың тек 9,2% - ы ғана мәселені ресми емес жолмен шешу қажеттілігімен бетпе-бет келді.

Алматы, Нұр-Сұлтан, Шымкент, Алматы, Маңғыстау, Қарағанды, Атырау, Қызылорда облыстарында бейресми жолмен мәселелерді шешу қажеттігі туралы ел бойынша орташа көрсеткіштер жиірек атап өтілді.

Кәсіпкерлер мемлекеттік кірістер департаментінде (салық), жер қатынастары басқармасында, аудан әкімдігі аппаратында, полицияда, өртке қарсы қызметте және кеденде мәселелердің бейресми шешілуімен жиі кездесетінін айтты.

Кәсіпкерлер үшін, халық үшін сияқты, сыбайлас жемқорлыққа тартылу әрдайым өтініштердің жиілігіне байланысты емес. Сыбайлас жемқорлық тәжірибелерінің ахуалдық талдауы сыбайлас жемқорлыққа тартылғандыққа жүгінулер саны емес, алушының қызметке қызығушылық дәрежесі үлкен әсер ететіні туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Кәсіпкерлердің көзқарасы бойынша, ведомстволар/мекемелер қызметкерлері мәселелерді бейресми шешудің бастамашылары болып табылады, олардың өздері – 32,3% қарсы 40,7%. Делдалдардың үлесіне жағдайдың 26,9% келеді. Кәсіпкерлердің айтуынша, мәселені формалды емес түрде шешу туралы уағдаластықтар мемлекеттік органдардың төменгі буын өкілдерімен – мамандармен/инспекторлармен (30,2%) және бас/жетекші мамандармен (27,6%) жасалған.

Көптеген жағдайларда сыбайлас жемқорлық мәміле қаржылық есеп айырысу негізінде жасалады (60,3%). Барлық төлемдердің жартысы 38000 теңгеден аспайды. Бұл ретте төлемнің ең төменгі сомасы 5000 теңгені, ал ең жоғарғы сомасы – 300000 теңгені құрады. Тарату бойынша екінші мәміле түрі-бұл қызметтер (20,7%).

Сыбайлас жемқорлық жағдайларының туындауына негіз болған себептер тізімі ашық болды, бұл респонденттің еркін түрдегі жауабын болжады. Барлығы 50-ден астам бірегей себептер алынды, ең көп таралған:

1. Құжаттарды ресімдеу/жеделдету
2. Өрт қауіпсіздігін тексеру, рұқсат
3. Құрылыс үшін жерді ресімдеу
4. Жерді алу
5. Шекарадағы кедендік тексеру, тауарды әкелу
6. Тендер (мемлекеттік ұйымдармен жалған түрде өткізіледі)
7. Айыппұл мөлшерін төмендету
8. Айыппұлды жазып алу
9. Кеден декларацияларын ресімдеу кезіндегі бұзушылықтар
10. Өртке қарсы қондырғыларды, құрылғыларды орнату
11. Есептерді/жыл сайынғы есептерді тапсыру
12. Салықты өтеу
13. Шетелдік қызметкерлерді ресімдеу, шетелдік азаматтардың уақытша есебін ұзарту
14. Кезекті анықтаманы алу
15. Құқықтарын қорғау
16. Ұрыны табу, ұрлық жағдайларын тексеру.

Сондай - ақ, сұралған кәсіпкерлердің 57,4% - ы ресми емес төлем алу мақсатында ведомство қызметкерінің іс-әрекетінің ең көп таралған тәсілі-

---

бейресми келісім жүргізу, мәселені шешуді созу, 26,5% - лауазымдық өкілеттікті асыра пайдалану, 16,2% - тікелей қорқытып алу.

Осылайша, мәселені ресми емес тәсілмен шешудің басты себебі-бәрін тез, қағазбастылыққа салынбай жасауға ниет білдіреді, және-бұл жағдайды кәсіпкерлер басынғандық деп санамайды және олардың 69,5% - ы мәселені ресми емес шешуге келісті деп хабарлады. Делдал арқылы жасалған бейресми мәмілелердің үлесіне жағдайлардың 44,8% келеді. Делдал рөлінде көбінесе таныс адамдар (36,5%) және ықпалды адамдар (21,2%), сондай-ақ "көмектес" (17,3%) болады.

2019 жылғы 1 қаңтар мен 31 мамыр аралығында **«Ашық диалог» «шық үкімет порталына келіп түскен шағымдарды талдау** қорытындылары 15540 өтініштің 568-і немесе 3,7% - ы өтініш берушілердің сыбайлас жемқорлықпен немесе Мемлекеттік органдардың сапасыз жұмысы, лауазымдық өкілеттіктерін асыра пайдалану және этикалық бұзушылықтар туралы ақпаратты қамтитынын көрсетті.

Өтініштердің 100%-ында қандай да бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйымдардың кез келгеніне немесе мемлекеттік органға (ХҚКО қоса алғанда) бұрын жіберілген өтініштер туралы ақпарат қамтылған. Алайда, өтініш берушілер өтініш жасаған мәселенің жауабы немесе шешілмеуі жоғары тұрған органға немесе ведомствоның бірінші басшысына "ашық диалог" блог-платформасы арқылы қайта жүгінуге себеп болды.

Көбінесе өтініш берушілер ішкі істер, денсаулық сақтау, Әділет, Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлерінің, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі Агенттік Төрағасының және ҚР ҚМ Мемлекеттік кірістер комитеті Төрағасының блогтарына шағымданды. Жергілікті атқарушы органдар деңгейінде шағымдар Ақмола, Түркістан, Қостанай, Алматы облыстары және Нұр-Сұлтан қалалары әкімдерінің блог-платформаларына жиі келіп түсті.

Сауалға жауап бермеумен байланысты шағымдар негізінен мемлекеттік кірістер комитеті, Әділет министрлігі, Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі, Білім министрлігі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі, Ішкі істер министрлігі, Алматы облысының әкімі және Нұр-Сұлтан қаласының басшыларының блог-тұғырнамаларына келіп түсті. 90% жағдайда осы ведомстволардың қызметкерлері жауап берген жоқ.

19,8% шағымдарды өтініш иелері деп өтініш білдірген кезде мемлекеттік органдар тап және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес. Алматы, Солтүстік Қазақстан, Қызылорда, Түркістан облыстарынан, Алматы, Нұр-Сұлтан, Шымкент қалаларынан мәселені ресми емес тәсілмен шешу қажеттілігі туралы орташадан жиірек хабарлады.

Өтініш берушілер сыбайлас жемқорлыққа қарсы қақтығыстың 60% - ға дейін полиция, мемлекеттік ауруханалар мен емханалар, Салық департаментінің қабырғасында, жеке сот орындаушыларына және мемлекет қатысатын АҚ ЖШС-ға жүгінген кезде болғанын хабарлады.

Сыбайлас жемқорлық тәжірибелерінің ахуалдық талдауы сыбайлас жемқорлыққа тартылғандыққа алушының қызметке қызығушылық дәрежесіне тәуелді екенін көрсетті. Сыбайлас жемқорлықпен бетпе – бет келгенін мәлімдеген өтініш берушілердің көзқарасы бойынша, мәселелерді

бейресми шешудің бастамашылары азаматтарға қарағанда ведомстволардың/мекемелердің қызметкерлері жиі сөйлейді-62,1%, ал 6,8% қарсы. Делдалдардың үлесіне жағдайдың 31% келеді.

Бұл ретте азаматтардың өздері бастамашы болып отырған мемлекеттік органдар полиция белгілеген болатын. Өтініш берушілердің хабарламалары бойынша, мемлекеттік құрылымдардың басқа қызметкерлерінен сыбайлас жемқорлық мәмілелеріне мамандар/медициналық қызметкерлер (78,4%), басшылар (12,6%) және басшылардың орынбасарлары (8,8%) қатысады.

Көп жағдайда өтініш берушілер сыбайлас жемқорлықпен соқтығысқан жағдайда, мәміле мәні ақша қаражаты болған, бұл ретте мәміле 10000 теңге шегінде жасалғанын хабарлады. Төлемнің ең төменгі сомасы 500 теңгені, ал ең жоғарғы сомасы – 600000 теңгені құрады. Сондай-ақ полицейлерге екі шағым 4700 және 8000 АҚШ доллары көлемінде пара бопсалаумен байланысты болды.

Шағым берушілердің "Ашық диалог" порталына берген себептерінің тізбесі ашық болды және олардың мазмұнын зерделеуге қарай қалыптастырылды. Мемлекеттік органдармен немесе мемлекеттік мекемелермен өзара іс-қимыл жасау кезінде, Мемлекеттік қызметтерді сапасыз көрсету немесе өтінішті қарау, сұрау салу мен өтінішке жауаптың болмауы жағдайында өтініш берушілердің сыбайлас жемқорлық жағдайға түсу жағдайларының 463 сипаттамасы алынды.

Өтініш берушілердің пікірінше, сыбайлас жемқорлыққа ықпал еткен және «Ашық диалог» блог-платформасына өтініш беруге себеп болған мемлекеттік қызметшілер тарапынан негізгі бұзушылықтар болды:

1. Әуре-сарсаңға салушылық
2. Салғырттық, формализм
3. Берілген тұжырымдармен жауап беру
4. Алаяқтық, ұрлық фактілеріне тергеу жүргізу кезіндегі әрекетсіздік
5. Лауазымдық өкілеттіктерді асыра пайдалану.
6. Заңды ресми қадағалау
7. Бұрын жіберілген сұрау бойынша жауап бермеу
8. Жасанды кедергілер жасау және ақша үшін қызмет алуға ұсыныс
9. Мамандардың біліксіздігі және өрескел қателіктері
10. Сот шешімін орындамау
11. Заңнамадағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдері
12. Мемлекеттік порталдардың жұмысындағы техникалық қателер
13. Этикалық бұзылулар
14. Протекционизм
15. Сұраныстарды бірнеше рет қайта бағыттау.

«Ашық диалог» порталында шағымдарды талдау шеңберінде өтініш берушілердің қандай мемлекеттік органдардың немесе қоғамдық институттардың атына сенім білдіргені анықталды. Олар: сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (26,6%), «Нұр Отан» партиясы (13,3%), Денсаулық сақтау министрлігі (6,6%), Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі (6,6%), ішкі істер министрлігі (6,6%), облыс әкімдігі (6,6%), Прокуратура (6,6%), БАҚ (6,6%).

Резюме проекта

При разработке методологии за основу были взяты подходы исследований Барометр мировой коррупции и Индекс восприятия коррупции Transparency International. Исследование имеет совокупный характер и состоит из социологического опроса физических и юридических лиц, а также анализа жалоб, поступивших на портал Открытого правительства «Открытый диалог».

Такой формат позволил выяснить долю респондентов, имевших коррупционный опыт с последующим определением наиболее подверженных коррупции государственных и общественных институтов, а также должностей и регионов с высоким восприятием коррупции.

Для решения задач исследования использовался анкетный опрос населения, а также анализ жалоб на портале «Открытый диалог», имевших упоминания о коррупции или других нарушениях в государственных органах. В рамках исследования методом анкетирования было опрошено 7284 респондента – физических лица и 1800 респондентов – представителей малого и среднего индивидуального предпринимательства. В рамках анализа больших данных из 15540 обращений было отобрано и проанализировано 568 обращений физических и юридических лиц, поступивших на портал «Открытый диалог» в период с 1 января по 31 мая 2019 г.

Итоги социологического опроса населения показали, что 54,4% опрошенных, считают, что количество коррупционных случаев за последний год в их населенном пункте скорее снизилось. 23,9% считают, что количество коррупционных случаев в их населенном пункте скорее увеличилось, 21,7% затруднились оценить изменения. Доля тех, кто считает, что в стране можно решать вопросы не прибегая к коррупционным схемам (35,8%), в два раза ниже суммарной доли тех, кто считает, что коррупция является неотъемлемой частью наших ежедневных практик (56,3%).

В пятерку субъектов, которые, по версии населения, заслуживают наибольшего доверия со стороны простых граждан и оказывают самое большое влияние на снижение уровня коррупции при предоставлении государственных услуг, входят: Агентство по делам государственной службы и противодействию коррупции (68,3%), Правительство РК (56,3%), Партия «Нур Отан» (53,7%), СМИ (53,7%).

77,2% респондентов сообщили, что за последние 12 месяцев обращались государственные органы для решения какого-либо вопроса. Из них 13,4% столкнулись с необходимостью решать вопрос неформальным путем.

Чаще среднего показатели по стране о необходимости решения вопросов неформальным путем в Жамбылской, Атырауской, Алматинской, Мангистауской, Карагандинской, Кызылординской областях и г. Алматы.

В следующих пяти учреждениях по сообщениям респондентов происходит до 60% случаев коррупционного взаимодействия граждан с государственными органами. Это: государственные поликлиники и больницы, полиция, управления земельных отношений, государственные детские сады, государственные вузы.

Ситуационный анализ коррупционных практик показал, что степень заинтересованности получателя в услуге влияет на степень вовлеченности респондента в коррупцию. Респонденты, имевшие коррупционный опыт, сообщили о большей готовности решить вопрос неформальным путем в военкоматах, государственных детских садах, отделах регистрации актов гражданского состояния (ЗАГС), на таможне. Чаще всего договоренности о неформальном решении вопроса они заключали со специалистами (34,2%) руководителями отделов (17%) и ведущими специалистами (15,9%). При этом есть различия в зависимости от госоргана.

В 70,7% случаев коррупционная сделка заключается на основании финансового расчета. Половина всех платежей не превышает 15000 тенге, минимальная сумма платежа составила 500 тенге, максимальная – 500000 тенге. Второй по распространенности вид сделки – это цветы, конфеты (14,3%).

В рамках анкетного опроса населения вопрос о поводе, который послужил основанием для возникновения коррупционной ситуации, был открытым, что предполагало ответ респондента в свободной форме. Всего получено более 70 уникальных поводов. В ТОП-10 коррупционных поводов вошли:

1. Лечение/ прием у специалиста
2. Устройство на работу
3. Получение/ оформление земельного участка
4. Устройство ребенка в детсад/ внесение в электронную очередь
5. Нарушение правил дорожного движения
6. Отсрочка от армии/ получение военного билета
7. Заккрытие/ не оформление штрафа
8. Получение медицинской справки
9. Оформление/получение пособия по рождению ребенка
10. Поступление в вуз/ получение образовательного гранта

Также в рамках анкетного опроса населения получено более 50 уникальных причин для коррупционной сделки, указанных респондентами. Надо отметить, что как в группе респондентов, имеющих коррупционный опыт, так и тех, кто его отрицает, самым распространенным мотивом выступает желание сделать все быстро, без волокиты. Судя по тому, что волокита, затягивание решения вопроса является наиболее распространенным видом поведения со стороны работника ведомства в основной попыткой сотрудников государственных органов получить неформальное вознаграждение, по-другому решить вопрос для многих граждан не представляется возможным.

На долю неформальных сделок, заключенных через посредника, приходится 49,2% случаев. В роли посредников чаще всего выступают знакомые (42,5%) и работники ведомства/учреждения (26,5%). В 13,8% случаев – это родственник.

Итоги социологического опроса предпринимателей показали, что 56,6% респондентов считают, что за последний год количество коррупционных случаев в их населенном пункте скорее снизилось. 17,1%, считает, что количество коррупционных случаев скорее увеличилось, 26,3% затруднились оценить изменения. Общее восприятие коррупции в стране в

целом также благоприятное. 76,1% опрошенных согласны и скорее согласны с тем, что предприниматель может, не давая взятку, развивать свой бизнес в месте проживания; 16,1% – не согласны и скорее не согласны с этой точкой зрения.

В пятерку субъектов, которые, заслуживают наибольшего доверия со стороны простых граждан и оказывают самое большое влияние на снижение уровня коррупции при предоставлении государственных услуг, по версии предпринимателей, входят: Агентство по противодействию коррупции (72,4%), Правительство РК (62,8%), Партия «Нур Отан» (54,7%), СМИ (54,4%), МВД (52,1%)

По результатам исследования, становится очевидным наличие региональных особенностей в отношении предпринимателей к теме коррупции. Можно выделить следующие группы:

1. Коррупционно рациональные регионы. Это те регионы, в которых предприниматели остро реагируют на рост фактов коррупции, и готовы о них заявлять, говорить открыто. Это: г.г. Алматы и Нур-Султан, Кызылординская, Атырауская, Мангистауская и Карагандинская области.

2. Коррупционно эмоциональные регионы. Это те регионы, в которых отмечается высокий уровень стереотипного представления о коррупционности государственных органов, но при этом не высокий показатель вовлеченности в коррупционные практики. В эту группу можно отнести: Жамбылскую, Акмолинскую, Актюбинскую и Костанайскую области.

3. Коррупционно нейтральные регионы. Это те регионы, в которых отмечается умеренная стереотипизация о росте уровня коррупции при взаимодействии с государственными органами при средних показателях вовлеченности в коррупцию по стране. Это: Восточно-Казахстанская, Западно-Казахстанская, Северо-Казахстанская, Алматинская, Туркестанская, Павлодарская области и г.Шымкент.

Среди опрошенных предпринимателей преобладают «оптимисты» (те, кто считает, что разговоры о масштабах коррупции в стране сильно преувеличены) – 40% и «прагматики» (те, кто используют коррупцию в собственных интересах) – 38,9%. Сторонники катастрофического взгляда (без коррупции ничего нельзя решить) составляют 13,6%.

97,4% опрошенных предпринимателей сообщили, что обращались с различной частотой за последние 12 месяцев в тот или иной государственный орган. По итогам опроса, только 9,2% участников опроса столкнулись с необходимостью решать вопрос неформальным путем.

Чаще среднего показатели по стране о необходимости решения вопросов неформальным путем отмечены в гг. Алматы, Нур-Султан, Шымкент, Алматинская, Мангистауская, Карагандинская, Атырауская, Кызылординская области.

Предприниматели сообщали, что чаще сталкивались с неформальным решением вопросов в департаменте государственных доходов (налоговая), управлении земельных отношений, аппарате акимата района, полиции, противопожарной службе и на таможне.

Для предпринимателей, как и для населения характерно, что вовлеченность в коррупцию не всегда зависит от частоты обращений.

Ситуационный анализ коррупционных практик позволяет сделать вывод о том, что на вовлеченность в коррупцию большее влияние имеет степень заинтересованности получателя в услуге, а не число обращений.

С точки зрения предпринимателей, работники ведомств/учреждений чаще выступают инициаторами неформального решения вопросов, чем они сами – 40,7% против 32,3%. На долю посредников приходится 26,9% случаев. По утверждениям предпринимателей, чаще всего договоренности о неформальном решении вопроса они заключали с представителями низового звена госорганов – со специалистами/инспекторами (30,2%) и главными/ведущими специалистами (27,6%).

В большинстве случаев коррупционная сделка заключается на основании финансового расчета (60,3%). Половина всех платежей не превышает 38000 тенге. При этом минимальная сумма платежа составила 5000 тенге, а максимальная – 300000 тенге. Второй по распространенности вид сделки – это услуги (20,7%).

Перечень поводов, послуживших основанием для возникновения коррупционной ситуации, был открытым, что предполагало ответ респондента в свободной форме. Всего было получено более 50 уникальных поводов, наиболее распространенные:

1. Оформление документов/ускорение
2. Проверка пожарной безопасности, разрешение
3. Оформить землю под строительство
4. Получить землю
5. Таможенный досмотр на границе, ввоз товара
6. Тендер (фиктивно проводится государственными организациями)
7. Снижение размера штрафа
8. Выписывание штрафа
9. Нарушения при оформлении таможенных деклараций
10. Установка противопожарных установок, устройств
11. Сдача отчетов/ежегодных отчетов
12. Погашение налога
13. Оформление иностранных работников, продление временного учета иностранных граждан
14. Взять справку без очереди
15. Защита прав
16. Найти вора, расследование случаев воровства.

Также 57,4% опрошенных предпринимателей сообщили, что самым распространенным способом действий работника ведомства с целью получения неформального платежа, выступает волокита, затягивание решения вопроса, 26,5% - превышение должностных полномочий, 16,2% - прямое вымогательство.

Таким образом, главным мотивом решения вопроса неформальным способом выступает желание сделать все быстро, без волокиты, и-за чего предприниматели не видят другого выхода и 69,5% из них сообщили, что согласились на неформальное решение вопроса. На долю неформальных сделок, заключенных через посредника, приходится 44,8% случаев. В роли

посредников чаще всего выступают знакомые (36,5%) и влиятельные люди (21,2%), а также «помогайки» (17,3%).

Итоги анализа жалоб, поступивших на портал Открытого правительства «Открытый диалог» в период с 1 января по 31 мая 2019 года показали, что из 15540 обращений 568 обращений или 3,7% содержат информацию о столкновении заявителей с коррупцией либо некачественной работой государственных органов, волокитой, превышением должностных полномочий и этическими нарушениями.

В 100% обращений содержалась информация о ранее направленных обращениях в любую из бюджетных организаций или в государственный орган (включая ЦОН) для решения какого-либо вопроса. Однако отсутствие ответа или решения проблемы, с которой обращались заявители, стало причиной повторного обращения в вышестоящий орган или к первому руководителю ведомства через блог-платформу «Открытый диалог».

Чаще всего заявители обращались с жалобами на блоги министров внутренних дел, здравоохранения, юстиции, труда и социальной защиты, Председателя Агентства по противодействию коррупции и Председателя Комитета государственных доходов МФ РК. На уровне местных исполнительных органов жалобы чаще поступали на блог-платформы акимов Акмолинской, Туркестанской, Костанайской, Алматинской областей и г. Нур-Султан.

Жалобы, связанные с непредставлением ответа на запрос поступали в основном на блог-платформы руководителей Комитета государственных доходов, министерства юстиции, министерства труда и социальной защиты, министерства образования, Агентства по противодействию коррупции, министерства внутренних дел, акима Алматинской области и г. Нур-Султана. В 90% случаев ответы не предоставили сотрудники этих же ведомств.

В 19,8% жалоб заявители сообщили, что при обращении в государственные органы сталкивались с коррупцией. Чаще среднего о необходимости решать вопрос неформальным способом сообщали из Алматинской, Северо-Казахстанской, Кызылординской, Туркестанской областей, гг. Алматы, Нур-Султан, Шымкент.

Заявители сообщали, что до 60% столкновений с коррупцией происходили в стенах полиции, государственных больниц и поликлиник, налогового департамента, при обращении к частным судебным исполнителям и ТОО АО с государственным участием.

Ситуационный анализ коррупционных практик показал, что на вовлеченность в коррупцию имеет зависимость от степени заинтересованности получателя в услуге. С точки зрения заявителей, которые сообщили, что столкнулись с коррупцией, инициаторами неформального решения вопросов чаще выступают работники ведомств/учреждений, чем граждане – 62,1% против 6,8%. На долю посредников приходится 31% случаев.

При этом госорганами, в которых инициаторами чаще выступают сами граждане, была обозначена полиция. По сообщениям заявителей, чаще других из работников госструктур в коррупционных сделках участвуют

специалисты/медицинский персонал (78,4%), руководители (12,6%) и заместители руководителей (8,8%).

В большинстве случаев заявители сообщали, что в случае столкновения с коррупцией, предметом сделки выступали денежные средства, при этом сделка заключалась в пределах 10000 тенге. Минимальная сумма платежа составила 500 тенге, а максимальная – 600000 тенге. Также две жалобы на полицейских были связаны с вымогательством взяток в размере 4700 и 8000 долл.

Перечень причин, по которым заявители жалобы на портал «Открытый диалог», был открытым и формировался по мере изучения их содержания. Всего было получено 463 описания случаев попадания заявителей в коррупционную ситуацию при взаимодействии с госорганами или госучреждениями, некачественного оказания государственных услуг или рассмотрения обращения, отсутствия ответа на запрос и обращение.

По мнению заявителей, основными нарушениями со стороны государственных служащих, способствовавших коррупции и ставших причиной подачи обращения на блог-платформу «Открытый диалог» стали:

1. Волокита
2. Халатность, формализм
3. Предоставление ответов с размытыми формулировками
4. Бездействие при проведении расследований фактов мошенничества, кражи
5. Превышение должностных полномочий
6. Формальный надзор за законностью
7. Не предоставление ответа по ранее направленному запросу
8. Создание искусственных барьеров и предложение получить услугу за деньги
9. Некомпетентность и грубые ошибки специалистов
10. Неисполнение решения суда
11. Коррупционные риски в законодательстве
12. Технические ошибки в работе государственных порталов
13. Этические нарушения
14. Протекционизм
15. Многократные перенаправления запросов.

В рамках анализа жалоб на портале «Открытый диалог» установлено, в адрес каких государственных органов либо общественных институтов заявители высказывали доверие. Это: Агентство по противодействию коррупции (26,6%), Партия «Нур Отан» (13,3%), Министерство здравоохранения (6,6%), Министерство труда и социальной защиты (6,6%), Министерство внутренних дел (6,6%), Акимат области (6,6%), Прокуратура (6,6%), СМИ (6,6%).

1-ТАРАУ.
Халықтың әлеуметтік сұрауының
нәтижелері

ЗЕРТТЕУ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ

Халық арасында жүргізілген сауалнаманың мақсаты - азаматтардың сыбайлас жемқорлыққа қатысты тәжірибесін зерттей отырып, сыбайлас жемқорлыққа бейім мемлекеттік институттарды, сонымен қоса, сыбайлас жемқорлықты қабылдауы жоғары лауазымдар мен аймақтарды анықтау.

Сыбайлас жемқорлық деңгейі динамикасы

Зерттеу қорытындысына сай, респонденттердің тұрғылықты жеріндегі соңғы 12 айда мемлекеттік қызмет алу барысында сыбайлас жемқорлық оқиғалар санындағы өзгерістерді субъективті бағалау сыбайлас жемқорлық деңгейінің төмендегенін көрсетеді. Сұралғандардың **54,4%** немесе әрбір екінші сұралушы өздерінің тұрғылықты жерінде сыбайлас жемқорлық оқиғалар саны дұрысы азайған деп санайды. Ал сыбайлас жемқорлық оқиғалар саны өсті деп санаушылар үлесі **23,9%**. Сұралғандардың **21,7%** өзгерістерді бағалауға қиналған.

Дегенмен де, жалпы елдегі сыбайлас жемқорлықты қабылдау жайлы деп айтуға болады (Тарау 1 қараңыз). Елде сыбайлас жемқорлыққа жүгінбестен мәселелерді шешуге болады деп санаушылар үлесі (35,8%), сыбайлас жемқорлық біздің күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігі деп санаушылардың қосынды үлесінен екі есеге аз (56,3%).

Мемлекеттік қызметтерді пайдалану

Сауалнама нәтижесі бойынша, 7284 респонденттің 5626 немесе **77,2%** соңғы 12 айда қандай да бір мемлекеттік орган/мекемеге белгілі бір мәселені шешу үшін жүгінген. 12 ай ішіндегі жүгінімдердің орташа саны 5 ретті құрайды. Көбіне (сән) респонденттер қандай да бір мәселені шешуге бюджеттік ұйым немесе мемлекеттік органның біреуіне (ХҚКО) жылына 2 рет жүгінеді. Жүгінушілердің жартысы (5626 респ.; 77,2%) аталмыш органдарға 4 ретке дейін жүгінген (медиана).

Азаматтардың бюджеттік ұйымдар мен мемлекеттік органдарға жүгіну деңгейі бойынша аймақтардың төрт тобын бөліп көрсетуге болады (Тарау 2 қараңыз):

Жүгіну деңгейі өте жоғары (90% көп)	Түркістан облысы Жамбыл облысы Ақтөбе облысы Шымкент қаласы Нұр-Сұлтан қаласы
Жүгіну деңгейі жоғары (80-90%)	Павлодар облысы Маңғыстау облысы Қарағанды облысы Атырау облысы Шығыс Қазақстан облысы
Жүгіну деңгейі орташа (70-80%)	Солтүстік Қазақстан облысы Алматы облысы Батыс Қазақстан облысы
Азаматтардың жүгіну деңгейі төмен (70% төмен)	Кызылординская облысы Ақмола облысы

Қостанай облысы

Алматы қаласы

Сауалнама қорытындысы бойынша, халық тарапынан мемлекеттік қызмет көрсететін органдар/мекемелердің аса сұранысқа ие түрлері келесілер: ХҚКО мен мемлекеттік аурухана/емханалар. Сауалнама нәтижесіне сай, қала құрылыс бақылау басқармасы, прокуратура мен МҚІСКА халық арасында аса үлкен сұранысқа ие емес.

Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі

Сауалнама қорытындысы бойынша, қатысушылардың 13,4% мемлекеттік орган/мекемеде мәселені бейресми шешу қажеттілігіне кез болған (Тарау 3 қараңыз).

Мемлекеттік орган/мекемедегі өзара сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің жиілігі бойынша аймақтардың екі тобын бөліп көрсетуге болады:

Мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігімен ел бойынша орташа көрсеткіштен сирегірек кез болған	Шығыс Қазақстан облысы
	Ақмола облысы
	Қостанай облысы
	Солтүстік Қазақстан облысы
	Батыс Қазақстан облысы
	Түркістан облысы
	Ақтөбе облысы
	Павлодар облысы
	Нұр-Сұлтан қаласы
	Шымкент қаласы
Мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігімен ел бойынша орташа көрсеткіштен жиірек кез болған	Жамбыл облысы
	Атырау облысы
	Алматы облысы
	Маңғыстау облысы
	Қарағанды облысы
	Қызылорда облысы
	Алматы қаласы

Тексеріліп отырған 20 мемлекеттік орган/мекеменің ішінде келесілерінде бейресми жағдайлар жиі орын алып отырған:

- Мемлекеттік емханалар/ауруханалар,
- полиция,
- жер қатынастары басқармасы,
- мемлекеттік бала-бақшалар ,
- мемлекеттік ЖОО.

Аталмыш 5 мекеме үлесіне азаматтардың мемлекеттік органдармен өзара сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің барлық аталған жағдайларының 60% сай келеді.

Атап өтерлігі, зерттеу нәтижесі бойынша, «мемлекеттік органдарға жүгіну жиілігі аз болу себебінен халықтың сыбайлас жемқорлық тәжірибесіне қатыстылығы төмен» деген зерттеу болжамы ішінара дәлелденді.

Бір жағынан, белгілі бір мемлекеттік орган/мекемеде сыбайлас жемқорлық жағдайына кез болу санының соңғы 12 айда мемлекеттік орган/мекемеге жүгінудің жалпы санына қатынасы сыбайлас жемқорлыққа

қатыстылықтың көрсеткіші болып қабылданса, оның деңгейі 5,8% құрайды, ал бұл өте төмен көрсеткіш болып саналады.

Сонымен бірге, әрбір мемлекеттік орган бойынша «мемлекеттік орган/мекемеге жүгіну» айнаымалысы мен «мемлекеттік орган/мекемеде сыбайлас жемқорлық жағдайына кез болу» айнаымалысы корреляциясы көрсеткіштерінің салыстырулары сыбайлас жемқорлыққа қатыстылық жүгінулер санына әрқашан байланысты болмайтынын көрсетті. Мысалы, ХҚКО мен мемлекеттік емханаларға жүгіну саны ең жоғары болса (3922 және 3789), бірақ, корреляция көрсеткіші осы мекемелердегі жүгіну мен қатыстылықтың өте әлсіз байланысын көрсетіп отыр (0,062 және 0151). Керісінше, халық тарапынан қала құрылыс бақылау басқармасына жүгіну саны ең төменгі көрсеткіштердің бірі болса (180), ал корреляция көрсеткіші 0,303 құрайды, ал бұл осы органға жүгіну мен сыбайлас жемқорлыққа қатыстылық арасында байланыстың барын білдіреді.

Кесте 1. – Соңғы 12 айда мәселені бейресми жолмен шешу қажет болған оқиғалар үлесінің мемлекеттік орган/мекемеге жүгінудің жалпы санына қатынасы

№	Мемл.органдар/мекемелер	Жүгіну саны	Жемқорлық жағдайлары саны	Корреляция
1.	Полиция	631	115	0,406
2.	Мемлекеттік ЖОО	453	65	0,365
3.	Мемлекеттік колледждер	531	66	0,337
4.	Сот	238	24	0,311
5.	Қала құрылыс бақылау басқармасы	180	17	0,303
6.	Жер қатынастары басқармасы	614	62	0,302
7.	Әскери комиссариат	382	37	0,301
8.	Көші-қон қызметі/полициясы	232	19	0,281
9.	Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау	650	44	0,246
10.	Мемлекеттік бала-бақшалар	992	68	0,239
11.	Жұмыспен қамту орталығы	954	58	0,226
12.	Кеден	198	9	0,210
13.	МҚІСҚКА	92	4	0,207
14.	Прокуратура	146	5	0,183
15.	Салық департаменті	620	21	0,174
16.	Сіздің ауданның әкімдік аппараты	988	35	0,171
17.	Мемлекеттік мектептер	1351	41	0,152
18.	Мемлекттік ауруханалар мен емханалар	3789	251	0,151

19.	АХАТ	376	8	0,141
20.	Азаматтар үшін үкімет (ХҚКО)	3922	50	0,062

Сыбайлас жемқорлық тәжірибесінің жағдайлық талдауы сыбайлас жемқорлыққа қатыстылыққа жүгіну санына қарағанда қызмет алушының сол қызметті алуға мүдделілігінің дәрежесі көбірек ықпал етеді деген шешімге келуге мүмкіндік берді. Сипатталған сыбайлас жемқорлық оқиғаларының сараптамасы мәселені бейресми шешу үшін басты уәж ретінде келесілер шығады:

- мәселені шешу барысын жылдамдату;
- қағазбастылықтан қашу;
- белгілі бір себептерге байланысты ресми жолмен алынбайтын қызметті алу;
- мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.

Сыбайлас жемқорлық келісімінің субъектілері

Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттердің көзқарасы бойынша, азаматтарға қарағанда ведомство/мекеме қызметкерлері мәселені бейресми шешу туралы бастаманы жиірек көтереді – **49,1% қарсы 32,8%**. Делдал үлесіне жағдайдың 18,1% сай келеді.

Сонымен бірге, азаматтардың өздері жиі бастама көтеретін мемлекеттік органдар тізімі келесідей:

- Әскери комиссариат;
- Мемлекеттік бала-бақшалар;
- Соттар;
- Азаматтардың хал актілерін тіркеу бөлімі (АХАТ);
- Кеден.

Ал ешқандай да ведомствода сыбайлас жемқорлық жағдайына кез болмадым деп жауап берген респонденттердің көзқарасы бойынша, ведомство қызметкерлеріне қарағанда азаматтардың өздері мәселені бейресми шешу бастамасын жиірек көтереді деп есептейді – **34,2% қарсы 54,0 %**. Делдал үлесіне жағдайдың 11,8% келеді.

Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттердің жауаптары бойынша мәселені бейресми шешу туралы келісімді олар көбіне мамандар/инспекторлармен (34,2%), бөлім басшыларымен (17%) және бас/жетекші мамандармен (15,9%) жасаған. Сонымен бірге, мемлекеттік орган/мекемелерге байланысты айырмашылықтар бар (Тарау 4 қараңыз).

Ешқандай да ведомствода сыбайлас жемқорлық жағдайына кез болмадым деп жауап берген респонденттер арасында мемлекеттік құрылым қызметкерлерінің ішінен сыбайлас жемқорлық келісімдерін көбіне басшылар (29%), мамандар/инспекторлар (17,2%) басшының орынбасарлары (16,2%) жасайды деген пікір басым.

Сыбайлас жемқорлық келісімінің бағасы

Сыбайлас жемқорлық келісімдерінің басым көпшілігі ақшалай төлем негізінде жасалады (**70,7%**). Төлемнің орташа көлемі – **49743 теңге**. Көбіне сыйақы мөлшері (сән) **10000 теңгені** құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 15000 теңгеден аспайды (медиана). Сонымен бірге, төлемнің минималды

сомасы 500 теңге, ал максималды сомасы – 500000 теңгені құрайды (Қосымша 2 қараңыз).

Таралуы бойынша екінші келісім түрі – бұл гүлдер/кәмпиттер **(14,3%)**.

Сыбайлас жемқорлық себебі

Халықтың анкеталық сауалнамасының шеңберінде сыбайлас жемқорлық келісімінің пайда болуына негіз болатын себеп туралы сұрақ ашық болды, ол респондент жауабын еркін түрде беруін білдіреді.

Барлығы ерекше 70 себеп жинақталды.

Сыбайлас жемқорлық себептерінің ТОП-10 келесілер енді:

1. Маманда емделу/қабылдауы (13,3%)
2. Жұмысқа орналасу (8,6%)
3. Жер учаскісін алу/рәсімдеу (7,2%)
4. Баланы бала-бақшаға орналастыру/электронды кезекте енгізу (6,5%)
5. Жол жүру ережелерін бұзу (5,3%)
6. Әскерді кейінге шегеру\әскери билет алу (3,7%)
7. Айыппұлды жабу/рәсімдемеу (3,3%)
8. Медициналық анықтама алу (3,1%)
9. Бала туу бойынша жәрдемақы рәсімдеу/алу (2,9%)
10. ЖОО түсу/білім грантын алу (2,8%)

Сыбайлас жемқорлық келісімінің жай-жапсары

Халық сауалнамасы шеңберінде сыбайлас жемқорлық келісімінің себептері туралы сұрақ ашық болды, бұл респонденттің жауабын еркін үлгіде алуды білдіреді. Барлығы сыбайлас жемқорлық келісімінің ерекше 50 себебі жинақталды. Сонымен қоса, көп жағдайда себептер азаматтардың өздерінің мәселені бейресми тәсілмен шешуге мүдделі екендігін білдіреді.

Сыбайлас жемқорлық келісін жасаудың себептердің ТОП-5:

1. Жұмыс барысын жылдамдату (30,1%)
2. Басқалай мүмкін болмады (16,1%)
3. Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе туындамайды (9,1%)
4. Ем алу, маманның қабылдауына түсу (4,5%)
5. Сапалы қызмет алу (4,1%)

Осыдан азаматтар тарапынан мәселені бейресми шешуге келісім жиілігінің жоғары болуы туындайды – жағдайдың **74,3%** құрайды.

Атап өтерлігі, сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар респонденттер тобында да, ондай тәжірибесінің болуын теріске шығарып отырған респонденттер тобында да ведомство қызметкерінің бейресми төлем алу мақсатындағы әрекетінің кең таралған тәсілі ретінде қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу аталады – **55,3% және 60,0%** сәйкесінше.

Осылайша, мәселені бейресми тәсілмен шешудің басты уәжі ретінде барлығын жылдам, қағазбастылықсыз жасап, респондент үшін қолайлы уақытта аяқтау аталады. Қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу ведомство қызметкері тарапынан бейресми сыйақы алу мақсатымен жасалатын кең таралған әрекет болғандықтан, азаматтар үшін мәселені басқалай шешу мүмкін болмайды.

Делдал арқылы жасалған бейресми келісімдер үлесіне жағдайдың **49,2%** сай келеді. Делдал ретінде көбіне таныстар (42,5%) және ведомство/мекеме қызметкерлері (26,5%) қызмет атқарады. 13,8% жағдайда

– бұл туыстар.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саясатын бағалау

Халықтың пікірінше, қарапайым азаматтар тарапынан аса жоғары сенімге ие субъектілер бестігіне келесілер енеді (Тарау 6 қараңыз):

1. Мемлекеттік қызмет істері мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Агентігі (68,3%)
2. ҚР Президенті (61,4%)
3. ҚР Үкімет (56,3%)
4. «Нұр Отан» партиясы (53,7%)
5. БАҚ (53,7%)

Сенбеушілердің үлесі сенушілерге қарағанда көп болған жалғыз субъекті оппозиция болып отыр, сәйкесінше, **39,5% қарсы 25,8%**.

Сауалнама нәтижелері бойынша, қазақстандықтардың билік халыққа мемлекеттік қызмет көрсету барысында сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес бойынша міндетін дұрыс атқаруда ма немесе дұрыс атқара алмауда ма деген сауалға қатысты қалыптасқан пікірі жоқ екендігін анықтады: респонденттердің **40%** билік дұрысы атқара алуда деп санаса, ал **38,7%** дұрысы атқара алмауда деп санайды. Сонымен бірге, әрбір бесінші сұралушы – **21,3%** – жауап беруге қиналған.

Халықтың пікірінше, мемлекеттік қызметтер көрсету барысындағы сыбайлас жемқорлықтың деңгейін азайтуға ең көп ықпал етіп жатқан субъектілер бестігіне келесілер кіреді:

1. Мемлекеттік қызмет істері мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Агентігі (56,2%)
2. ҚР Президенті (32,7%)
3. «Нұр Отан» партиясы (26,4%)
4. ҚР Үкіметі (24,9%)
5. БАҚ (23,7%)

Сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдаудағы аймақтық ерекшелік

Зерттеу нәтижелері бойынша, аймақтар тұрғындарының сыбайлас жемқорлық тақырыбына қатысты аймақтық ерекшеліктері айқын екендігі байқалады.

Келесідей топтарды бөліп көрсетуге болады:

1. **Сыбайлас жемқорлыққа рационалды қатынастағы аймақтар.** Бұл тұрғындары сыбайлас жемқорлық фактілерінің өсуіне бей-жай қарамайтын және олар жайлы ашық айтуға, арыздануға дайын аймақтар. Бұл: Жамбыл, Алматы, Қарағанды, Қызылорда, Ақмола, Атырау облыстары.
2. **Сыбайлас жемқорлыққа эмоционалды қатынастағы аймақтар.** Бұл мемлекеттік органдардың сыбайлас жемқорлығы туралы таптаурынды ой деңгейі жоғары, алайда, сыбайлас жемқорлық тәжірибесіне қатыстылығының көрсеткіші аса жоғары емес аймақтар. Бұл топқа Ақтөбе, Қостанай, Павлодар облыстары мен Нұр-Сұлтан, Шымкент қалаларын жатқызуға болады.
3. **Сыбайлас жемқорлыққа бейтарап қатынастағы аймақтар.** Бұл мемлекеттік органдармен өзара қарым-қатынастағы сыбайлас

жемқорлық деңгейінің өсуі туралы таптаурын біркелкілігі байқалатын, ал, ел бойынша сыбайлас жемқорлыққа қатыстылық көрсеткіші орташа деңгейдегі аймақтар жатады. Бұл Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан, Түркістан облыстары мен Алматы қаласы.

---

1 БӨЛІМ. МӘСЕЛЕНІ ҚОЮ

1998 жылы Қазақстан посткеңестік кеңістікте алғашқылардың бірі болып «Сыбайлас жемқорлықпен күрес туралы» Заң қабылдады, осы Заң аталмыш жағымсыз құбылыспен күрестің мақсатын, міндеттерін, негізгі қағидалары мен тетіктерін анықтап берді.

Қазақстан сыбайлас жемқорлық оқиғаларын зерттеу мен онымен күресуге бағытталған жаһандық зерттеулерге мүдделілік танытуда және қатысушысы болып саналады. 2008 жылы мамырда Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының 31 қазан 2003 жылғы сыбайлас жемқорлыққа қарсы конвенциясын ратификациялады.

2001 жылдан бастап елде сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша мемлекеттік бағдарламалар жүзеге асырылып келеді, оның шеңберінде сыбайлас жемқорлық оқиғаларының себептері мен шарттарын жою бойынша нақты шаралар жасалынып жатыр.

Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлықпен күрес саласындағы құқықтық және институционалдық негіздерін бастапқы шолу және сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша Стамбұлдық әрекеттер жоспары (СӘЖ)¹ шеңберіндегі ұсыныстар 2005 жылы мақұлданды. Стамбұлдық әрекеттер жоспары қатысушы мемлекеттердегі сыбайлас жемқорлықпен күрес саласындағы заңнамалар мен институцияларды жүйелі, мерзімді шолулар жасауды білдіреді. Ұсыныстардың орындалуына баға берілген және Қазақстанның аталмыш ұсыныстарға сәйкестігінің рейтингілері берілген мониторинг нәтижелері туралы бірінші есеп 2007 қыркүйекте қабылданды.

Бүгінгі күнде Қазақстан келесідей әлемдік рейтингілерге қатысады:

- «Заңсыз төлемдер пен паралар» (ДЭФ БҚЖИ),
- «Бизнесті жүргізу жеңілділігінің Рейтингісі» (Дүниежүзілік банк),
- «Электронды үкіметтің даму Индексі» (БҰҰ),
- «Сыбайлас жемқорлықты қабылдау Индексі» (Transparency International),
- «Мемлекеттік басқару сапасының көрсеткіштері» (Дүниежүзілік банк),
- «Өтпелі кезең елдері» (Freedom House).

Жалпы, халықаралық рейтингілер шеңберінде жасалатын зерттеулер елдегі сыбайлас жемқорлық тәжірибесінің таралғандығы туралы жалпы түсінік береді және түрлі елдердегі сыбайлас жемқорлыққа қатысты оқиғаларды салыстырмалы түрде талдауға қолдануға жарамды.

Атап өтерлігі, Қазақстандағы сыбайлас жемқорлықты зерттеу белгілі бір эволюциядан өтті. Сыбайлас жемқорлықты зерттеудің алғашқы легі көбіне мемлекеттік органдардың сыбайлас жемқорлық рейтингісін анықтауға және жалпы халықтың сыбайлас жемқорлықты қабылдауына бағытталған. Кейінірек мақсаты пара мөлшері мен сыбайлас жемқорлық қызмет нарығының көлемін анықтау болған экономикалық сипаттағы зерттеулер пайда болды. Одан кейін, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат тренділеріне

---

¹ Сыбайлас жемқорлықпен күрестің Стамбұлдық әрекеттер жоспары (СӘЖ) Шығыс Еуропа мен Орталық Азия елдері («ЭСДҰ желісі») үшін сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша ЭСДҰ желісінің басты субаймақтық бастамасы болып саналады. Әрекеттер жоспары Әзірбайжан, Армения, Грузия, Қазақстан, Қырғызстан, Моңғолия, Тәжікстан, Өзбекстан, Украина елдерін қамтиды.

сай сыбайлас жемқорлықты халық пен бизнеске мемлекеттік қызмет көрсету сапасы тұрғысынан зерттеуге қажеттілік туындады. Сонымен қоса, сыбайлас жемқорлықтың пайда болу себептерімен күрес бойынша шараларды енгізу нәтижелерін зерттеуге бағытталған зерттеулер жасалды. Жекелей алғанда, электронды мемлекеттік әкімшіліктің мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейіне ықпалын бағалауға баса назар аударыла бастады. Бүгінгі күнде көбіне халықтың мемлекеттік қызмет алудағы немесе мемлекеттік және бақылау органдарымен өзара қарым-қатынасының нақты тәжірибесі мен дағдысы сыбайлас жемқорлықты зерттеудің пәні ретінде қарастыру кеңінен белең алуда.

Ел ішілік сыбайлас жемқорлықты зерттеудің негізгі бастаушысы мен жетекшісі сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес бойынша Агенттік болып саналады. Агенттік халықтың мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлықты қабылдауы деңгейінің қоғамдық мониторингісі мен тәуелсіз әлеуметтік сауалнамалар жүргізу тәжірибесін енгізген. Мұндай зерттеулерді жүйелі түрде жүргізу сыбайлас жемқорлық көрсеткіштері өзгерістерінің динамикасын бақылауға және соған сай жекелеген ведомстволардың жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстар енгізуге мүмкіндік береді. Мемлекеттік қызметтер сапасы, қоғамның мемлекеттік билік институттарына сенімі, халықтың құқықтық мәдениетінің деңгейі зерттеудің негізгі бағыттары ретінде көрініс табады.

2016 жылдан бастап, Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторингі жүргізудің жаңа Ережесі қызмет атқарады.² Мониторинг ережелері Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлықпен күрес туралы» Заңына сай жасалған. Олар құзіретті органдардың және сыбайлас жемқорлықпен қарсы күресетін өзге де субъектілердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторингі жүргізу тәртібін анықтайды.

Сараптамалық жұмыс келесі бағыттар бойынша жүргізіледі:

- Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы құқық қолдану тәжірибесін зерттеу мен бағалау;
- Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері бойынша мемлекеттік органдар, мемлекеттік сыңайлы сала ұйымдары мен субъектілерінің қызметін зерттеу;
- Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелері бойынша физикалық және заңдық тұлғалардың жүгінулері мен бұқаралық ақпарат құралдарындағы басылымдарды зерттеу;
- Заңмен бекітілген тәртіпте кінәлі болып танылған тұлғалардың қызметіндегі сыбайлас жемқорлықты туындататын себептер мен шарттарды зерттеу мен бағалау;
- Сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдау мәселелері бойынша әлеуметтік сауалнамалар нәтижелерін қарастыру және оның белең алуына қарсы әрекет ету;
- Құқықтық статистика органдарының мәліметтерін зерттеу.

² Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Агентігі Төрағасының 19 қазан 2016 жылғы №13 «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторинг жүргізу Ережелерін бекіту туралы» бұйрығы. Құжат мәтіні келесі сілтемеде қолжетімді: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014431>

Мониторинг нәтижелері сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша құзіретті органмен жинақталады.

Сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес субъектілеріне өз бастамасы бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторингі жүргізуге рұқсат етіледі.³

Бизнес ортасындағы сыбайлас жемқорлық оқиғаларын зерттеу «Атамекен» ҰКП-ның жетекшілігімен жүзеге асады. Кәсіпкерлер палатасы мониторингтік негізде «Іскерлік ахуал» атты әлеуметтік зерттеу жүргізеді, оның бір тарауы бизнестің сыбайлас жемқорлыққа қатыстылығын бағалауға арналған. Сонымен бірге, «Атамекен» ҰКП мақсаты бизнесті дамыту үшін әкімшіліктік кедергілерді азайту болып саналатын салалық зерттеулерді жүргізеді.

Қазақстанның азаматтық секторында сыбайлас жемқорлықты жүйелі түрде зерттеумен Transparency Kazakhstan қоғамдық қоры айналысады. Аталмыш қор елде «сыбайлас жемқорлық қабылдау Индексі» мен «әлемдік сыбайлас жемқорлық Барометрі» секілді жаһандық зерттеулерді ұйымдастыру мен өткізудің ұлттық координаторы болып саналады. Бұдан өзге, қор сыбайлас жемқорлықтың қоғамдық өмірдің түрлі салалары мен бизнесте таралу мәселелері бойынша салалық зерттеулер жүргізеді.

Ғылыми-зерттеу орталықтарының арасында сыбайлас жемқорлықты зерттеу тәжірибесіне «Экономикалық зерттеу Институты» АҚ, «Сандж» зерттеу Орталығы, «Нұр Отан» партиясының сараптау, болжау және стратегиялық бастамалар Институты, «Стратегия» ӘСЗО» ҚҚ және т.б. ие.

---

³ Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша Стамбұл әрекеттер жоспарының ұсыныстарын орындауының баламалы мониторингісін өткізу туралы Есеп (мониторингінің төртінші кезеңі). Құжат мәтіні келесі сілтеме бойынша қолжетімді: <http://lprc.kz/files/library/372/rus/>

---

2 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУ ӘДІСНАМАСЫ

Қазақстан Республикасы Президентінің 26 желтоқсан 2014 жылғы № 986 Жарлығымен Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы (одан әрі стратегия) бекітілді, бұл - сыбайлас жемқорлық салдарымен күресетін емес, оның белең алуының алғышарттарын жою жолымен сыбайлас жемқорлық деңгейін түбегейлі азайтуға қабілетті алдын алу сипатындағы кешенді шаралар басты рөл атқаратын сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес стратегиясын анықтайтын жаңа мемлекеттік бағдарламалық құжат.

Осымен байланысты, халықта сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы кеңінен ағарту, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалар қызметінде сыбайлас жемқорлық қауіптерді анықтау мен барынша азайту, сыбайлас жемқорлықты ескерту арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жүзеге асыруға бағытталған шаралар басымдыққа ие.

Сонымен қоса, Экономикалық Серіктестік және Даму бойынша Ұйымның (ЭСДҰ) сыбайлас жемқорлықпен күрес бойынша Стамбұлдық әрекеттер жоспарының шеңберіндегі мониторингінің 4 кезеңінің (2017ж.) нәтижесі бойынша Қазақстанда іс жүзінде сыбайлас жемқорлықтан көбірек зардап шеккен салалар, сыбайлас жемқорлық тәжірибесінің жиілігі мен үлгілері, сыбайлас жемқорлық қатынастарының субъектілік құрамы, сыбайлас жемқорлық игілік түрлері секілді құрауыштарды біріктіретін сыбайлас жемқорлық мәселелерін бағалау әдіснамасын жасау мен қолдану ұсынылды.

Мұндай жағдайда жергілікті жердегі тұрғындар мен кәсіпкерлік өкілдерінің сыбайлас жемқорлық тәжірибелеріне мониторингілік зерттеуді ұйымдастыру мен жүргізу сыбайлас жемқорлық қауіптерін бағалаудың нәтижелі құралы ретінде көрініс табады. Жүйелік негізде зерттеу жүргізу жағдайдың уақыттағы өзгерістерінің динамикасын бақылауға мүмкіндік береді. Ал аймақтық тәсілді қолдану аймақтардағы халықтың сыбайлас жемқорлыққа қатыстылығының көлемін анықтап қана қоймай, сыбайлас жемқорлық тәжірибесінің аумақтық жағдайларға байланысты ерекшеліктері мен дифференциациясы бар ма екендігін түсінуге және сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жүзеге асыруда аймаққа бағытталған тәсіл керек пе деген сұраққа жауап алуға мүмкіндік береді.

Зерттеу мақсаты:

Қазақстан азаматтарының сыбайлас жемқорлық тәжірибесін зерттеу, сонымен қоса, мемлекеттік және қоғамдық институттардың сыбайлас жемқорлыққа аса бейім түрлерін, сонымен қоса, сыбайлас жемқорлықты қабылдаудың жоғары деңгейіне ие лауазымдар мен аймақтарды анықтау әлеуметтік зерттеудің мақсаты болып саналады.

Зерттеу сипаты:

Ұсынылып отырған зерттеу қолданбалы сипатқа ие және әлеуметтік бағытталған. Зерттеу барысында алынған нәтижелер негізінде аудандық және облыстық деңгейдегі сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету бойынша нақты алдын алу шаралары жасалады және басқармалық шешімдер қабылданады деп жоспарлануда.

Зерттеу тәсілі:

Сыбайлас жемқорлықты зерттеудің көп жылдық мемлекет ішілік зерттеулер тәжірибесі сыбайлас жемқорлық құбылысы төменгі деңгейде аса кең таралғандығын көрсетуде (жағдайлар саны бойынша), ал бұл өз кезегінде жергілікті жерлердегі сыбайлас жемқорлық тәжірибелерін зерттеуге баса назар аударуды талап етеді. Сыбайлас жемқорлық қауіптерін анықтау мен азайту бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың басымдықтарын жүзеге асыру үшін сыбайлас жемқорлық құбылысын бір субъектінің әрекеті бір мезгілде өзге адамдардың қарсы әрекеттерінің себебі мен салдары болып саналатын тәуелділікпен байланысқан өзара шарттасқан тұлғааралық әрекеттердің жүйесі ретінде зерттеу мен түсінуге қажеттілік бар. Қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін жағдайлық талдау әдісін (Case method) қолдану ең орынды болып саналады, ол әдіс субъектілер қатысқан нақты жағдайлар негізінде мәліметтер жинау мен талдауды білдіреді.

Аталмыш тәсіл сыбайлас жемқорлық тәжірибелері туралы түсінік алуға, нақтырақ айтсақ, кім, қашан, қайда, қалайша және не себептен сыбайлас жемқорлық әрекетін жасады, сонымен қатар, аймақтық ерекшелікті анықтауға мүмкіндік береді. Осылайша, аталған зерттеу шеңберінде халықтың мемлекеттік органдармен (сыбайлас жемқорлық трансакциялары) өзара сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің бірегей өмірлік жағдайларының жиынтығы жасалады. Ал алынған ақпараттардың сараптамасы кәдуілгі және бірегей сыбайлас жемқорлық тәжірибелерін анықтауға, жемқорлық келісім үрдісін жасап шығаруға және жергілікті деңгейде сыбайлас жемқорлықтың өзара әрекеттерінің алдын алу бойынша ең жақсы басқармалық шешім жасап шығаруға мүмкіндік береді.

Зерттеу болжамдары:

1. Халықтың сыбайлас жемқорлық тәжірибесіне қатыстылық деңгейі мемлекеттік органдарға жүгіну жиілігінің аз болуы себепті жоғары емес.
2. Тұрғылықты мекеннің әкімшіліктік-аумақтық мәртебе деңгейі неғұрлым төмен болған сайын, сыбайлас жемқорлықты қабылдау деңгейі де соғұрлым жоғары.
3. Тұрғылықты мекеннің әкімшіліктік-аумақтық мәртебе деңгейі неғұрлым төмен болған сайын, сыбайлас жемқорлық оқиғасына қатыстылық жиілігі соғұрлым көп.
4. Тұрғылықты мекеннің әкімшіліктік-аумақтық мәртебе деңгейі неғұрлым төмен болған сайын, сыбайлас жемқорлықтың өзара әрекеттерінің үлгілері соғұрлым төмен.

Зерттеу нысаны:

Халыққа қызмет көрсететін мемлекеттік органдардың ведомствоішілік құрылымы зерттеу нысаны ретінде алынды. Тексеріліп отырған мемлекеттік органдар тізіміне тек халыққа тікелей қызмет көрсететін ведомстволар ғана енді, нақтырақ айтсақ:

1. Аудан әкімдігі аппараты
2. Әлеуметтік қорғау және жұмыспен қамту басқармасы
3. Қала құрылыс бақылау басқармасы

-
4. Халықты жұмыспен қамту орталығы
  5. Жер қатынастары басқармасы
  6. Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша Агенттік ⁴
  7. Әкери комиссариат
  8. Мемлекеттік ауруханалар/емханалар
  9. Мемлекеттік ЖОО
  10. Мемлекеттік бала-бақшалар
  11. Мемлекеттік колледждер
  12. Мемлекеттік мектептер
  13. Көші-қон қызметі/полициясы
  14. Полиция
  15. Прокуратура
  16. Сот
  17. Азаматтардың хал актілерін тіркеу бөлімі
  18. Мемлекеттік кірістер департаменті
  19. Кеден
  20. Азаматтар үшін үкімет

Сауалнама нәтижелері бойынша осы есепті жазу барысында қолданылған мемлекеттік органдардың халық арасында кеңінен қолданылатын атауларын бөліп көрсетуге болатынына назар аудару керек:

Әкімдік аппараты	«әкімшілік»
Мемлекеттік қызмет істері мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агентігі	«финпол»
Жер қатынастары басқармасы	«жер қатынастары»
Мемлекеттік кірістер департаменті	«салық департаменті»;
госотарственных доходов	«салық»
Көші-қон қызметі/полициясы	«миграционка»
«Азаматтар үшін үкімет» ҰАҚ	«ХҚКО»
Қала құрылыс бақылау басқармасы	ГАСК
Азаматтардың хал актілерін тіркеу бөлімі	АХАТ

Зерттеу пәні:

Халықтың Қазақстан Республикасының мемлекеттік және бақылау органдарымен, облыстың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы билік органдарымен өзара қарым-қатынасында орын алған сыбайлас жемқорлық тәжірибелері.

Зерттеу міндеттері:

- Облыстар, қалалар, аудандар тұрғысынан ала отырып, республикалық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдауды бағалау;
- Сыбайлас жемқорлықтың қайнар көзі әрі оның таралуына жағдай жасайтын мемлекеттік органдар, лауазымдар мен қызмет салаларын анықтау;

---

⁴ Мемлекеттік қызметтер мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы істер бойынша Агенттіктің қайта құрылуы 13 маусым 2019 жылы болды, ол кезде жобаның құралнамасы дайын болған еді.

- Атқарушы және бақылау органдарының қызметі сыбайлас жемқорлықтың белең алуына жағдай жасайтын аймақтарды анықтау және сәйкесінше рейтингі құрастыру;
- Мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатына қанағаттану деңгейін, сонымен қоса, шағын және жеке кәсіпкерлік өкілдерінің мемлекеттік билік институттарына сенімін бағалау.

Ұғымдар түсініктемесі мен операциялизациясы:

Аталмыш зерттеу шеңберінде келесідей категория модельдерінің түсініктемелері қолданылды:

Мемлекеттік қызметтер – кәсіпкерлік субъектілерінің тексеріліп отырылған тізімге сәйкес мемлекеттік органдардың ведомствосына бағынышты ұйымдарында алған қызметтері (Зерттеу нысанын қараңыз).

Сыбайлас жемқорлық – бұл лауазымды тұлға/мемлекеттік қызметкердің қызмет алушымен келісе отырып немесе жеке бас пайдасын көздеп, өз лауазымды орнын немесе билігін асыра пайдаланудың кез келген үлгісі.

Сыбайлас жемқорлық деңгейі – мемлекеттік қызметтерді алушылардың мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің таралғандығын бағалайтын өлшем.

Сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдау – бұл индивидтің өмірлік тәжірибесі, ішкі мақсаты мен қоршаған ортаның ақпараттық ықпалының әсерінен оның санасында қалыптасатын бағалау ұстанымы.

Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі – сыбайлас жемқорлық келісімі жасалуынан тәуелсіз мемлекеттік қызметтер алу барысында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болу тәжірибесі.

Сыбайлас жемқорлық келісімі – қатысушылары лауазымды тұлға/мемлекеттік қызметкер мен осындай әрекетке мүдделі тұлға болатын, қызметті белгілі бір шарттарға сай орындау туралы өзара ұтымды келісім. И.В. Левакин және Ж.А. Шишованың 5 пікірінше, келісім сыбайлас жемқорлық қызметтерінің сұраныс пен ұсыныс моделінің міндетті құрауышы: «Сыбайлас жемқорлық қызметтерінің сатушысы мен сатып алушысы өзара бір-біріне мүдделі. Сыбайлас жемқорлық келісімінің сатып алушыға пайдасы уақыттан ұтуы, заңды тиімді келісімдер жасауы, т.б. болуы мүмкін. Ал сыбайлас жемқорлық келісімін сатушыға пайдасы сыйақы көлемі мен аталмыш сыйақыға талап етілетін жұмыс көлеміне (қызмет көрсету) байланысты болмақ».

Сыбайлас жемқорлық сылтауы – сыбайлас жемқорлық келісімін жасау үшін керек формалды негіздер (белгілі бір мемлекеттік қызметтер алу түрінде).

Сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес саясат – өмірдің түрлі салаларындағы сыбайлас жемқорлықты туындататын және сеп беретін себептер мен шарттарды жою (азайту) бойынша мемлекет пен қоғамның әр бағыттағы және жүйелі шараларын жасау мен жүзеге асыру.

---

⁵ Левакин И.В., Шишова Ж.А. Коррупционные риски: понятие и основные подходы к их выявлению // Гражданин и право. 2009. N 11. 6. 6.

Сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес саясатына қатынас – мемлекеттік қызметтер ұсынуда сыбайлас жемқорлықты туындататын және сеп беретін себептер мен шарттарды жою (азайту) бойынша билік органдары қызметінің нәтижелеріне қатысты индивидтің бағалау ұстанымы.

Кесте 1. – Ұғымдар түсініктемесі мен операциялизациясы

Категория	Эмпирикалық көрсеткіштері
Сыбайлас жемқорлық динамикасы	<ul style="list-style-type: none"> Құбылыс ретінде сыбайлас жемқорлықтың таралуын жалпылай бағалау Респонденттің тұрғылықты жеріндегі соңғы 12 айдағы мемлекеттік қызмет алу барысындағы сыбайлас жемқорлық жағдайлар санындағы өзгерістерді субъективті бағалау
Мемлекеттік қызметтерді пайдалану	<ul style="list-style-type: none"> Соңғы 12 айда мемлекеттік қызмет алу үшін мемлекеттік органдарға жүгіну жиілігі Соңғы 12 айда ведомство ішілік ұйымдар қызметін пайдалану
Сыбайлас жемқорлық тәжірибесі	<ul style="list-style-type: none"> Мемл.органға жүгіну нәтижесінде сыбайлас жемқорлыққа кез болған респонденттер үлесі Мем.органдардың ведомство ішілік ұйымдарының сленгілік атауларының тізімі
Сыбайлас жемқорлық келісімінің субъектілері	<ul style="list-style-type: none"> Сыбайлас жемқорлық бастамасын көтерушілер Сыбайлас жемқорлықтың өзара әрекеттері жиірек туындайтын ұйымдық-функционалдық деңгейді анықтау Сыбайлас жемқорлыққа бейім лауазымдар тізімі
Сыбайлас жемқорлық келісімінің бағасы	<ul style="list-style-type: none"> Келісім түрлері (ақшалай төлеу/өзара қызмет алмасу немесе ықпал/байланыс арқылы, т.б.) Түрлі қызметтер үшін сыбайлас жемқорлық төлемінің орташа көлемі
Сыбайлас жемқорлық келісімінің сылтауы	<ul style="list-style-type: none"> Сыбайлас жемқорлық келісімін жасау үшін формалды сылтаулар тізімі
Сыбайлас жемқорлық келісімінің жай-жапсары	<ul style="list-style-type: none"> Сыбайлас жемқорлық келісімінің себептері Респондент қатысқан сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің түрлері (бопсалау/пара ұсыну/қағазбастылық/дөрекілік және лауазымын асыра пайдалану/жымқыру/ нақты жұмыс болмаса да, орындалған жұмыс актісіне қол қою т.б.) Сыбайлас жемқорлық келісімін жасауда делдалдың болуы/болмауы (телефон құқығы, таныстар, кәсіби және туыстық байланыстар

<p>Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саясатын бағалау</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Халықтың мем.билік институттарына сенімі • Мем.қызмет көрсету барысында сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес бойынша билік жұмысын бағалау • Мем.қызмет көрсету барысындағы сыбайлас жемқорлық деңгейін азайтуға ықпал етуші субъектілер рейтингісі
--	--

Зерттеу географиясы:

Сауалнама Қазақстанның барлық аймақтарының облыс орталықтары мен аудан орталықтарында, республикалық маңызы бар қалаларда жүргізілді.

Мақсатты топтар:

Ел аймақтарының облыс орталықтары мен аудан орталықтарының, Республикалық маңызы бар қалалар тұрғындары .

Зерттеу әдістері:

Зерттеу міндеттерін шешу үшін келесідей әдістер қолданылды: халықтың анкеталық сауалнамасы.

Анкеталық сауалнама (сандық әдіс) интервьюердің (сұрақ қоюшы адам) респондентпен (сұраққа жауап беруші адам) тікелей байланысы негізіндегі тікелей сұхбат (face-to-face) арқылы арнайы жасалған сұрақнама негізінде жасалған. Сауалнама стандартталған сұхбат үлгісінде өтеді: интервьюер респондентке сауалнамадағы сұрақтарды оқиды және өзі алынған жауаптарды тіркейді.

Іріктеме көлемі мен дизайны:

Зерттеу шеңберінде сауалнама әдісімен 7200 респондентке сауалнама жүргізу жоспарланды. Нәтиже бойынша 7284 респондентке сауалнама жүргізілді.

Мақсатты топтарда сауалнама жүргізу үшін іріктеменің келесі дизайны жасалды:

Іріктемені құрастыру аудандық тәсіл негізінде жасалды. Яғни, іріктемелік жиынтық тек қана келесі әлеуметтік топтар:

- РМҚ;
- Облыс орталықтары;

Аудан орталықтарының тұрғындарынан тұрды.

Сауалнама барлық РМҚ (n=3), облыс орталықтарында (n=14) және алаңдық жұмыс шеңберінде қолжетімді облыстың барлық аудан орталықтарында (n=167) жүргізілді. Осылайша, мемлекеттік қызмет ұсынатын ведомстволарға қолжетімділік тұрғысынан барлық елдімекендер қамтылды.

Халықтың анкеталық сауалнамасына респонденттерді іріктеу стратификацияланған квоталық іріктеме негізінде жасалған. Іріктеме көлемі теңдей толтырылған: әрбір аудан және облыс орталығынан, сонымен қоса, республикалық маңызы бар қалалардың бірнеше аудандарынан 40 респонденттен алынды. Әкімшіліктік бөліністің екінші деңгейінде - 163 аудан, 14 облыс орталықтары, сонымен бірге, 3 республикалық маңызы бар қалалар (16 қалалық ауданның 6). Осылайша, зерттеу барысында $180 \times 40 = 7200$ респондентке сауалнама жүргізілді. Қостанай облысының екі бақылау аудандарында (Меңдіқара мен Қостанай) 80 респондентке сауалнама

жүргізілді.

Кесте 2. – Респонденттер санын облыстар бойынша бөлу ⁶

Аймақ	Саны	%
Ақмола	720	9,9
Ақтөбе	520	7,1
Алматы	724	9,9
Атырау	320	4,4
Шығыс Қазақстан	640	8,8
Жамбыл	440	6,0
Батыс Қазақстан	520	7,1
Қарағанды	400	5,5
Қостанай	760	10,4
Қызылорда	320	4,4
Маңғыстау	240	3,3
Павлодар	400	5,5
Солтүстік Қазақстан	560	7,7
Түркістан	480	6,6
Нұр-Сұлтан қаласы	80	1,1
Алматы қаласы	120	1,6
Шымкент қаласы	40	0,5
БАРЛЫҒЫ	7284	100,0

Зерттеу параметрлері :

Респондент жынысы	Саны	%
Ер	3487	47,9
Әйел	3797	52,1

Этникалық белгісі	Саны	%
Қазақ	5103	70,1
Орыс	1632	22,4
Ұйғыр	62	0,9
Түрік	19	0,3
Татар	71	1,0
Неміс	65	0,9
Украин	79	1,1
Өзбек	67	0,9
Кәріс	20	0,3
Күрд	8	0,1
Үнді	2	0,0
Әзірбайжан	19	0,3
Молдаван	8	0,1
Қырғыз	4	0,1
Армян	3	0,0
Шешен	11	0,2
Белорус	15	0,2

⁶ Аудандар бойынша іріктемені бөлуді Қосымшадан 1 қараңыз

Башқұрт	4	0,1
Удмурт	5	0,1
Поляк	4	0,1
Литвалық	2	0,0
Ингуш	2	0,0
Тәжік	3	0,0
Сыған	3	0,0
Грузин	1	0,0
Дұңған	10	0,1
Финн	1	0,0
Грек	4	0,1
Қытай	1	0,0
Эстониялық	1	0,0
Еврей	1	0,0
Авар	1	0,0
Жауап беруден бас тарту	53	0,7

Жасы	Саны	%
18-24	1003	13,8
25-34	1652	22,7
35-44	1404	19,3
45-54	1263	17,3
55-64	1081	14,8
65+	817	11,2
Жауап беруден бас тарту	64	0,9
БАРЛЫҒЫ	7284	100,0

Білімі	Саны	%
Бастауыш	79	1,1
Аяқталмаған орта/жалпы орта	1442	19,8
Арнаулы орта	3539	48,6
Жоғары, аяқталмаған жоғары	2224	30,5
БАРЛЫҒЫ	7284	100,0

Әлеуметтік - кәсіби топ	Саны	%
Кәсіпкер, меншіктенуші	293	4,0
Басшы, менеджер	94	1,3
Мемлекеттік қызметкер	388	5,3
Бюджеттік сала қызметкері (медицина, білім беру)	930	12,8
Жеке компания, банкі қызметкері	499	6,9
Ауыл шаруашылық жұмысшы	381	5,2
Өнеркәсіптік жұмысшы	462	6,3
Қызмет көрсету саласының жұмысшысы	1086	14,9

Зейнеткер	1138	15,6
Студент	400	5,5
Жұмыссыз, уақытша жұмыссыз	759	10,4
Үй шаруасындағы әйел	629	8,6
Өзін-өзі қамтушы	47	0,6
Мүгедек	14	0,2
Декреттік демалыс	12	0,2
Басқа	1	0,0
Жауап беруден бас тарту	151	2,1
БАРЛЫҒЫ	7284	100,0

Сауалнаманы толтыру тілі	Саны	%
Қазақша	2940	40,4
Орысша	4344	59,6
БАРЛЫҒЫ	7284	100,0

3 БӨЛІМ. ЗЕРТТЕУДЕН АЛЫНҒАН НӘТИЖЕЛЕР САРАПТАМАСЫ

Тарау 1. Облыстар бойынша республикалық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейін қабылдауды бағалау

Сауалнама нәтижесі бойынша, сұралғандардың **35,8%** мемлекеттік қызметтер алу барысындағы сыбайлас жемқорлық ауқымы туралы әңгімелер өте қатты дақпыртталған, кез келген мәселені сыбайлас жемқорлыққа жүгінбестен шешуге болады деп санайды.

Сұралғандардың **38,2%** сыбайлас жемқорлық кеңінен таралмаған, бірақ, мемлекеттік қызметтер алу барысында оны қолдану мемлекеттік органдардағы мәселені жылдам әрі оңай шешуге болады деп санайды. Респонденттердің **18,1%** сыбайлас жемқорлық біздің өміріміздің қажетті бөлігіне айналды, онсыз мемлекеттік органдардағы бірде бір мәселені шеше алмайсың деген пікірде.

Сурет 1. – Сіздің көзқарасыңыз бойынша, төменде келтірілген пікірлердің қайсысы мемлекеттік қызмет алу кезіндегі азаматтар мен мемлекеттің өзара қарым-қатынасындағы сыбайлас жемқорлықтың мәнін нақтырақ анықтайды? (% сұралғандардың жалпы санынан)

Аймақтық кескін бойынша қарау (Кесте 1 қараңыз) елдің облыстары мен қалаларынан алынған зерттеуге қатысушылардың сыбайлас жемқорлық мәнін қабылдауында айырмашылықтарды көрсетті. Мысалы, азаматтардың мемлекеттік қызмет алу кезіндегі сыбайлас жемқорлық көріністерінің таралғандығына салыстырмалы «оптимистік» көзқарасы Шығыс Қазақстан, Қостанай, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан облыстарында кеңінен таралған. Бұл аймақта сұралғандардың жартысынан көбі мемлекеттік қызметтер алу кезіндегі сыбайлас жемқорлық ауқымы туралы әңгімелер қатты дақпыртталған, кез келген мәселені жемқорлыққа жүгінбестен шешуге болады деп санайды (47-56%).

Сыбайлас жемқорлықты қолдануға «прагматикалық» тәсілдің басымдығы өзгелерге қарағанда Атырау, Батыс Қазақстан, Түркістан облыстары мен Шымкент, Нұр-Сұлтан қалалары тұрғындары арасында көбірек байқалды: осы топтың жартысынан көбі (51-70%) сыбайлас

жемқорлық кеңінен таралмаған, бірақ, мемлекеттік қызмет алу кезінде сыбайлас жемқорлықты пайдалану мемлекеттік органдағы мәселені жылдам әрі оңай шешуге мүмкіндік береді деп санайды.

Азаматтардың мемлекеттік органдармен өзара қарым-қатынас кезіндегі сыбайлас жемқорлық мәнін «апатты» бағалау («жемқорлық біздің өміріміздің қажетті бөлігіне айналды, онсыз мемлекеттік органдағы бірде-бір мәселе шешілмейді») Алматы қаласы мен Жамбыл облысынан сұралғандардың жартысына тән. Сауалнама аталмыш жауап нұсқасын таңдау кезіндегі түрлі облыстан сұралушылардың санында айтарлықтай айырмашылық барын тіркеді: мысалы, Жамбыл облысы бойынша көрсеткіш Павлодар мен Солтүстік Қазақстан облысындағы аталмыш сұраққа жауап нұсқасының көрсеткішінен 7 есеге көп (сәйкесінше, 49,8% қарсы 7,3% және 7,1%).

Ақмола мен Қарағанды облысының әрбір жетінші респонденті жауап беруге қиналған. Алматы мен Қостанай облыстарында жауап беруге қиналушылардың үлесі өзгелерге қарағанда салыстырмалы түрде жоғары (әрбір тоғызыншы).

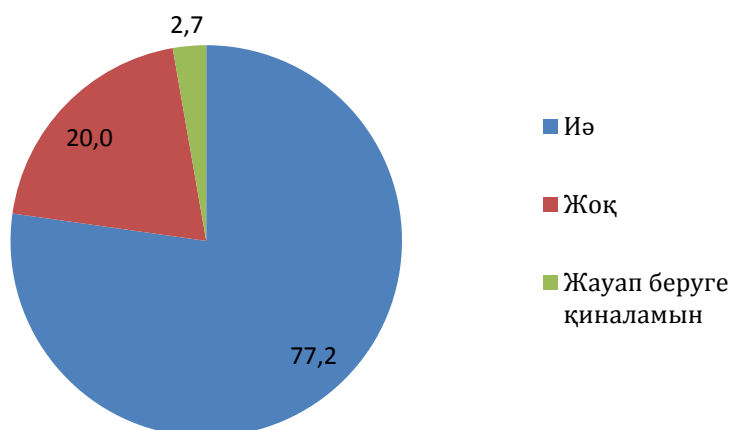
Кесте 1. – Сіздің көзқарасыңыз бойынша, төменде келтірілген пікірлердің қайсысы мемлекеттік қызмет алу кезіндегі азаматтар мен мемлекеттің өзара қарым-қатынасындағы сыбайлас жемқорлықтың мәнін нақтырақ анықтайды? (%; аймақтық кескінде)

Аймақ	Мемлекеттік қызмет алу барысындағы сыбайлас жемқорлық көлемі туралы әңгімелер өте қатты дақпыртталған, кез келген мәселені жемқорлыққа жүгінбестен шешуге болады	Сыбайлас жемқорлық ауқымы кең емес, бірақ, мемлекеттік қызмет алу барысында жемқорлық әдістерін пайдалану мемлекеттік органдағы мәселені жылдам әрі оңай шешуге мүмкіндік береді	Сыбайлас жемқорлық біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды, онсыз мемлекеттік органдағы бірде бір мәселе шешілмейді	Жауап беруге қиналамын
Ел бойынша	35,8%	38,2%	18,1%	7,9%
Ақмола	35,1%	30,1%	21,7%	13,1%
Ақтөбе	34,4%	45,2%	15,0%	5,4%
Алматы	30,1%	38,7%	19,8%	11,5%
Атырау	30,6%	51,3%	14,1%	4,1%
Шығыс Қазақстан	47,0%	28,3%	19,5%	5,2%
Жамбыл	8,0%	42,3%	49,8%	-

Батыс Қазақстан	30,8%	51,2%	12,7%	5,4%
Қарағанды	37,0%	22,3%	27,5%	13,3%
Қостанаң	46,7%	29,3%	12,4%	11,6%
Қызылорда	40,9%	39,4%	14,7%	5,0%
Маңғыстау	55,0%	23,8%	14,6%	6,7%
Павлодар	41,5%	36,3%	7,3%	15,0%
Солтүстік Қазақстан	56,1%	29,3%	7,1%	7,5%
Түркістан қ.	16,3%	68,1%	12,5%	3,1%
Нұр-Сұлтан қ.	22,5%	56,3%	20,0%	1,3%
Алматы қ.	10,8%	41,7%	42,5%	5,0%
Шымкент қ.	17,5%	70,0%	12,5%	-

Тарау 2. Мемлекеттік қызметтерді қолдану

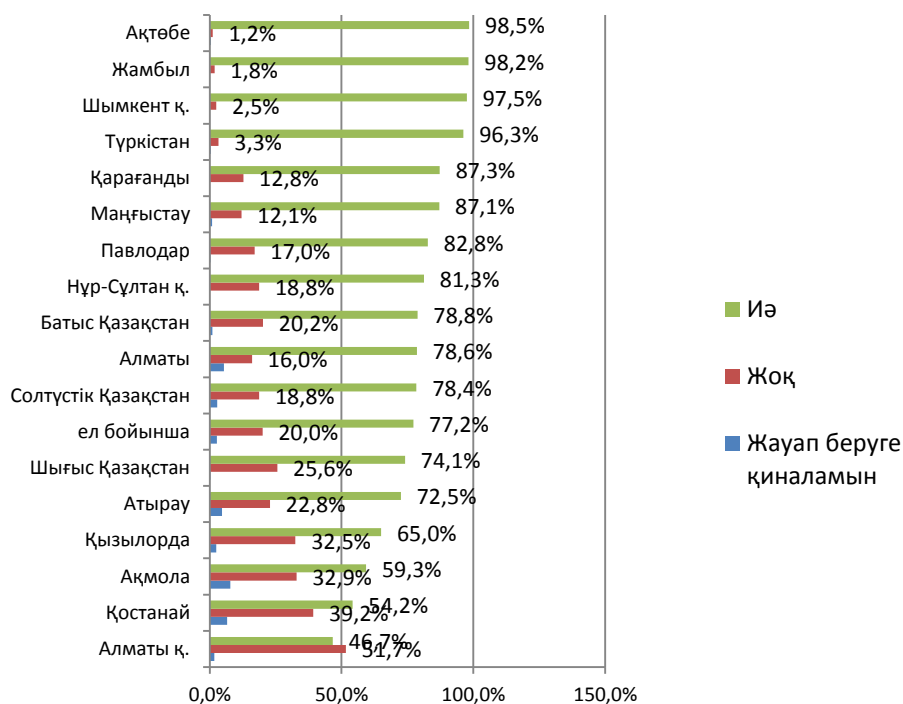
Сауалнама нәтижесіне сай, 7284 респонденттің 5626-ы немесе **77,2%** соңғы 12 айда қандай да бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйым немесе мемлекеттік органның (ХҚКО қоса алғанда) біреуіне жүгінген.

Сурет 2. – Сіз немесе Сіздің отбасыңыздың мүшесі соңғы 12 айда белгілі бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйымға немесе мемлекеттік органның біреуіне (ХҚКО қоса алғанда) жүгіндіңіз бе? (% сұралғандардың жалпы саны)

Сауалнама қорытындысына сай, азаматтардың бюджеттік ұйымдар мен мемлекеттік органдарға жүгіну деңгейі бойынша аймақтардың төрт тобын бөліп көрсетуге болады:

- Жүгіну деңгейі аса жоғары (90% жоғары) – Түркістан, Жамбыл, Ақтөбе облыстары мен Шымкент қаласы;
- Жүгіну деңгейі жоғары (80-90%) – Нұр-Сұлтан қаласы, Павлодар, Маңғыстау және Қарағанды;
- Жүгіну деңгейі орташа (70-80%; ел бойынша орташа көрсеткіш 77,2%) – Атырау, Шығыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Алматы, Батыс Қазақстан облыстары;
- Азаматтардың жүгіну деңгейі орташадан төмен (70% төмен) – Қызылорда, Ақмола, Қостанай облыстары мен Алматы қаласы.

Сурет 3. – Сіз немесе Сіздің отбасыңыздың мүшесі соңғы 12 айда белгілі бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйымға немесе мемлекеттік органның біреуіне (ХҚКО қоса алғанда) жүгіндіңіз бе? (% , аймақтық кескінде)

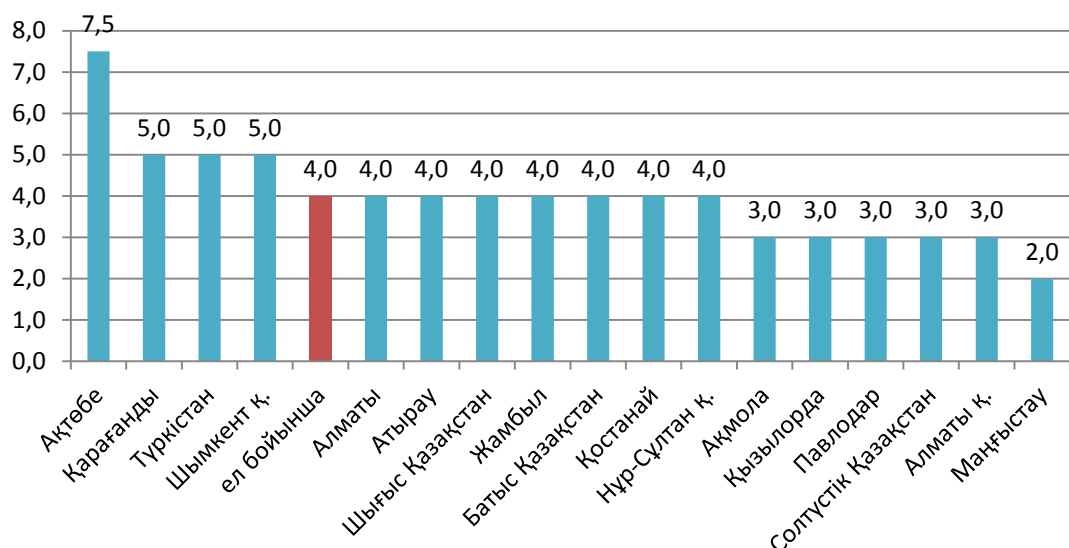
12 ай ішіндегі жүгінудің орташа саны 5 рет (Кесте 2 қараңыз). Көбіне (сән) респонденттер қандай да бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйым немесе мемлекеттік органның (ХҚКО) біреуіне жылына 2 рет жүгінеді. Жүгінгендердің жартысы (5626 респ.; 77,2%) 4 ретке дейін барған (медиана).

Кесте 2. – Егер Сіз бюджеттік ұйымның немесе мемлекеттік органның біреуіне (ХҚКО) жүгінсеңіз, саны қанша?

Орта	5,0
Медиана	4,0
Сән	2,0
Минимум	1,0
Максимум	40,0

Аймақтық кескінде мемлекеттік органдарға жүгіну саны бойынша облыстар мен РМҚ арасында айтарлықтай айырмашылықтар байқалады. Сауалнама 6 аймақта мемлекеттік органға жүгінгендердің жартысы (медиана) 4 ретке дейін жүгінсе (Алматы, Атырау, Шығыс Қазақстан, Жамбыл, Батыс Қазақстан облыстары мен Нұр-Сұлтан қаласы); 5 аймақта 3 ретке дейін жүгінгенін (Қызылорда, Ақмола, Павлодар, Солтүстік Қазақстан облыстары мен Алматы қаласы) тіркеді.

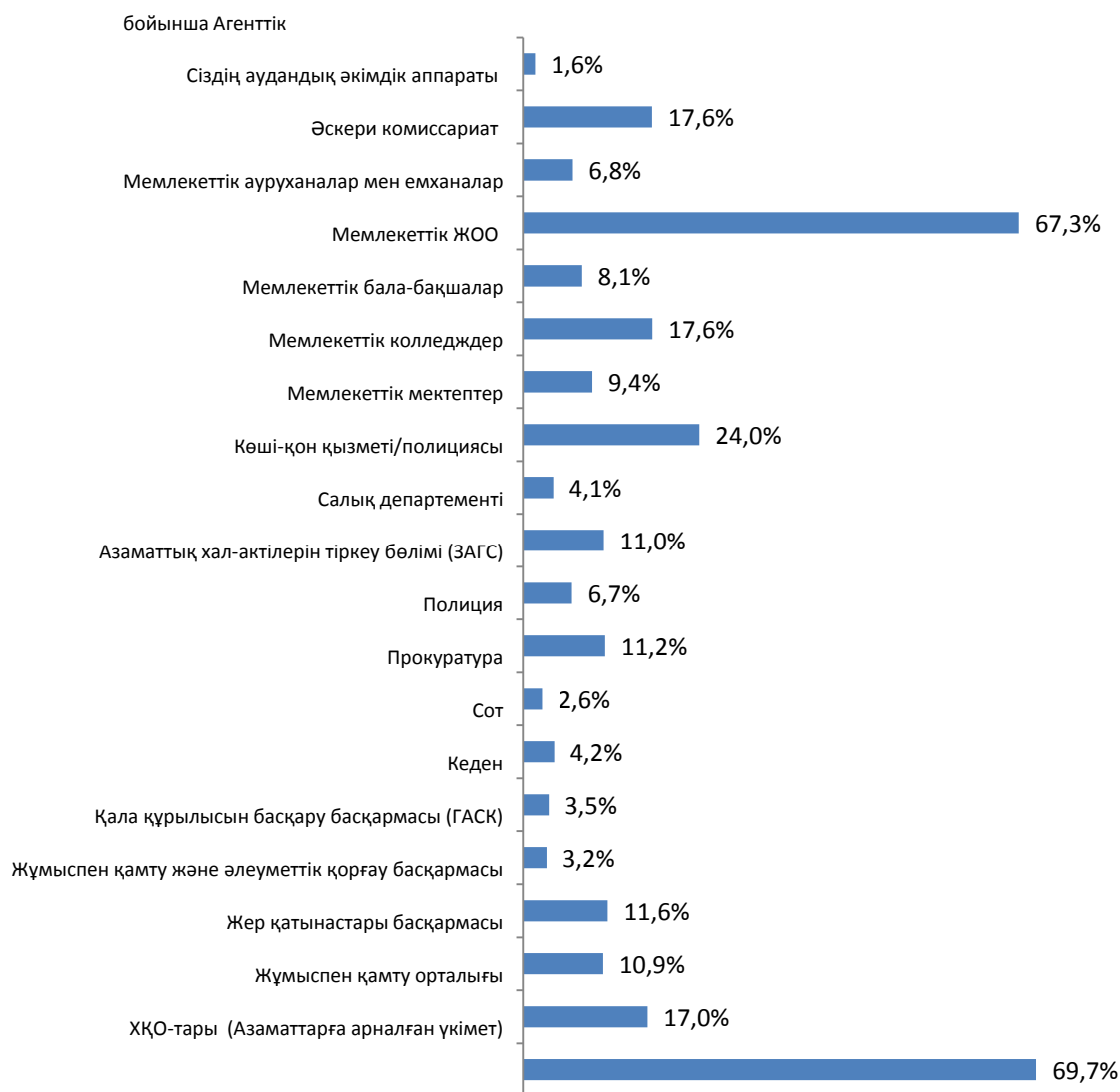
Сауалнама медиананың ең жоғары және ең төменгі көрсеткіштерін тіркеген Ақтөбе мен Маңғыстау облыстарының көрсеткіштері өзіне баса назар аудартады – 7,5 және 2 есе.

Сурет 4. – Егер Сіз бюджеттік ұйымның немесе мемлекеттік органның біреуіне (ХҚКО) жүгінсеңіз, саны қанша? (саны, медиана; аймақтық кескінде)

Сауалнама нәтижесі бойынша, ХҚКО мен мемлекеттік ауруханалар/емханалар халық тарапынан мемлекеттік қызмет көрсететін ұйымдардың ішінде аса үлкен сұранысқа ие (65% жоғары). Әрбір төртінші сұралушы мемлекеттік мектептер қызметіне жүгінгендігін хабарлады.

Сауалнама қорытындысы бойынша, қала құрылыс бақылау басқармасы, прокуратура мен МҚІА(СК) халық тарапынан аса сұранысқа ие емес.

Сурет 5. – Сіз немесе Сіздің отбасңыздың мүшесі соңғы 12 айда карточкада көрсетілген қандай ведомстволардың қызметтерін қолдандыңыз? (%; жауаптардың кез келген саны)

Кестеде 3 респонденттердің түрлі ведомстволарға жүгіну (пайдалануы) туралы сұраққа жауаптары аймақтық кескінде көрсетілген. Тізімге аса сұранысқа ие он ұйым бойынша бөлінген мәліметтер енгізілген (10% жоғары; Сурет 5 қараңыз).

Көріп отырғанымыздай,

- Аса сұранысқа ие ведомстволар, мекемелер рейтингісі әртүрлі аймақтарда өзара ерекшеленеді;
- Жүгіну көрсеткіштерінің пайыздық толықтырулары да ерекшеленеді: түрлі аймақтар арасында бір мекемеге қатысты көрсеткіштер де ерекшеленеді (мысалы, ХҚКО бойынша көрсеткіштер 53% (Алматы) бен 90% (Ақтөбе облысы) аралығында, сонымен қоса, бір облыс ішінде жүгіну бойынша айтарлықтай алшақтық орын алады (мысалы, Ақтөбе облысында ХҚКО - 90%, полиция – 7%);
- 11 аймақта «Азаматтар үшін үкімет» ҰАҚ өкілдіктері (ХҚКО) аса сұранысқа ие мекемеге жатады;

- 6 аймақта (Атырау, Қызылорда, Павлодар, Түркістан облыстары мен Алматы, Шымкент қалалары) жүгіну саны бойынша бірінші орынға мемлекеттік емханалар мен ауруханалар орналасты.
- ХҚКО мен мемлекеттік емханалар менауруханалардан басқа, көшбасшылар үштігіне өзгелерден гөрі мемлекеттік мектептер, аудан әкімдігі аппараты мен мемлекеттік бала-бақшалар енді;
- Сұралушылар жұмыспен қамту мен әлеуметтік қорғау басқармасына, полицияға, жер қатынастары басқармасына, салық департаментіне өзгелерге қарағанда сирек жүгінген.

Кесте 3. – Сіз немесе Сіздің отбасыңыздың мүшесі соңғы 12 айда карточкада көрсетілген қандай ведомстволар мен органдардың қызметтерін қолдандыңыз? (жауаптардың кез келген саны)

№	Облыс/қала	Ведомстволар (жүгіну саны бойынша рейтинг)
	ҚР бойынша	ХҚКО (69,7%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (67,3%); Мемлекеттік мектептер (24%); Мемлекеттік бала-бақшалар (17,6%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (17,6%); Жұмыспен қамту орталығы (17%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (11,6%); Полиция (11,2%); Салық департаменті (11%); Жер қатынастары басқармасы (10,9%)
1.	Ақмола	ХҚО (75,4%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (52,5%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (19,0%); Жұмыспен қамту орталығы (18,0%); Мемлекеттік бала-бақшалар (15,0%); Полиция (13,8%); Салық департаменті (12,9%); Жер қатынастары басқармасы (11,5%); Мемлекеттік мектептер (10,3%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (5,2%)
2.	Ақтөбе	ХҚКО (89,8%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (88,7%); Мемлекеттік мектептер (18,8%); Жұмыспен қамту орталығы (15,2%); Жер қатынастары басқармасы (14,3%); Мемлекеттік бала-бақшалар (13,9%); Салық департаменті (11,9%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (8,6%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (7,4%); Полиция (6,6%)
3.	Алматы	ХҚКО (70,5%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (51,0%); Мемлекеттік мектептер (32,5%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (22,5%); Мемлекеттік бала-бақшалар (22,1%); Салық департаменті (17,6%); Жұмыспен қамту орталығы (14,6%); Жер қатынастары басқармасы (13,0%); Полиция (12,7%) Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (7,9%)
4.	Атырау	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (70,7%);

		ХҚКО (56,9%); Мемлекеттік мектептер (34,5%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (31,5%); Мемлекеттік бала-бақшалар (28,0%); Жұмыспен қамту орталығы (14,7%); Полиция (20,7%); Жер қатынастары басқармасы (14,2%); Салық департаменті (10,8%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (10,3%)
5.	Шығыс Қазақстан	ХҚКО (73,4%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (70,5%); Мемлекеттік мектептер (15,2%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (12,4%); Мемлекеттік бала-бақшалар (10,8%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (9,9%); Салық департаменті (9,1%); Жұмыспен қамту орталығы (8,9%); Жер қатынастары басқармасы (7,8%); Полиция (6,5%)
6.	Жамбыл	ХҚКО (83,8%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (86,8%); Мемлекеттік мектептер (47,7%); Жұмыспен қамту орталығы (29,6%); Мемлекеттік бала-бақшалар (27,3%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (19,4%); Салық департаменті (17,1%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (12,3%); Полиция (12,3%); Жер қатынастары басқармасы (6,0%)
7.	Батыс Қазақстан	ХҚКО (70,5%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (67,8%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (30,7%); Мемлекеттік мектептер (22,4%); Мемлекеттік бала-бақшалар (20,7%); Полиция (16,6%); Жұмыспен қамту орталығы (16,3%); Жер қатынастары басқармасы (12,4%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (11,2%); Салық департаменті (9,0%)
8.	Қарағанды	ХҚКО (79,4%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (66,2%); Салық департаменті (16,6%); Мемлекеттік мектептер (14,3%); Мемлекеттік бала-бақшалар (14,3%); Полиция (10,0%); Жұмыспен қамту орталығы (9,7%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (4,0%); Жер қатынастары басқармасы (2,9%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (1,4%)
9	Қостанай	ХҚКО (73,3%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (62,6%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (28,4%); Жұмыспен қамту орталығы (23,5%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (18,7%); Мемлекеттік мектептер (15,3%); Мемлекеттік бала-бақшалар (14,6%); Салық департаменті (14,8%); Жер қатынастары басқармасы (13,8%); Полиция (10,7%)

10.	Қызылорда	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (73,6%); Жұмыспен қамту орталығы (41,8%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (39,9%); ХҚКО(34,1%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (25,5%); Полиция (19,7%); Мемлекеттік мектептер (13,9%); Жер қатынастары басқармасы (13,0%); Мемлекеттік бала-бақшалар (8,2%); Салық департаменті(6,3%)
11.	Маңғыстау	ХҚКО (67,9%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (35,4%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (29,7%); Жұмыспен қамту орталығы (20,6%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (20,1%); Мемлекеттік бала-бақшалар (18,7%); Жер қатынастары басқармасы (14,8%); Полиция (12,0%); Мемлекеттік мектептер 9,6%); Салық департаменті (8,1%)
12.	Павлодар	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (69,2%); ХҚКО (63,1%); Мемлекеттік мектептер (13,6%); Жұмыспен қамту орталығы (10,3%); Мемлекеттік бала-бақшалар (9,7%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (9,1%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (8,2%); Полиция (5,4%); Жер қатынастары басқармасы (4,2%); Салық департаменті (3,3%)
13.	Солтүстік Қазақстан	ХҚКО (67,0%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (54,4%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (27,1%); Жұмыспен қамту орталығы (23,2%); Мемлекеттік бала-бақшалар (17,1%); Мемлекеттік мектептер (15,7%); Жер қатынастары басқармасы (15,7%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (13,9%); Полиция (5,2%); Салық департаменті (4,6%)
14.	Түркістан	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (80,7%); Мемлекеттік мектептер (55,0%); ХҚКО (44,4%); Мемлекеттік бала-бақшалар (22,1%); Полиция (11,7%); Жер қатынастары басқармасы (11,0%); Жұмыспен қамту орталығы (7,1%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (7,6%); Салық департаменті (5,6%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (3,9%)
15.	Нұр-Сұлтан қ.	ХҚКО (81,5%); Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (72,3%); Мемлекеттік мектептер (29,2%); Мемлекеттік бала-бақшалар (23,1%); Салық департаменті (21,5%); Полиция (20,0%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (12,3%); Жұмыспен қамту орталығы (9,2%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (6,2%); Жер қатынастары

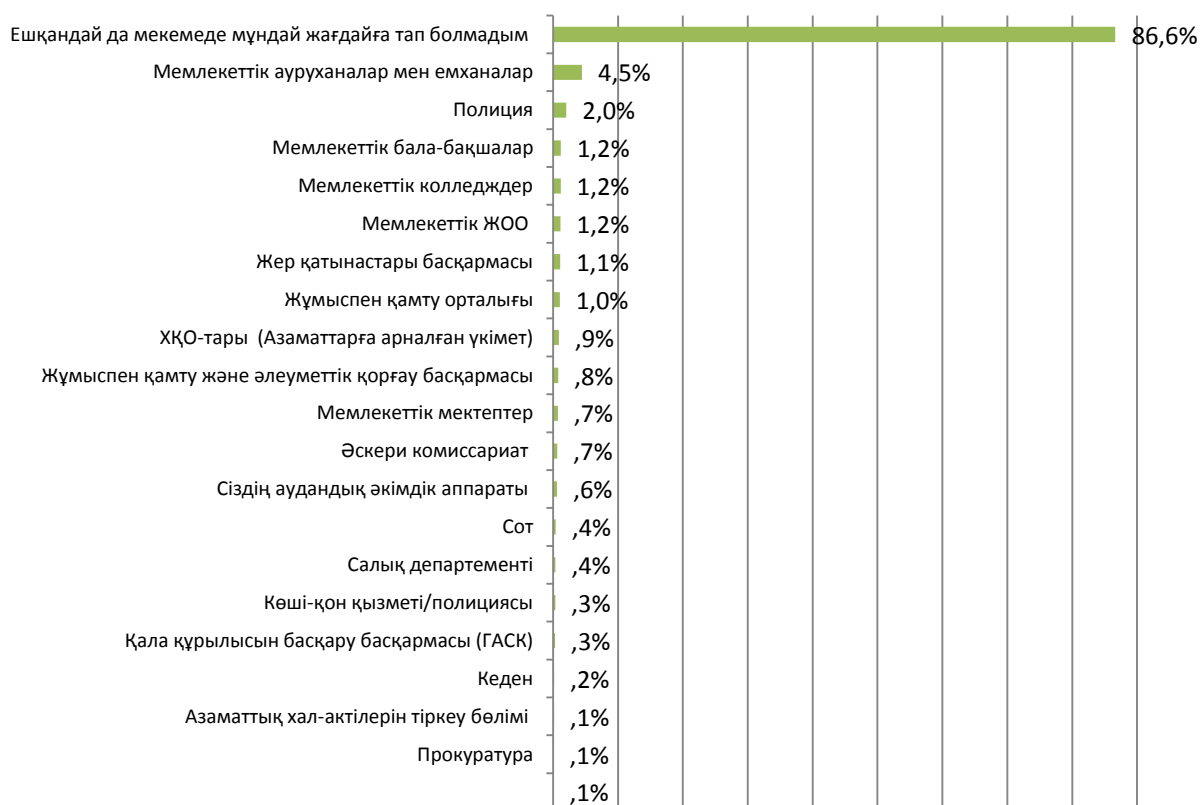

		басқармасы (4,6%)
16.	Алматы қ.	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (58,9%); ХҚКО (57,1%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (17,9%); Мемлекеттік мектептер (16,1%); Мемлекеттік бала-бақшалар (14,3%); Полиция (14,3%); Жер қатынастары басқармасы (10,7%); Жұмыспен қамту орталығы (7,1%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (3,6%); Салық департаменті (5,4%);
17.	Шымкент қ.	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (84,6%); ХҚКО (59,0%); Мемлекеттік мектептер (46,2%); Мемлекеттік бала-бақшалар (35,9%); Жұмыспен қамту орталығы (12,8%); Полиция (12,8%); Жер қатынастары басқармасы (7,7%); Салық департаменті (5,1%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (2,6%); Сіздің ауданның әкімдік аппараты (0,0%)

Тарау 3. Атқарушы мен бақылаушы органдар қызметі сыбайлас жемқорлыққа мүмкіндік беретін аймақтарды анықтау және сәйкесінше рейтингі құрастыру

Сауалнама нәтижесі бойынша, зерттеуге қатысушылардың 86,6% қандай да бір ведомствода мәселені бейресми жолмен шешу мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болмағандықтарын білдірді.

Сұралғандардың 4,5% мемлекеттік ауруханалар мен емханаларда, ал 2% полицияда мәселені бейресми жолмен шешу жолдары туралы айтты. Өзге мекемелерде мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігін өте төмен деп бағалауға болады.

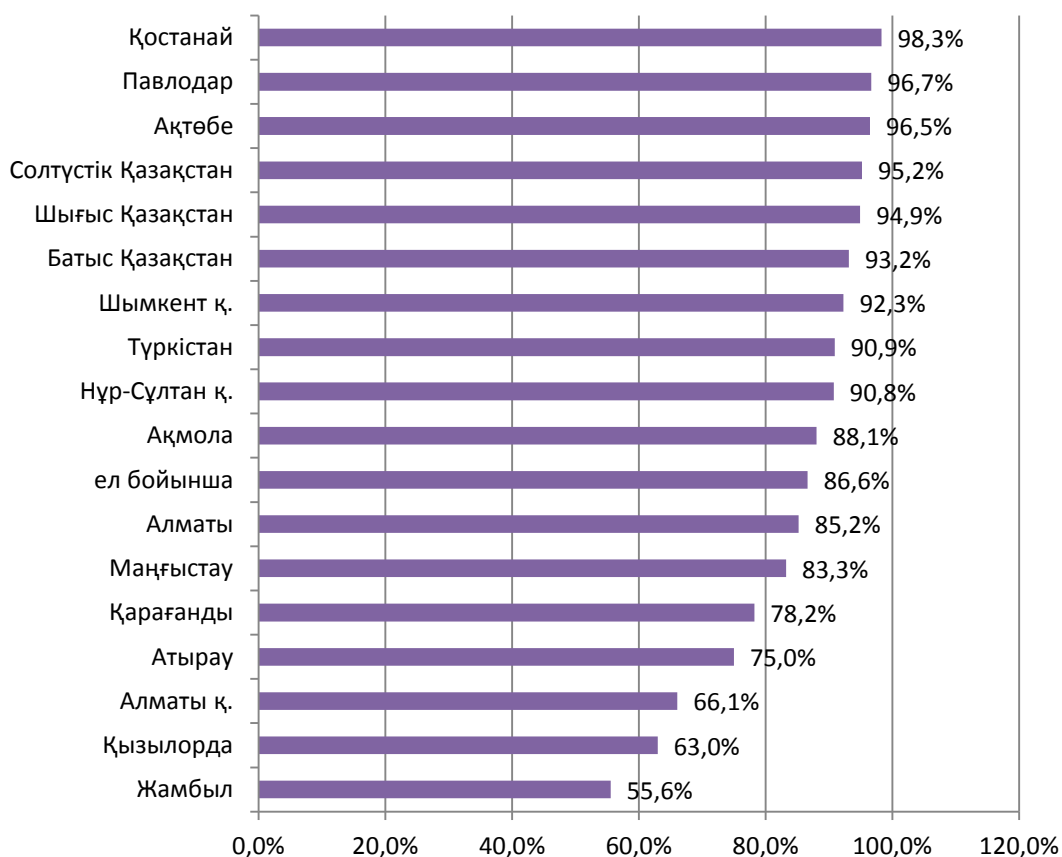

Сурет 6. – Өзіңіз көрсеткен ведомстволардың біреуінде Сіз мәселені бейресми жолмен шешу мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болдыңыз ба (келісу)? (респонденттің барлық жауабын белгілеңіз)

Суретте 7 «Мұндай жағдайға ешқандай да ведомствода кез болмадым» деген жауапты таңдау бойынша бөліністер аймақтық кескінде келтірілген, мұндағы жағдай дегені респондент мәселені бейресми шешу (келісу) мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болуы мүмкіндігі.

Сауалнама ел бойынша **86,6%** орташа көрсеткіште өзара сыбайлас жемқорлық әрекеттер жиілігі орташадан жоғары немесе төмен аймақтар бар екендігін көрсетті. Осылайша, аталмыш белгі бойынша облыстардың екі тобын бөліп көрсетуге болады:

- 10 аймақ, тұрғындар мекемелер мен ведомстволарға жүгінуде мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігімен сирек кез болатын аймақ тізімі (көрсеткіштер орташадан жоғары) – Нұр-Сұлтан, Шымкент қалалары, Ақмола, Түркістан, Батыс Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Ақтөбе, Павлодар, Қостанай облыстары;
- 7 аймақ, тұрғындар мекемелер мен ведомстволарға жүгінуде мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігімен жиі кез болатын аймақтар тізімі (көрсеткіштер орташадан төмен) – Алматы, Маңғыстау, Қарағанды, Атырау, Қызылорда, Жамбыл облыстары мен Алматы қаласы.

Сурет 7. – «Ешқандай да ведомствода мәселені бейресми жолмен шешу (келісу) мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болмадым» деген жауап нұсқасы бойынша аймақтар рейтингісі

Респонденттердің мәселені бейресми шешу жағдайларына тап болу жиілігінің көрсеткіштері аз болғанына қарамастан (кейде статистикалық көзқарас тарапынан аса көп емес), дегенмен де, респонденттердің осы сұраққа жауабының нәтижелеріне аймақтық кескінде аса сапалы түрде қараған дұрыс.

Бұл өзара сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің белгілі бір аймақтың (облыс/қала) жергіліктік өзіне тән ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Кестеде 4 респонденттердің бөлінген жауаптары ұсынылған, ол келесідей бақылаулар жасауға мүмкіндік береді:

- Жалпы, Жамбыл мен Қызылорда облыстары бойынша мәліметтер басқа (мемлекеттік ауруханалар мен емханаларға жүгінудегі бейресми жағдайдар сәйкесінше 20% мен 16%) бейресми жағдайлар жиілігі аса жоғары емес (1-5%);
- Өзге мекеме/ведомстволарға қарағанда бейресми жағдайлар мемлекеттік ауруханалар мен емханаларда және полицияда жиі орын алған;
- Мемлекеттік ауруханалар мен емханалардан басқа бейресми жағдайлар өзгелерге қарағанда жер қатынастары басқармасы, жұмыспен қамту мен әлеуметтік қорғау басқармасы, қала құрылыс бақылау басқармасы, жұмыспен қамту орталықтары, мемлекеттік бала-бақшалар, колледждер мен ЖОО, аудан әкімінің аппараты, соттар, салық департаменті мен ХҚКО көбірек орын алып отырған;

- Сұралушылар мәселені бейресми жолмен шешу қажеттілігіне тап болған мекемелер саны ең көп (және одан да көп) аймақ анықталды (Ақмола, Алматы, Атырау, Жамбыл, Қызылорда облыстары мен Алматы қаласы); 5 аймақта (Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан, Түркістан облыстары) мұндай мекемелердің саны 4 көп болды;
- Респонденттер «келісетін» мекемелер саны ең аз аталған (біреу ғана) Ақтөбе мен Қостанай облыстары.

Кесте 4. – Өзіңіз көрсеткен ведомстволардың біреуінде Сіз мәселені бейресми жолмен шешу мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болдыңыз ба (келісу)? (аймақтық кескінде)

№	Облыс/қала	Мекеме/ведомство
1.	Ақмола	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (5%); мемлекеттік бала-бақшалар мен полиция (2%); жер қатынастары басқармасы; әскери комиссариат; мемлекеттік мектептер; аудан әкімдігі аппараты; ХҚКО; Салық департаменті; сот (1%)
2.	Ақтөбе	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (2%)
3.	Алматы	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар және жер қатынастары басқармасы (3%); мемлекеттік бала-бақшалар; полиция; ХҚКО (2%); мемлекеттік ЖОО; әскери комиссариат; мемлекеттік колледждер; Салық департаменті; Кеден; сот (1%)
4.	Атырау	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (9%); полиция (7%); жер қатынастары басқармасы; мемлекеттік бала-бақшалар; мемлекеттік мектептер; көші-қон қызметі (3%); Сіздің аудан әкімдігінің аппараты; ХҚКО (2%); сот; әскери комиссариат; қала құрылыс бақылау басқармасы (1%)
5.	Шығыс Қазақстан	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (2%); мемлекеттік бала-бақшалар; жер қатынастары басқармасы; полиция (1%)
6.	Жамбыл	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (20%); Жұмыспен қамту орталығы (8%); Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы; полиция (6%); Сіздің аудан әкімдігінің аппараты (3%); мемлекеттік ЖОО, мектептер, бала-бақшалар (2%); жер қатынастары басқармасы; әскери комиссариат (1%)
7.	Батыс Қазақстан	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар; мемлекеттік бала-бақшалар мен колледждер; көші-қон қызметі/полициясы; қала құрылыс бақылау басқармасы; әскери комиссариат (1%)
8.	Қарағанды	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (5%); мемлекеттік бала-бақшалар (4%); мемлекеттік колледждер; полиция; мемлекеттік ЖОО, әскери комиссариат (2%)

9	Қостанай	Полиция (1%)
10.	Қызылорда	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (16%); мемлекеттік колледждер (13%); мемлекеттік ЖОО (8%); полиция (5%); жұмыспен қамту орталығы мен жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау (4%); жер қатынастары басқармасы; қала құрылыс бақылау басқармасы; Салық департаменті (2%)
11.	Маңғыстау	Полиция (4%); жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау ; мемлекеттік мектептер мен ЖОО (2%); ХҚКО; мемлекеттік ауруханалар мен емханалар; жер қатынастары басқармасы(1%)
12.	Павлодар	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар (2%); Мемлекеттік мектептер мен полиция (1%)
13.	Солтүстік Қазақстан	Жер қатынастары басқармасы; ХҚКО; Сіздің аудан әкімдігінің аппараты; Кеден; қала құрылыс бақылау басқармасы; жұмыспен қамту орталығы (1%)
14.	Түркістан	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар; мемлекеттік мектептер мен колледждер; әскери комиссариат; жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау ; қала құрылыс бақылау басқармасы (1%)
15.	Нұр-Сұлтан қ.	Кеден; Салық департаменті (3%) қала құрылыс бақылау басқармасы; жер қатынастары басқармасы (2%)
16.	Алматы қ.	Мемлекеттік мектептер (7%); полиция; ХҚКО (5%); мемлекеттік колледждер; жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау; азаматтардың хал актілерін тіркеу актілері (АХАТ)(4%); Кеден; мемлекеттік ауруханалар мен емханалар; мемлекеттік ЖОО; Мемлекеттік қызмет істері мен сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес агенттігі (2%)
17.	Шымкент қ.	Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау; мемлекеттік ауруханалар мен емханалар; әскери комиссариат (3%)

Тарау 4. Сыбайлас жемқорлықтың қайнар көзі болып саналатын мемлекеттік органдар, лауазымдар мен қызмет салаларын анықтау

Зерттеу алдында сыбайлас жемқорлықтың қайнар көзі болып саналатын мемлекеттік органдар, лауазымдар, қызмет салаларын анықтау міндеті тұрды. Қойылған міндет шеңберінде сауалнамаға жағдайлық талдау (Case method) әдісі қолданылатын сұрақтар блогы қойылды: азаматтар қатынасқан нақты жағдайлар мысалының негізінде мәліметтер жинау мен сараптау. Case method ведомство/мекемелерге байланысты азаматтардың сыбайлас жемқорлық тәжірибесі туралы түсінік алуға мүмкіндік берді, нақтырақ айтсақ, сыбайлас жемқорлық келісімдері қалай жасалатыны туралы түсінік қалыптасты.

Осылайша, аталмыш зерттеу шеңберінде тұрғындардың мемлекеттік органдар/мекемелермен (сыбайлас жемқорлықты трансакциялар) сыбайлас жемқорлықты өзара әрекеттерінің шынайы оқиғаларының мәліметтер банкісі жиналды.

Сауалнама барысында респонденттердің мемлекеттік органдар және мемлекеттік мекемелермен қатынасқанда кез болған 752 сыбайлас жемқорлық жағдайларының сипаттамасы жинақталды. Бұл соңғы 12 айда белгілі бір мәселені шешу үшін бюджеттік ұйым немесе мемлекеттік органның (ХҚКО) кез келгеніне жүгіндердің жалпы санының 13,4% құрайды.

Алынған ақпараттың сараптамасы типтік (әмбебап) және өте сирек сыбайлас жемқорлық тәжірибесін анықтады және көп жағдайда сыбайлас жемқорлық келісімін жасау үрдісін қалпына келтіруге мүмкіндік берді.

Сауалнама қорытындысы бойынша, қазақстандықтар мәселені бейресми шешу жағдайына жиі кез болатын мекемелер бестігіне келесілер кіреді (Кесте 5 қараңыз) :

- Мемлекеттік ауруханалар/емханалар (28,7%; 216 жағдай),
- полиция (11,3%; 85 жағдай),
- жер қатынастары басқармасы (7,0%; 53 жағдай);
- мемлекеттік бала- бақшалар (6,9%; 52 жағдай),
- мемлекеттік ЖОО (6,8%; 51 жағдай).

Осы аталған 5 мекеменің үлесіне азаматтардың мемлекеттік органдармен өзара сыбайлас жемқорлық жағдайларының 60% сай келеді. Барлығы 20 мемлекеттік орган мен мекеме тексерілді.

Кесте 5. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (%сұралғандардың жалпы санынан, жасаптың бір нұсқасы)

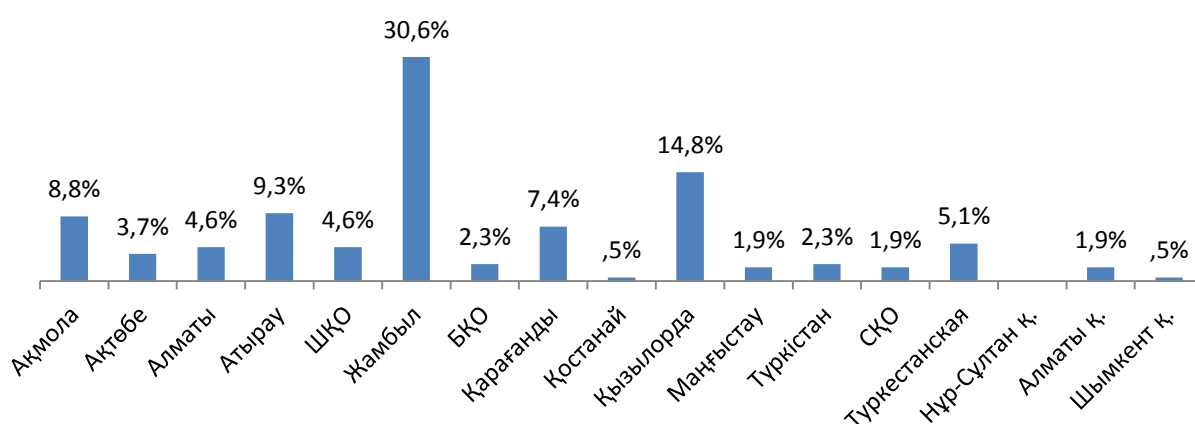
№	Мемлекеттік органдар/мекемелер	Жиілік	%
1.	Мемлекеттік ауруханалар мен емханалар	216	28,7
2.	Полиция	85	11,3
3.	Жер қатынастары басқармасы	53	7,0
4.	Мемлекеттік бала-бақшалар	52	6,9
5.	Мемлекеттік ЖОО	51	6,8
6.	Жұмыспен қамту орталығы	38	5,1
7.	Мемлекеттік колледждер	37	4,9
8.	ХҚКО (Азаматтар үшін үкімет)	36	4,8
9.	Мемлекеттік мектептер	34	4,5
10.	Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау	31	4,1
11.	Әскери комиссариат	28	3,7
12.	Сіздің аудан әкімдігінің аппараты	27	3,6
13.	Сот	16	2,1
14.	Салық департаменті	13	1,7
15.	Қала құрылыс бақылау басқармасы	11	1,5
16.	Көші-қон қызметі/полициясы	9	1,2
17.	Кеден	7	0,9
18.	Мемлекеттік қызмет істері мен сыбайлас жемқорлықпен қарсы күрес агенттігі	3	0,4

19.	Азаматтардың хал актілерін тіркеу бөлімі (АХАТ)	3	0,4
20.	Прокуратура	2	0,3
	Нәтижесі	752	100,0

Зерттеу шеңберінде түрлі мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлық жағдайларының сипаттамасы ерекше қызығушылық туғызады.⁷

– **Мемлекеттік емханалар/ауруханалар (28,7%; 216 жағдай)**

Сауалнама қорытындысы бойынша, респонденттер өздері тікелей қатысқан мемлекеттік ауруханалар/емханалардағы сыбайлас жемқорлық оқиғалары туралы егжей-тегжейлі барлық аймақтарда айта алмады. Жамбыл (30,6%), Қызылорда (14,8%), Атырау (9,3%), Ақмола (8,8%) және Қарағанды (7,4%) облыстарында сыбайлас жемқорлық келісімдері өзгелерге қарағанда көбірек сипатталды.

Сурет 8. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% аймақтық кескінде, мемлекеттік ауруханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік ауруханаларда/емханаларда бейресми төлем арқылы шешілетін мәселелер тізімінде келесілер жиірек кездеседі (Кесте 6 қараңыз):

- Маманда емделу/қабылдау;
- Медициналық анықтама алу.

Сонымен қоса, мемлекеттік ауруханалар/емханаларда бейресми төлем арқылы шешілетін кең таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

- Медициналық порталдағы кезекті тексеру;
- Медициналық кітапша алу;
- Медициналық квота рәсімдеу/алу;
- Еңбекке жарамсыздық қағазын сатып алу.

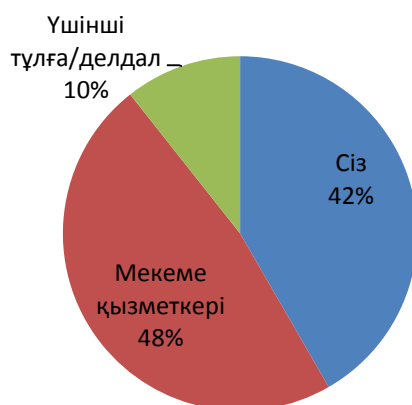
Кесте 6. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болғандар санынан, ашық сұрақ)

№	Сұрақ/себеп	Жиілік	%
---	-------------	--------	---

⁷ Есепте ведомстволар мен мекемелерде орын алған аталуы 5% көп оқиғалар сипатталған.

1.	Маманда емделу/қабылдауына бару	97	44,9
2.	Медициналық анықтама алу	28	13,0
3.	Медициналық порталда кезегін тексеру	12	5,6
4.	Медициналық кітапша алу	10	4,6
5.	Медициналық квота алу/рәсімдеу	10	4,6
6.	Жұмысқа жарамсыздық қағазын сатып алу	9	4,2
7.	Мүгедектік алу	5	2,3
8.	Жұмысқа орналасу	4	1,9
9.	Сапалы қызмет алу	4	1,9
10.	Баланы бала-бақшаға орналастыру/электронды кезекке енгізу	3	1,4
11.	Кезексіз УДЗ жасау	3	1,4
12.	Ота жасату	2	0,9
13.	Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу	1	0,5
14.	Мәжбүрлік еңбек туралы іс	1	0,5
15.	Әскерге баруды кейін шегеру/әскери билет алу	1	0,5
16.	Диплом алу	1	0,5
17.	Тағылымдамаға жолдама алу	1	0,5
18.	Перзентханада босанған әйелге қарайласу	1	0,5
19.	Құжаттармен қағазбастылық	1	0,5
20.	Алым-салық	1	0,5
21.	Көпбалалы туралы анықтама алу	1	0,5
22.	Аттестациядан өту	1	0,5
	Жауап беруден бас тарту	19	8,8
	БАРЛЫҒЫ	215	100,0

Мемлекеттік ауруханалар/емханаларда мәселені бейресми шешуді зерттеу нәтижесі көрсетіп отырғандай, мекеме қызметкерлері де, азаматтардың өздері де бірдей бастайды екен. Әрбір оныншы жағдайда бастаманы делдал көтереді.

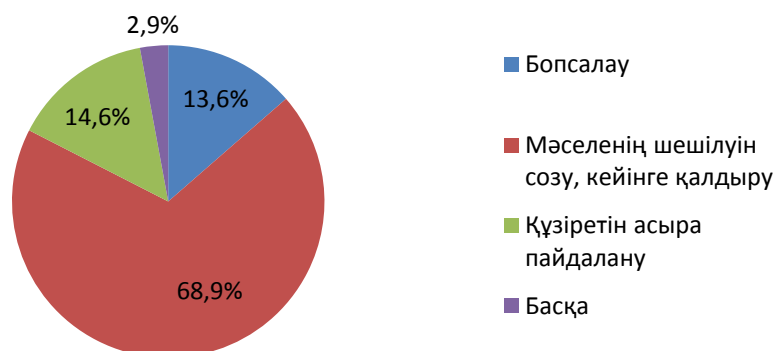

Сурет 9. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ведомство жұмысшысы болған жағдайда (48%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін азаматтар «қағазбастылық, мәселені шешуді

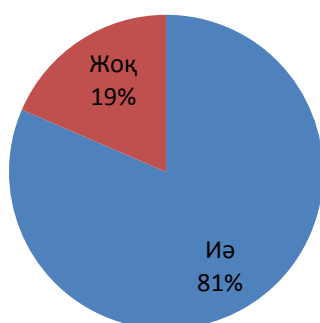

созбаққа салу» ретінде сипатталады (68,9%) Жағдайдың 14,6% респонденттер «лауазымдық құзіретті асыра пайдалану» деп көрсетсе, тек 13,6% «бопсалау» орын алды деп санайды.

Сурет 10. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% Мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, 10 жағдайдың 8-інде азаматтар мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолданған.

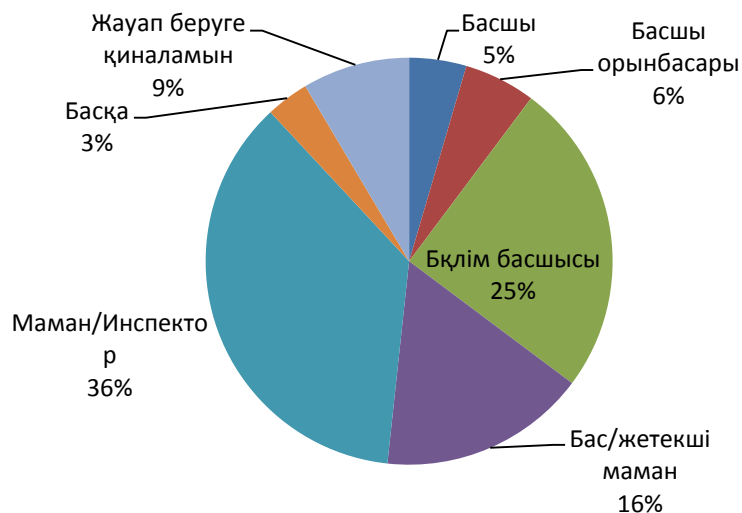

Сурет 11. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Сонымен бірге, мәселені бейресми тәсілмен шешу әрқашан да қызмет алушының көңілінен шыға бермейді. Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік ауруханалар/емханаларда бейресми келісім жасасқаннан кейін қызмет алушылардың 76,1% қызмет сапасына разы болса, 12,5% қызмет сапасы көңілінен шықпаған, ал, 11,4% өзінің қатынасын білдіруге қиналған.

Мәселені бейресми шешу туралы келісімдер көбіне мамандар (36,4%) мен бөлім басшыларымен (25%) жасалады.

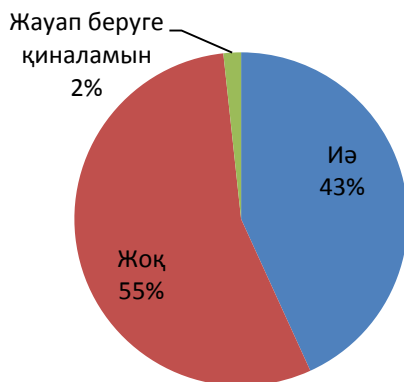
Респонденттер жоғары басқарушы құрамды (мекеме басшылары мен олардың орынбасарлары) бейресми келісімнің субъектісі ретінде жағдайдың тек 10% аталған.

Сурет 12. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, мемлекеттік емханалар/ауруханалардағы жасалған сыбайлас жемқорлық келісімінің әрбір екіншісі делдал көмегімен жасалады (43,2%). Делдал ретінде көбіне респондент пен мекеме қызметкерінің ортақ танысы (42,1%) немесе мекеменің басқа қызметкері (27,6%) қызмет атқарған. Қызмет алушының туыстары делдал ретінде сирек қызмет атқарады (17,1%). Ал беделді (мәртебелі) адамдар (7,9%) мен «көмектескіштердің» (5,3%) делдал ретіндегі үлесі өте аз.

Жағдайдың 55,1% келісім қызмет ұсынатын мекеме қызметкерімен тікелей жасалған.

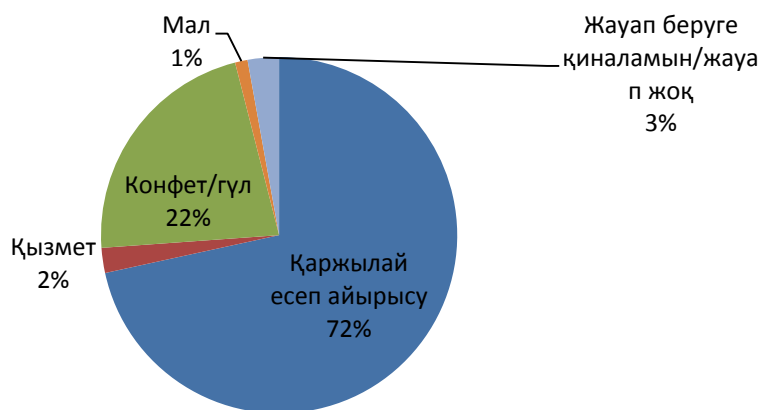

Сурет 13. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Жағдайлардың көбісінде (71,6%) мемлекеттік ауруханалар мен емханалардағы көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде ақшалай төлем қолданылған. Төлем сомасы 1000 мен 450000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі – 29197 теңге. Көбіне сыйақы ретінде (сән) 5000 теңге қолданылған. Барлық төлемдердің жартысы 10000 теңгеден аспайды (медиана).

Әрбір бесінші жағдайда мекеме қызметкеріне сыйақы ретінде гүл немесе

кәмпит берілген (22,2%).

Сурет 14. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдардың мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне 4 себепті атаған (Кесте 7 қараңыз):

- Жұмыс барысын жылдамдату;
- Ем алу, маман қабылдауына түсу;
- Сапалы қызмет алу;
- Басқалай мүмкін болмады.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей басты уәждерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

- Мәселені шешуді жылдамдату;
- Маман тарапынан назар аударуға, қолжетімділікке ие болу;
- Сапалы қызмет алу;
- Белгілі бір себептермен ресми жолмен алуға болмайтын қызмет алу.

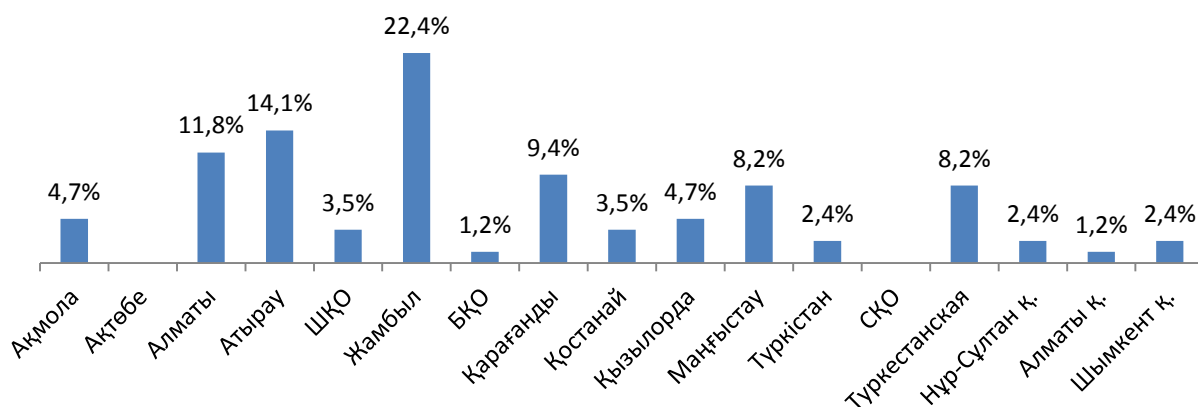
Кесте 7. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , мемлекеттік емханаларда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы , ашық сұрақ)

	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Жұмыс барысын жылдамдату	53	30,1
2.	Маман қабылдауына бару/ем қабылдау	25	14,2
3.	Сапалы қызмет алу	23	13,1
4.	Басқалай мүмкін болмады	18	10,2
5.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе туындамайды	7	4,0
6.	Қағазбастылық және созбаққа салу	6	3,4
7.	Егер ақша бермесен, дәрігерлер қарамайды	4	2,3
8.	Жақсы ем алу үшін	3	1,7
9.	Жақсы қарым-қатынас сақтау	2	1,1
10.	Кезекте тұрғысы келмеді	2	1,1
11.	Кезекті ұзақ күтеді	2	1,1
12.	Өмір үшін қорқыныш	1	0,6

13.	Мәселені шешуден бас тартпас үшін	1	0,6
14.	Тегін жолдама барын білмедім	1	0,6
15.	Жұмыстан аз уақытқа босаудың басқа себебі болмады	1	0,6
16.	Ауыр дерт	1	0,6
17.	Күткім келмеді, уақыт болмады	1	0,6
18.	Бір күн үшін анықтама алу қиын болғандықтан	1	0,6
19.	Осылай керек болды, жылдам қажет	1	0,6
20.	Дәрілер керек болды	1	0,6
21.	Өз тарапына жағымды жауап алу үшін	1	0,6
22.	Өткен күнмен анықтама алу	1	0,6
23.	Талап етті	1	0,6
24.	Алым-салық	1	0,6
25.	Жәрдемақыға құжат өткізу керек болды	1	0,6
26.	Орындардың болмауы	1	0,6
27.	Кәрі адамдарды емдегісі келмейді	1	0,6
28.	Бала-бақшаға жұмысқа орналасу	1	0,6
29.	Жауап беруге қиналамын	14	8,0
	БАРЛЫҒЫ	176	100,0

– Полиция (11,3%; 85 жағдай)

Сауалнама қорытындысы бойынша, респонденттер өздері тікелей қатысқан полиция қызметкерлерімен жасалған сыбайлас жемқорлық келісім оқиғалары туралы келесідей аймақтарда толықтай сипаттап берді: Жамбыл (22,4%), Атырау (14,1%), Алматы (11,8%), Қарағанды (9,4%), Маңғыстау (8,2%) және Түркістан облыстары(8,2%).

Сурет 14. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан %, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Полицияда бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, келесі мәселелер жиі аталады (Кесте 8 қараңыз):

- Жол жүру ережесін бұзу;

- Айыппұлды жабу/рәсімдемеу .

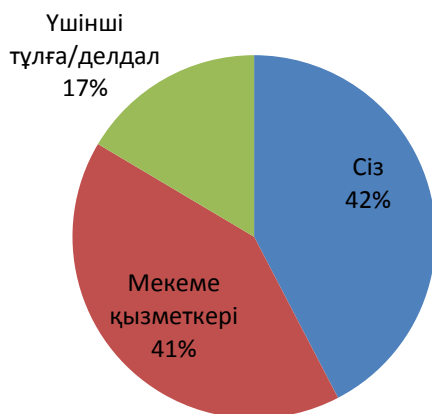
Сонымен бірге, полицияда, респонденттердің айтуынша, бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

- Істі/тергеуді жабу;
- Қамаудан босату;
- Айыптауды жою;
- Жұмысқа орналасу.

Кесте 8. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Сұрақ/Себеп	Жиілік	%
1.	Жол жүру ережесін бұзу	39	45,9
2.	Айыппұлды жабу/рәсімдемеу	18	21,2
3.	Жүргізуші куәлігін алу/рәсімдеу/қалпына келтіру	4	4,7
4.	Істі/тергеуді жабу	2	2,4
5.	Көлік жүргізу бойынша емтихан тапсыру	2	2,4
6.	Жұмысқа орналасу	1	1,2
7.	Қамаудан босату	1	1,2
8.	Есепке қойдырмау	1	1,2
9.	Мәселені өз пайдасына шешу	1	1,2
10.	Өзінің/өзгенің арызын қайтарып алу	1	1,2
11.	Қамаудан босатылу	1	1,2
12.	Жаңа-жылдық отшашу сату	1	1,2
13.	Айыптауды алу	1	1,2
14.	Жүргізуші куәлігін алу	1	1,2
	Жауап беруден бас тарту	11	13,0
	НӘТИЖЕ	215	100,0

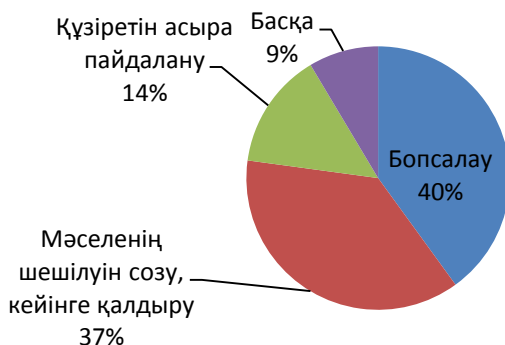
Полицияда мәселені бейресми шешу бастамасын зерттеу қорытындысы бойынша, мекеме қызметкері де, азаматтардың өздері де бірдей көтереді екен. Жағдайдың басым көпшілігінде ведомство жұмысшылары болады екен. Әрбір алтыншы жағдайда бастама делдал/үшінші тұлға тарапынан шығады.

Сурет 15. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% , Полицияда)

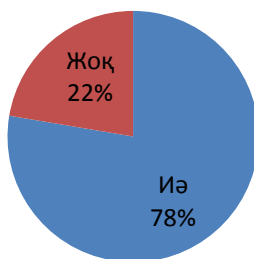
сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ретінде ведомство жұмысшысы көрсетілген жағдайда (41,2%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін азаматтар «бопсалау» (40%) және «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» (37,1%) ретінде бірдей жиі сипаттайды. Респонденттердің 14,3% «лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» деген нұсқасы көрсетеді.

Сурет 16. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (%), Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, 10 жағдайдың 8-інде азаматтар мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін пайдаланған.

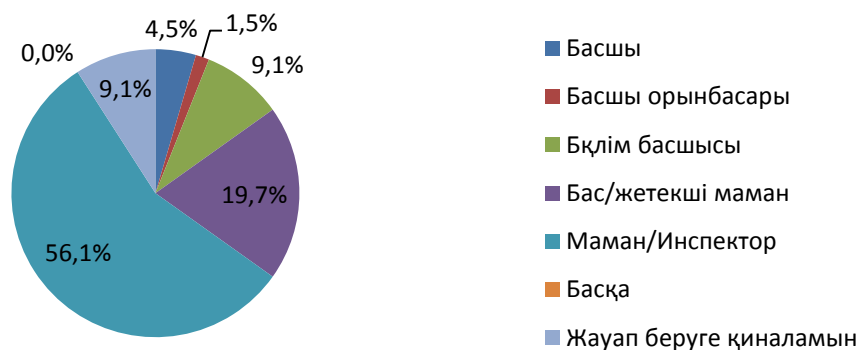

Сурет 17. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (%), полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бір атап өтерлігі, полицияда мәселені бейресми шешу әрқашан да қызмет алушылардың көңілінен шыға бермейді. Зерттеу нәтижелеріне сай, бейресми келісім жасағаннан кейін полицияда көрсетілген қызмет сапасына қызмет алушылардың 71,2% разы болған, 10,6% -көңілдері толмаған, ал 18,2% өздерінің қатынастарын білдіруге қиналған.

Сауалнама көрсеткендей, мәселені бейресми шешу туралы келісім мамандар (56,1%) және жетекші/бас мамандар (19,7%) деңгейінде жасалады.

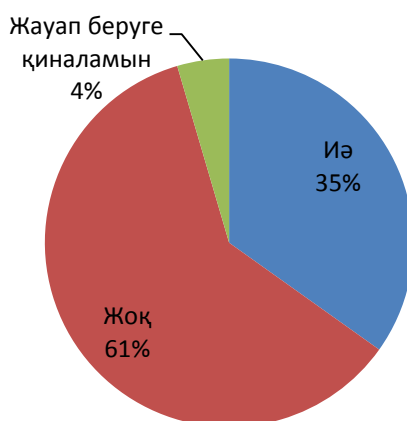
Жоғары басқарушы құрамды (ведомство басшысы мен орынбасары) респонденттер жағдайдың тек 6% ғана бейресми келісімнің субъектісі ретінде көрсеткен.

Сурет 18. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, полициядағы сыбайлас жемқорлық келісімдері осы қызмет ұсынатын ведомство жұмысшыларымен тікелей жасалады (56,3%).

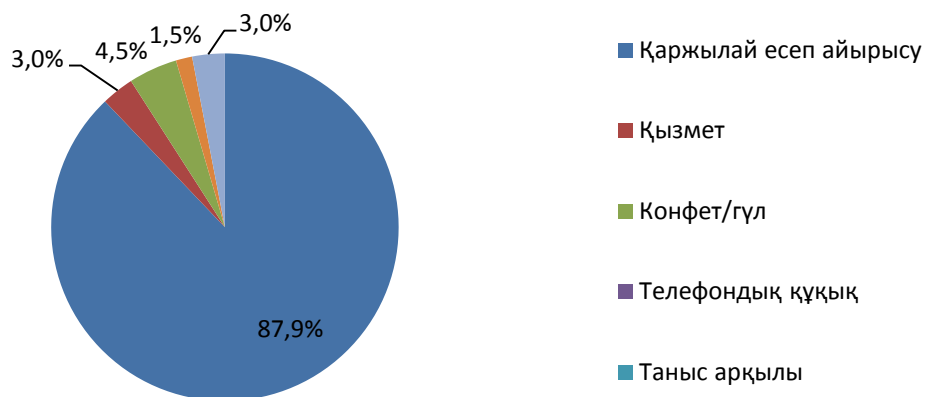
Делдалдың көмегімен полициядағы әрбір үшінші сыбайлас жемқорлық келісімі жасалады (34,8%). Бұл ретте делдалдың рөлінде көбіне респондент пен ведомство жұмысшысының ортақ таныстары және ведомствоның өзге қызметкері (43,5%) болады. Сонымен бірге, ведомствоның өзге жұмысшысы (26,1%) мен «көмектескіштер» (21,7%) де делдал ретінде қызмет атқарады.

Сурет 19. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Жағдайлардың басым көпшілігінде (87,9%) көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде ақшалай төлем жасалады. Төлем сомасы 500 бен 300000 теңге аралығында. Төлемнің орташа сомасы - 25180 теңге. Көбіне сыйақы ретінде (сән) сома 5000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 5000 теңге көлемінде(медиана).

Сонымен қоса, полицияда сыйақының өзге түрлері ретінде қызметпен төлеу және малмен төлеу секілді түрлерінің болуы өзіне баса назар аудартады.

Сурет 20. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды полицияда мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, көбіне келесідей жиі себептерді атаған (Кесте 9 қараңыз).

- Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе туындамайды;
- Жұмыс барысын жылдамдату;
- Басқалай мүмкін болмады;
- Айыппұлдан қашу.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей басты уәждерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

- Мәселені шешуді жылдамдату;
- Белгілі бір себептермен ресми жолмен алуға болмайтын қызмет алу.

Кесте 9. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Полицияда сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

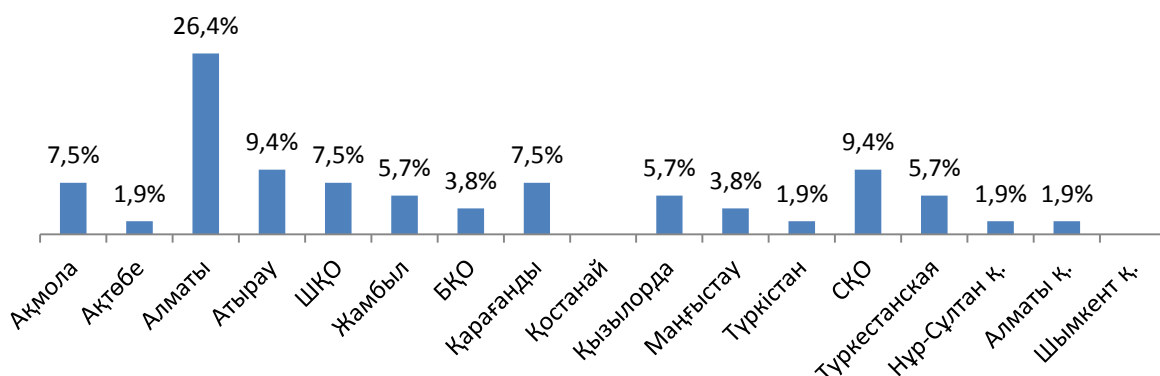
	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	25	37,9
2.	Жұмыс барысын жылдамдату	15	22,7
3.	Басқалай мүмкін болмады	10	15,2
4.	Айыппұлдан құтылу үшін	6	9,1
5.	Қағазбастылық және созбаққа салу	1	1,5
6.	Осылай керек болды, жылдам қажет	1	1,5
7.	Талап етті	1	1,5
8.	Жаңа-жылдық отшашу сату	1	1,5
9.	Жүргізуші куәлігін алу	1	1,5
10.	Айыппұлды азайту	1	1,5
11.	Жауап беруге қиналамын	4	6,0
	БАРЛЫҒЫ	66	100,0

- Жер қатынастары басқармасы (7,0%; 53 жағдай)

Сауалнама қорытындысы бойынша, респонденттердің өздері тікелей

қатысушысы болған жер қатынастары басқармасында жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайларының ең көп сипаттаулары келесідей аймақтарда тіркелген: Алматы (26,4%), Атырау (9,4%), СҚО (9,4%), Қарағанды (7,5%), Ақмола (7,5%) және ШҚО (7,5%) облыстары.

Сурет 21. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , аймақтық кескінде, ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

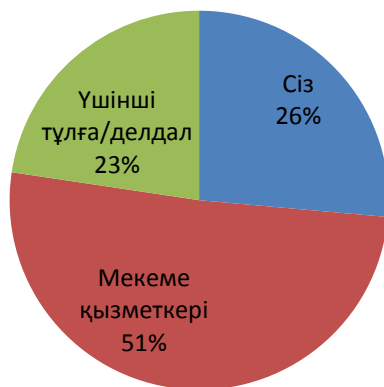
Зерттеу қорытындысы бойынша, жер қатынастары басқармасында бейресми төлем арқылы шешілетін мәселелер тізімінде жер учаскісін алу/рәсімдеу мәселесі жиі кездеседі (Кесте 10қараңыз)..

Сонымен қоса, жер қатынастары басқармасында бейресми төлем арқылы шешілетін кең таралған мәселелер қатарына түрлі құжаттарды рәсімдеу мен жұмысқа орналасу жатады.

Кесте 10. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болғандар санынан, ашық сұрақ)

	Сұрақ /себеп	Жиілік	%
1.	Жер учаскесін алу/рәсімдеу	41	77,4
2.	Құжаттар рәсімдеу (үйге, т.б.)	3	5,7
3.	Жұмысқа орналасу	2	3,8
4.	Кезек тексеру	1	1,9
5.	Сапалы қызмет алу	1	1,9
6.	Үйді қайта жоспарлауға рұқсат алу	1	1,9
7.	Анықтама алу	1	1,9
	Жауап беруден бас тарту	3	5,7
	БАРЛЫҒЫ	52	100,0

Жер қатынастары басқармасында мәселені бейресми шешуді бастаушылар сауалнама қорытындысы бойынша, көбіне ведомство қызметкерлері екен (50,9%). Әрбір төртінші жағдайда (26,4%) бастама азаматтардан туындайды. Ал әрбір бесінші жағдайда мәселені бейресми шешуді көтеретін делдал/үшінші тұлға (22,6%).

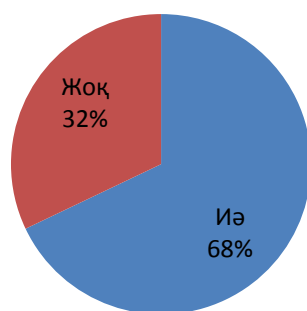
Сурет 22. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ведомство жұмысшысы болған жағдайда (50,9%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін азаматтар «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипатталады (77,8%). Жағдайдың тек 7,4% ғана респонденттер «лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» немесе «бопсалау» деп көрсетеді».

Сурет 23. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, 10 жағдайдың 7-інде азаматтар мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолданған. Әрбір үшінші жағдайда сыбайлас жемқорлық келісімі (32,1%) жасалмады.

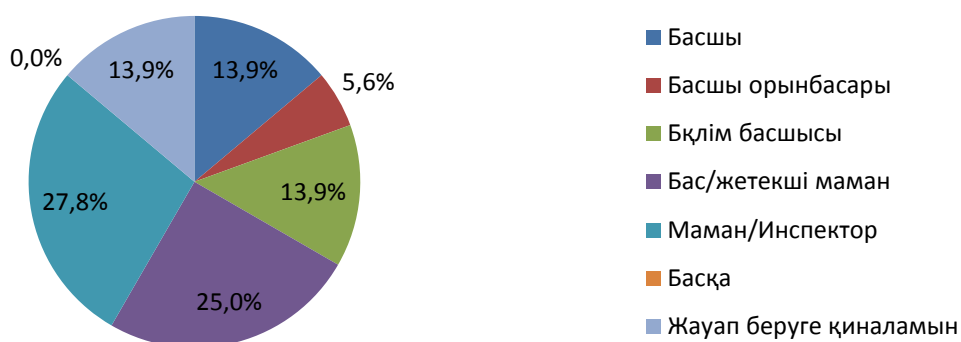

Сурет 24. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, жер қатынастары басқармасында бейресми келісім жасасқаннан кейін қызмет алушылардың көпшілігі (88,9%) қызмет сапасына разы болғандығын атап өту керек. Ал 11,1% – қызмет сапасына көңілдері толмаған.

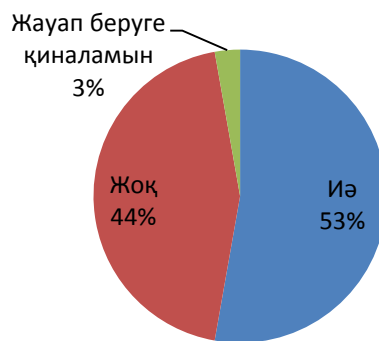
Мәселені бейресми шешу туралы келісім көбіне мамандар (27,8%) мен жетекші/бас маман (25%) деңгейінде жасалады.

Түрлі деңгейдегі басшылар бейресми келісім субъектілері ретінде екі есе аз көрініс табады (13,9%).

Сурет 25. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, жер қатынастары басқармасындағы сыбайлас жемқорлық келісімінің көбісі ведомство қызметкерімен тікелей жасалғаннан (44,4%) көрі, делдал көмегімен көбірек жасалады (52,8%).

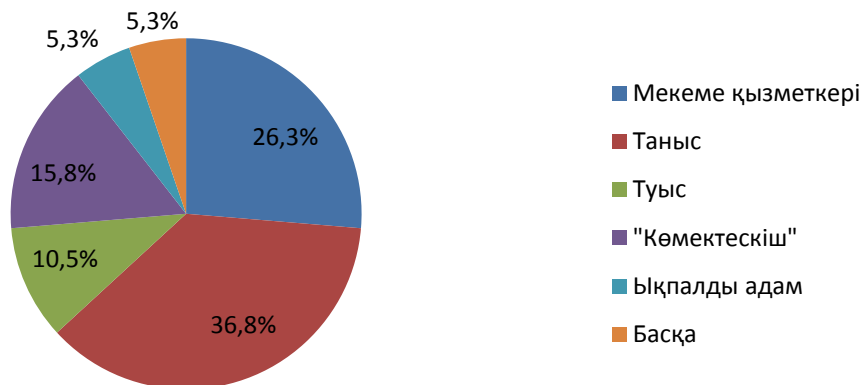

Сурет 26. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Делдал ретінде респондент пен қызмет көрсетуші ведомство қызметкерінің ортақ танысы (36,8%) немесе ведомствоның өзге жұмысшысы (26,3%) қызмет атқарады. «Көмектескіш» (15,8%) немесе туыс (10,5%) делдал ретінде сирек қатысады.

Зерттеу қорытындысына сай, жер қатынастары басқармасында көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде әдетте ақшалай төлем қолданылады (75%). Төлем сомасы 5000 мен 200000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі - 67333теңге. Көбіне сыйақы мөлшері (сән) 100000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 41500теңгеден аспайды (медиана).

Жер қатынастары басқармасында сыйақының өзге түрлері ретінде қызметпен өтеу өзіне назар аудартады.

Сурет 27. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, басты себеп - жұмыс барысын жылдамдату (Кесте 11 қараңыз).

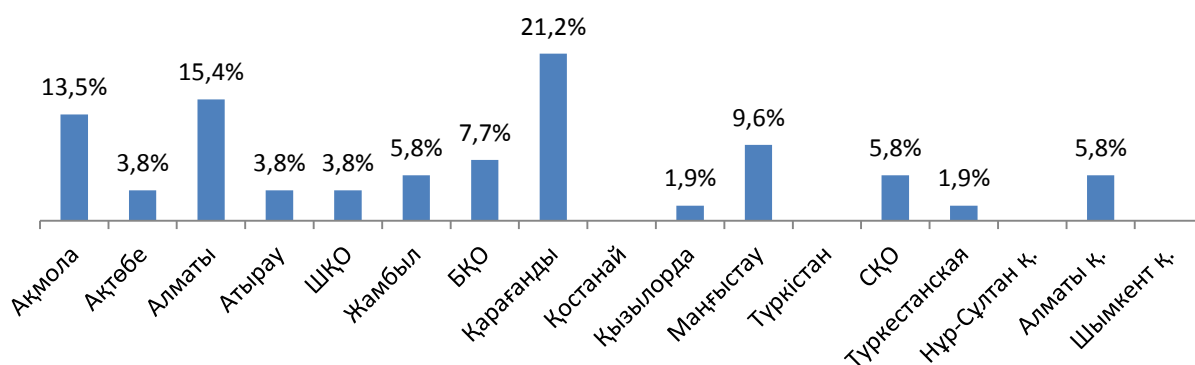
Осылайша, барлығын жылдам, қағазбастылықсыз, белгілі бір мерзім ішінде жасауға ұмтылу жер қатынастары басқармасындағы мәселені бейресми шешудің басты уәжі болып саналады. Қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу ведомство қызметкері тарапынан бейресми сыйақы алу мақсатындағы әрекеттері ретінде сипатталса, мәселені басқалай шешу көптеген азаматтар үшін мүмкін болмайды..

Кесте 11. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , ЖҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Уәж/Себеп	Жиілік	%
1.	Жұмыс барысын жылдамдату	21	58,3
2.	Басқалай мүмкін болмады	4	11,1
3.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	2	5,6
4.	Қағазбастылық және созбаққа салу	1	2,8
5.	Кезекте тұрғым келмеді	1	2,8
6.	Таныс арқылы көрдім, бірақ, болмады	1	2,8
7.	Жылдам керек болды	1	2,8
8.	Жауап беруге қиналамын	5	15,0
	БАРЛЫҒЫ	36	100,0

– Мемлекеттік бала-бақшалар (6,9%; 52 жағдай)

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатынасқан мемлекеттік бала-бақшаларда жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда көбірек сипатталды: Қарағанды (21,2%), Алматы (15,4%), Ақмола (13,5%) және Маңғыстау облыстары (9,6%).

Сурет 28. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , мемл.бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Мемлекеттік бала-бақшада бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, баланы бала-бақшаға орналастыру/электронды кезекке қою мәселелері жиі аталады (Кесте 12 қараңыз).

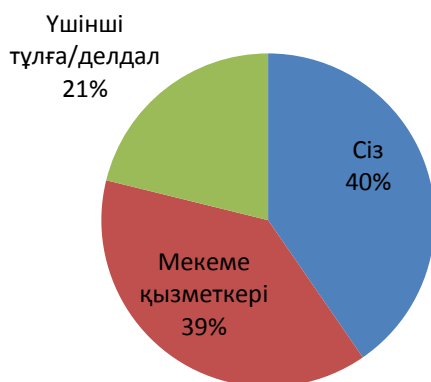
Сонымен бірге, мемлекеттік бала-бақшада бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер қатарына респонденттердің айтуынша, жұмысқа орналасу мен кеңсе тауарларына ақша жинау мәселелері жатады.

Кесте 12. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% , Мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Сұрақ/Себеп	Жиілік	%
1.	Баланы бала-бақшаға орналастыру /электронды кезекке енгізу	45	86,5

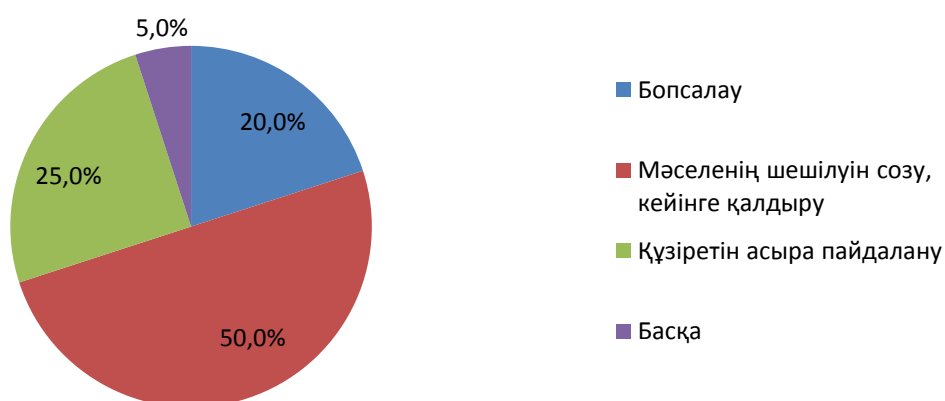
2.	Жұмысқа орналасу	2	3,8
3.	Кеңсе тауарларына ақша жинау	1	1,9
	Жауап беруден бас тарту	4	7,7
	БАРЛЫҒЫ	52	100,0

Мемлекеттік бала-бақшада мәселені бейресми шешу бастамасын зерттеу қорытындысы бойынша, ведомство жұмысшылары да, азаматтар да бірдей бастама көтереді екен. Әрбір бесінші жағдайда бастама делдал тарапынан шығады.

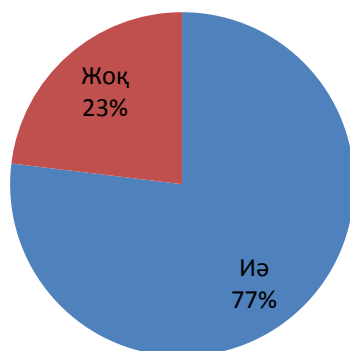
Сурет 29. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (%; Мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ретінде ведомство жұмысшысы көрсетілген жағдайда, (38,5%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін кәсіпкерлер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипаттайды (50%). Жағдайдың 25% респонденттер «лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» деп сипаттаса, жағдайдың 20% «бопсалау» орын алды деп санайды.

Сурет 30. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (%; Мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, 10 жағдайдың 8-інде азаматтар мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін пайдаланған.

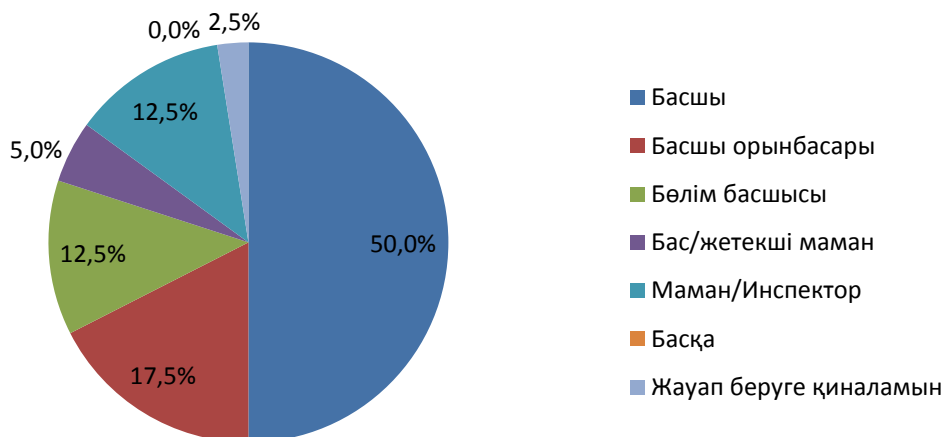

Сурет 31. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% , Мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, мемлекеттік бала-бақшада мәселені бейресми жолмен шешу көбіне қызмет алушының көңілінен шығады. Зерттеу нәтижелері бойынша, мемлекеттік бала-бақшада бейресми келісім жасасқаннан кейін қызмет алушылардың жартысынан көбі қызмет сапасына разы болған – 85,7% . Тек 9,5% разы болмаған.

Сауалнама көрсеткендей, мәселені бейресми шешу туралы келісім жасалғаннан кейін қызмет алушылардың 82,5% қызмет сапасына разы болса, тек 7,5% - разы болмаған, ал әрбір оныншы респондент (10%) өзінің қатынасын білдіруге қиналған.

Мемлекеттік бала-бақшалардағы мәселені бейресми шешу субъектілері ретінде мекеме басшылары (50%) мен оның орынбасарлары (17,5%) шығады.

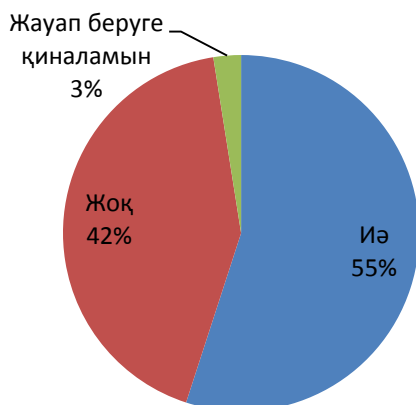

Сурет 32 . – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Мемл.бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық келісімінің көпшілігі қызмет көрсететін ведомство қызметкерінің өзімен тікелей жасалғаннан көрі(42,5%), делдалдың көмегі арқылы көбірек жасалады (55%).

Мемлекеттік бала-бақшадағы сыбайлас жемқорлық келісімінің әрбір

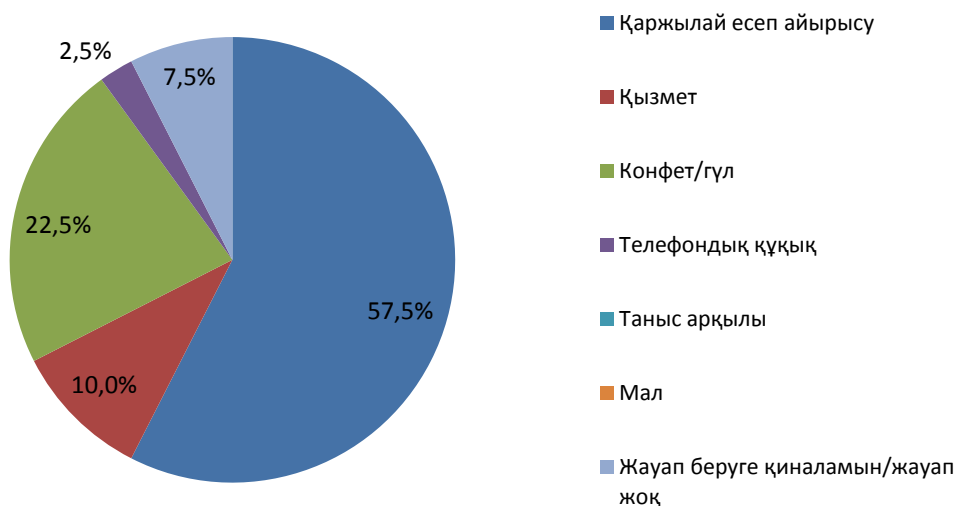
үшіншісі делдал көмегімен жасалады (34,8%). Делдал рөлінде көбіне мекеме қызметкері мен респонденттің ортақ танысы қызмет атқарады (54,5%). Мекеменің өзге қызметкері (13,6%) немесе туыс (13,6%) делдал рөлінде сирек қызмет атқарады.

Сурет 33. – Сізделдал/көмекші болды ма? (% , мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелеріне сай, мемлекеттік бала-бақшада жасалған қызметтің сыйақысы ретінде көп жағдайда ақшалай төлем қолданылады (57,5%). Төлем сомасы 1000 мен 200000 теңге арасында. Төлемнің орташа көлемі - 35444 теңге. Көбіне сыйақы (сән) сомасы 10000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 17500 теңге көлемінде жасалған (медиана).

Мемлекеттік бала-бақшадағы сыйақының қызметпен өтеу және телефон құқығы секілді түрлері де қатар жүретіні өзіне назар аудартады.

Сурет 34. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Азаматтарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне басты 3 себеп жиі аталған:

- Жұмыс барысын жылдамдату;

- Баланы бала-бақшаға орналастыру;
- Басқалай мүмкін болмады.

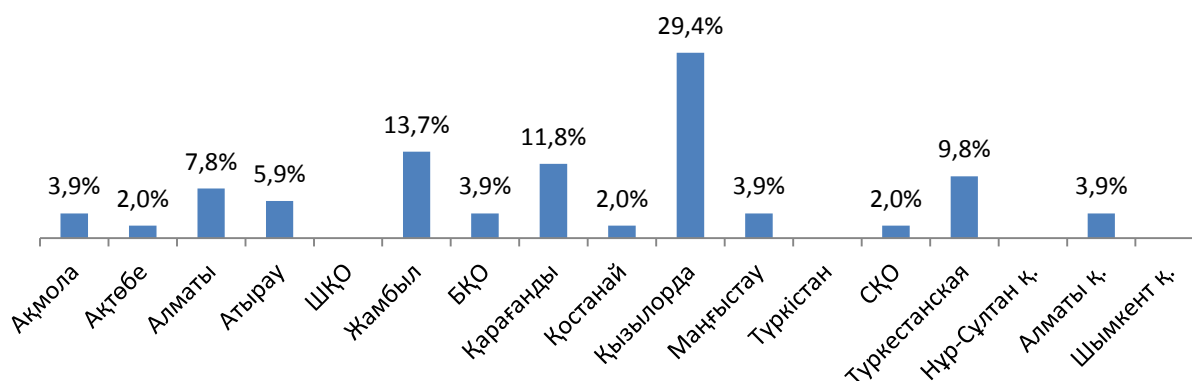
Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы азаматтар әрекетінің келесідей негізгі уәжінбөліп көрсетуге мүмкіндік береді: мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.

Кесте 13. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , мемлекеттік бала-бақшада сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ))

	Уәж/Себеп	Жиілік	%
1.	Жұмыс барысын жылдамдату	8	20,0
2.	Баланы бала-бақшаға орналастыру	8	20,0
3.	Басқалай мүмкін болмады	6	15,0
4.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	3	7,5
5.	Кезекті ұзақ күтесің	3	7,5
6.	Тек алыс бала-бақша ұсынады	3	7,5
7.	Бала-бақшаға бара алмадық	2	5,0
8.	Мәселені шешуден бас тарпас үшін	1	2,5
9.	Баланы мектепалды даярлыққа орналастыру	1	2,5
10.	Жауап беруге қиналамын	5	12,5
	БАРЛЫҒЫ	40	100,0

– Мемлекеттік ЖОО (6,8%; 51 жағдай)

Сауалнама нәтижесі бойынша, респонденттер өздері тікелей қатысқан мемлекеттік ЖОО-дағы сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда кеңірек сипатталды: Қызылорда (29,4%), Жамбыл (13,7%), Қарағанды (11,8%), Түркістан (9,8%) және Алматы облыстары (7,8%).

Сурет 35. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Мемлекеттік ЖОО-да бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізіміне жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, келесідей мәселелері аталады (Кесте 14 қараңыз):

- ЖОО оқуға түсу/білім грантын алу;
- Сессияны жабу.

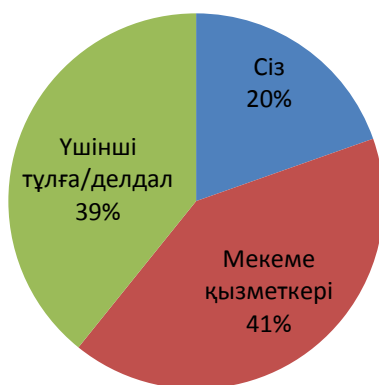
Сонымен бірге, мемлекеттік ЖОО бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

- Емтихан тапсыру;
- Диплом алу;
- Жұмысқа орналасу.

Кесте 14. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

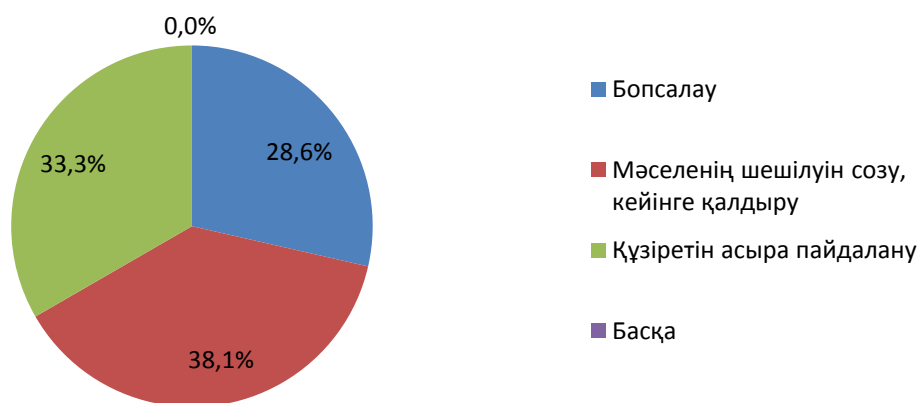
	Сұрақ/Сылтау	Жиілік	%
1.	ЖОО-ға оқуға түсу/білім грантын алу	20	39,2
2.	Сессияны жабу	13	25,5
3.	Емтихан тапсыру	7	13,7
4.	Диплом алу	4	7,8
5.	Жұмысқа орналасу	1	2,0
6.	Әскерге баруды кейінге шегеру/әскери билет алу	1	2,0
7.	Дипломдық жұмысты қабылдау	1	2,0
	Жауап беруден бас тарту	4	7,8
	БАРЛЫҒЫ	51	100,0

Мемлекеттік ЖОО-да мәселені бейресми шешу бастамасын зерттеу қорытындысы бойынша, мекеме қызметкерлері (41,2%) де, делдал (үшінші тұлға 39,2%) да бірдей көтереді. Әрбір алтыншы жағдайда (19,6%) бастама азамат тарапынан шығады.

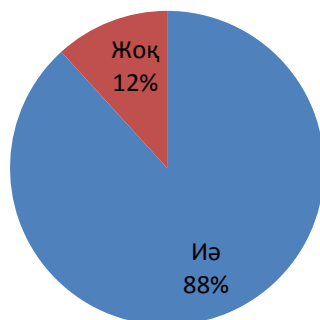
Сурет 36. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ретінде ведомство жұмысшысы көрсетілген жағдайда (41,2%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» (38,1%) немесе «лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» (33,3%) ретінде бірдей жиі сипаттайды. Әрбір төртінші жағдайда (28,6%) респонденттер «бопсалау» нұсқасын атаған.

Сурет 37. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, 10 жағдайдың 9-ында азаматтар мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолданған.

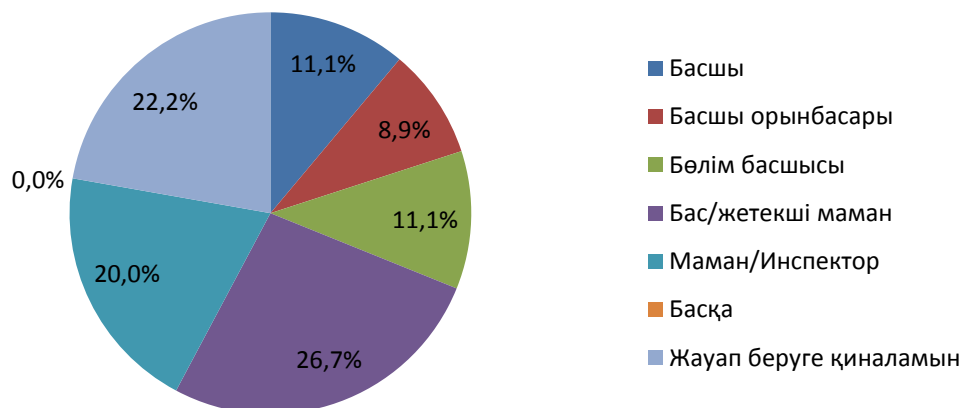

Сурет 38. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, мемлекеттік ЖОО мәселені бейресми жолмен шешу көп жағдайда қызмет алушының көңілінен шығады. Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік ЖОО мәселені бейресми жолмен шешкеннен кейін қызмет сапасына қызмет алушының 82,2% разы болса; 8,9% - қызмет көңілінен шықпаған, ал 8,9% - өздерінің қатынастарын білдіруге қиналған.

Мәселені бейресми шешу туралы келісім бас/жетекші мамандар мен мамандар арқылы шешіледі (ортақ көрсеткіш 46,7%).

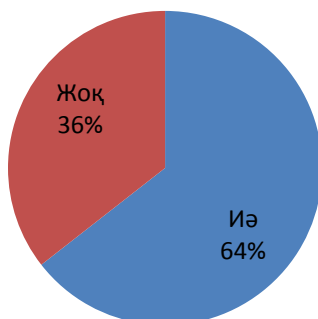
Басқарушы құрамды (мекеме басшысы, олардың орынбасарлары, факультет декандары) респонденттер әрбір үшінші бейресми келісімнің субъектісі ретінде атаған – 31,1%.

Сурет 39. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелеріне сай, мемлекеттік ЖОО сыбайлас жемқорлық келісімдері көбінесе делдал көмегімен жасалады (64,4%). Делдал рөлінде респондент пен мекеме қызметкерінің ортақ танысы қызмет атқарады (58,6%). Сонымен бірге, туыс (13,8%) немесе мекеменің өзге қызметкері де (10,3%) делдал ретінде аталған.

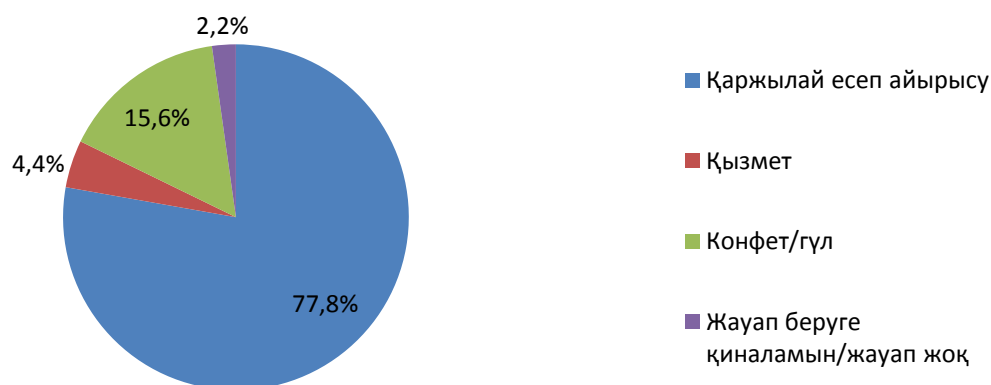
Мемлекеттік ЖОО сыбайлас жемқорлық келісімінің әрбір үшіншісі осы қызмет ұсынатын мекеме қызметкерімен тікелей жасалған (35,6%).

Сурет 40. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Жағдайдың басым көпшілігінде (77,8%) мемлекеттік ЖОО көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде ақшалай төлем жасалған. Төлем сомасы 2000 мен 400000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі - 66619 теңге. Көбіне сыйақы көлемі (сән) 20000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 20000 теңге көлемінде (медиана).

Әрбір бесінші жағдайда сыйақы гүл немесе кәмпит болған (15,6%).

Сурет 41. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Азаматтарды мемлекеттік ЖОО мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, көбіне 3 басты себеп жиі аталған (Кесте 15 қараңыз):

- Жұмыс барысын жылдамдату;
- Барлығы солай жасайды;
- Басқалай мүмкін болмады.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы азаматтар әрекетінің келесідей негізгі уәждерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

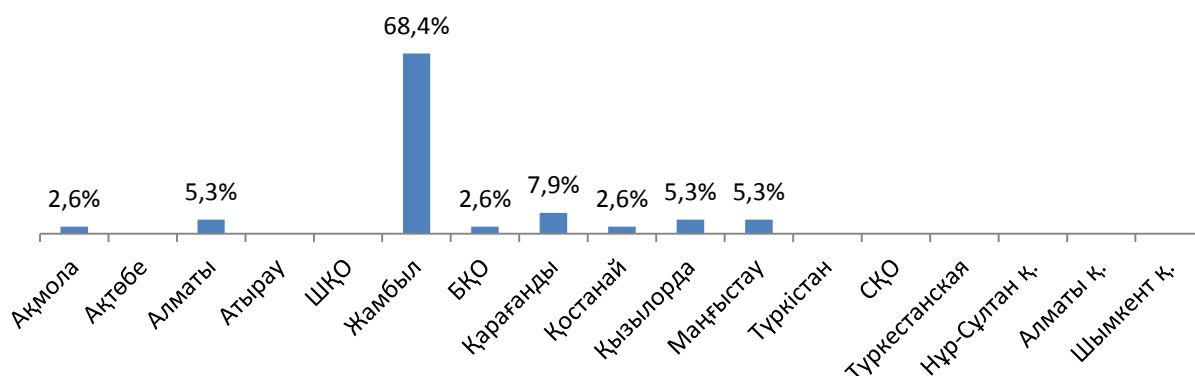
- Қалыптасқан тәжірибе;
- Қызмет алушының кінәсінен белгілі бір себептерге байланысты қызметті ресми жолмен ала алмау.

Кесте 15. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Мемл.ЖОО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Уәж/Себеп	Жиілік	%
1.	Жұмыс барысын жылдамдату	12	26,7
2.	Барлығы солай жасайды	12	26,7
3.	Басқалай мүмкін болмады	7	15,6
4.	Емтиханға кіру рұқсатын алу керек болды	3	6,7
5.	Емтиханға қатыспадым	2	4,4
6.	Сабаққа бармадым	2	4,4
7.	Қағазбастылық және созбаққа салу	1	2,2
8.	Талап етті	1	2,2
9.	Шешу кепілдігі	1	2,2
10.	Жұмысқа орналасуға көмектесу	1	2,2
11.	Келешегім үшін уайымдаймын, оқығым келеді	1	2,2
12.	Ары қарай оқу үшін	1	2,2
13.	Уақыт созды, баға қоймады	1	2,2
	БАРЛЫҒЫ	45	100,0

– **Жұмыспен қамту орталықтары (5,1%; 38 жағдай)**

Сауалнама нәтижелеріне сай, респонденттер өздері тікелей қатысушысы болған жұмыспен қамту орталықтарындағы сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда кеңірек сипатталды: Жамбыл (68,4%) және Қарағанды (7,9%) облысы.

Сурет 42. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде, жауаптың бір нұсқасы)

Жұмыспен қамту орталықтарында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша жұмысқа орналасу жиі аталады: (Кесте 16 қараңыз).

Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша, жұмыспен қамту орталықтарында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

- Қайта оқыту тізіміне енгізу;
- Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу.

Кесте 16. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% Жұмыспен қамту орталықтарында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

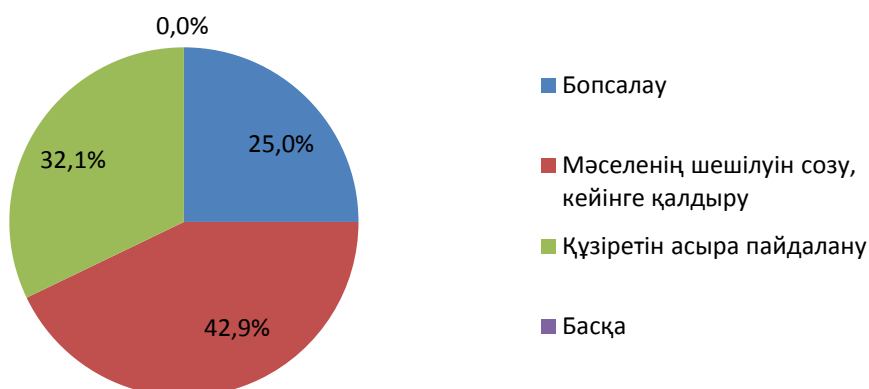
№	Сұрақ/Сылтау	Жиілік	%
1.	Жұмысқа орналасу	30	78,9
2.	Қайта оқыту тізіміне енгізу	3	7,9
3.	Анықтама алу	1	2,6
4.	Тағылымдамаға жолдама алу	1	2,6
5.	Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу	1	2,6
6.	Тіркелуді рәсімдеу	1	2,6
	Жауап беруден бас тарту	1	2,6
	БАРЛЫҒЫ	38	100,0

Жұмыспен қамту орталықтарында мәселені бейресми шешу бастамасын, зерттеу нәтижесіне сай, жағдайдың көпшілігінде мекеме қызметкері көтереді (73,7%). Делдал үлесі 10,5% құрайды. Әрбір жетінші жағдайда ғана бастаманы азамат өзі көтереді (15,8%).

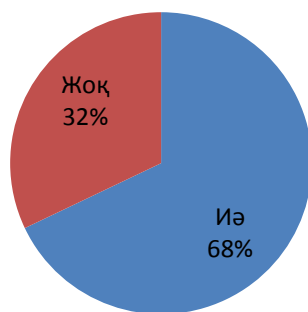
Сурет 43. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (%), Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы

Бастаушы ретінде ведомство жұмысшысы көрсетілген жағдайда (73,7%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипаттайды (42,9%). Әрбір үшінші жағдайда бұл «лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» деп сипатталады (32,1%). Әрбір төртінші жағдайды респонденттер «бопсалау» деп көрсетеді.

Сурет 44. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (%), Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

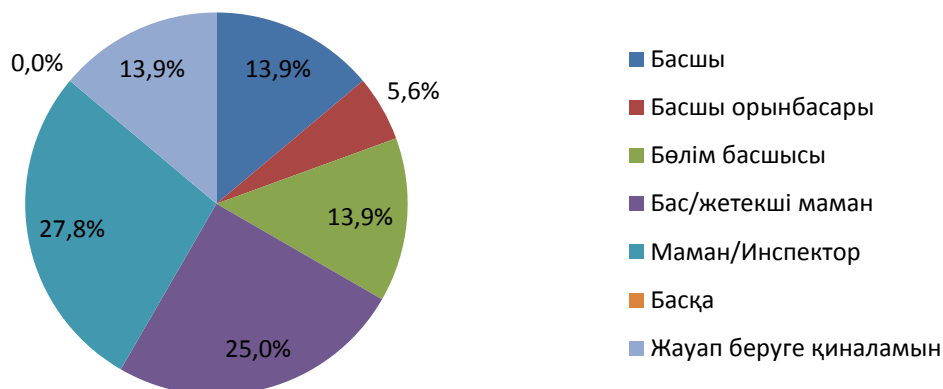
Зерттеу нәтижелері бойынша, мәселені бейресми жолмен шешу мүмкін болған жағдайдың тек 55,3% сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған. Жағдайдың 44,7% қызмет алушы ұсынылған мүмкіндіктен бас тартқан.

Сурет 45. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, жұмыспен қамту орталықтарында мәселені бейресми тәсілмен шешу көбіне қызмет алушының көңілінен шыға бермейді. Зерттеу нәтижелері бойынша, жұмыспен қамту орталықтарындағы бейресми келісім жасасқаннан кейінгі көрсетілген қызметке қызмет алушылардың тек үштен бірі ғана разы болған (33,3%). Әрбір екінші (52,4%) разы емес; ал 14,3% - өзінің қатынасын білдіруге қиналған.

Орталық тарапынан мәселені бейресми шешу субъектісі ретінде орталық басшылары (28,6%) немесе мамандар (23,8%) қызмет атқарады.

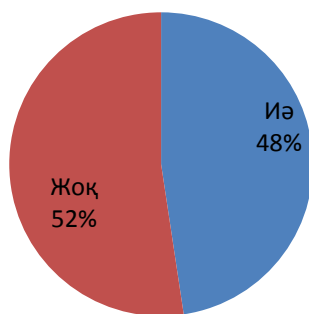

Сурет 46. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысына сай, орталықтағы сыбайлас жемқорлық келісімі делдалдың да көмегімен (47,6%), қызмет көрсететін мекеме қызметкерімен (52,4%) де теңдей жасалады.

Делдал рөлінде көбіне туыстар (50%) немесе көрсететін мекеме қызметкері мен респонденттің ортақ танысы (30%) қызмет атқарады.

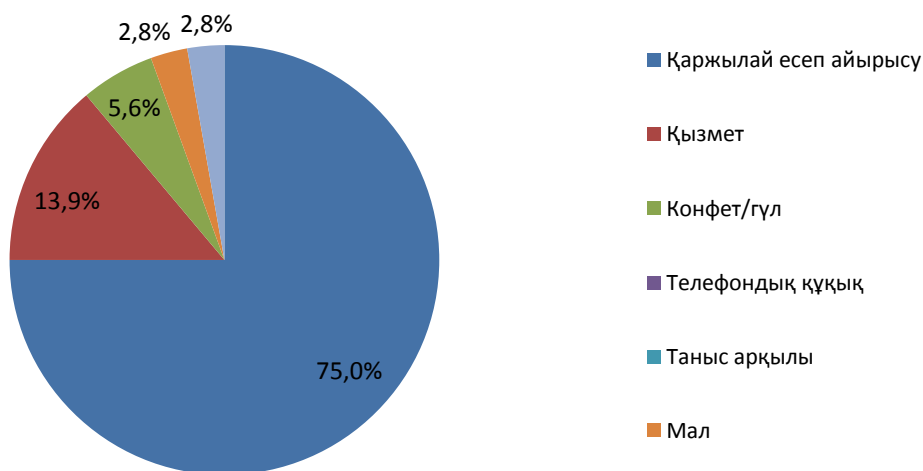

Сурет 47. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысына сай, жұмыспен қамту орталықтарындағы көрсетілген қызмет үшін төлем ретінде ақшалай төлем қолданылады (38,1%). Төлем сомасы 10000 мен 150000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі - 65000 теңге. Көбіне сыйақы көлемі (сән) 10000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 50000 теңге көлемінде жасалған (медиана).

Сонымен бірге, жұмыспен қамту орталықтарында өзара есептесоте қызметпен өтеу де жиі кездеседі. Атап өтерлігі, әрбір төртінші жағдайда (28,6%) респондент жауап беруге қиналған, бұл әрбір екінші жағдайда делдал ретінде туыстардың қызмет атқаруымен байланыстыралды.

Сурет 48. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Азаматтарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне 2 басты себеп аталған (Кесте 17 қараңыз):

- Басқалай мүмкін болмады;
- Жұмыс барысын жылдамдату.

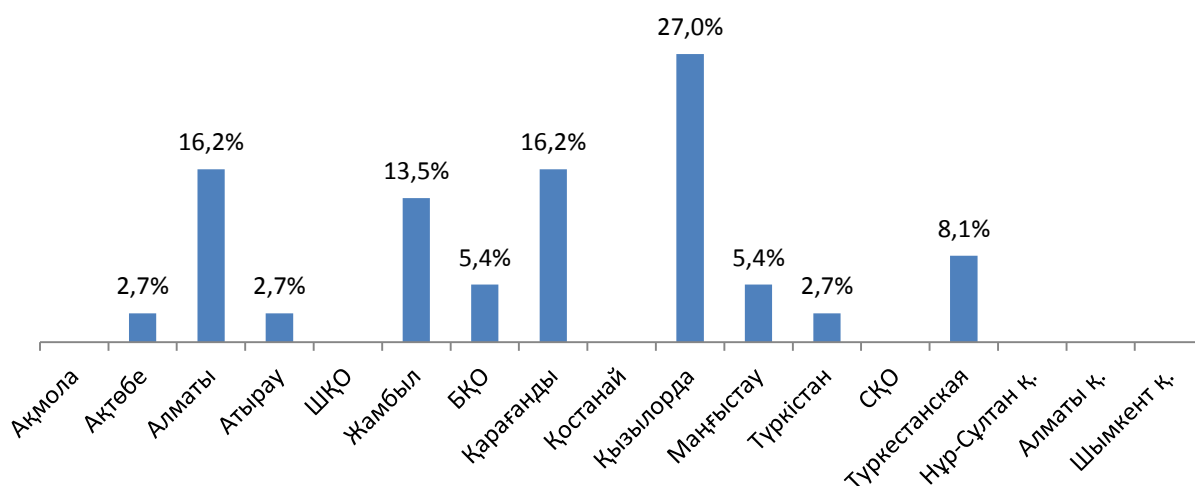
Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесі басты уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: қағазбастылықтан қашу.

Кесте 17. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Жұмыспен қамту орталығында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Уәж/Себеп	Жиілік	%
1.	Басқалай мүмкін болмады	9	42,9
2.	Жұмыс барысын жылдамдату	4	19,0
3.	Шұғыл жұмыс табу керек болды	2	19,0
4.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	1	9,5
5.	Зейнет алды жастағы адам үшін жұмыс іздеу	1	4,8
6.	Жауап беруге қиналамын	4	4,8
	БАРЛЫҒЫ	21	100,0

– Мемлекеттік колледждер (4,9%; 37 жағдай)

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатынасқан мемлекеттік колледждердегі жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда көбірек сипатталды: Қызылорда (27%), Алматы (16,2%), Қарағанды (16,2%) және Жамбыл (13,5%) облыстары.

Сурет 49. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , Мемл.колледжде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Мемлекеттік колледждерде бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, колледжге грантқа оқуға түсу мәселесі жиі аталады (Кесте 18 қараңыз).

Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша, мемлекеттік колледждерде бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

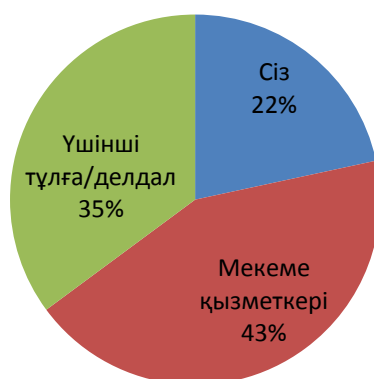
- Сессия жабу;
- Емтихан тапсыру;
- Колледжге жұмысқа орналасу;
- Шәкіртақы рәсімдеу.

Кесте 18. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% Мемл.колледждерде

сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

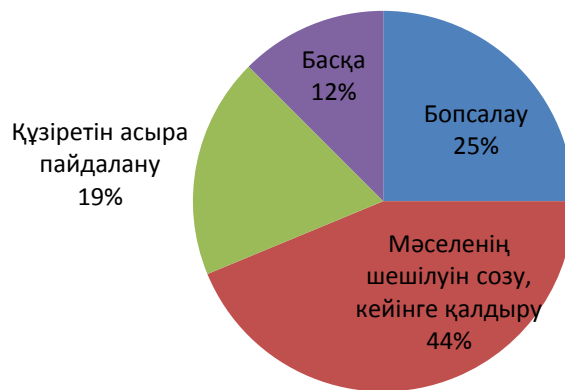
	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	Колледжге оқуға түсу/ білім грантын алу	19	51,4
2.	Сессияны жабу	6	16,2
3.	Емтихан тапсыру	5	13,5
4.	Жұмысқа орналасу	1	2,7
5.	Құжаттармен қағазбастылық	1	2,7
6.	Әр түрлі	1	2,7
7.	Баға алу үшін	1	2,7
8.	Шәкіртақы алу үшін	1	2,7
	Жауап беруден бас тарту	2	5,4
	БАРЛЫҒЫ	37	100,0

Зерттеу нәтижелеріне сай, мемлекеттік колледждерде мәселені бейресми шешу жолын бастаушы көбіне мекеме қызметкерлері (43,2%). Әрбір үшінші жағдайда бастама делдал//үшінші тұлға тарапынан шығады (35,1%). Әрбір бесінші жағдайда бастама азамат тарапынан көтеріледі (21,6%).

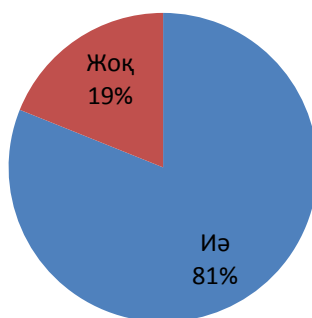
Сурет 50. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% Мемл.колледждерде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаманы көтеруші ретінде мекеме қызметкері (43,2%) көрсетілген жағдайда, оның әрекетін респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» деп сипаттайды (43,8%). Әрбір төртінші жағдайда (25%) «бопсалау» ретінде көрсетіледі. Әрбір алтыншы жағдайда (18,8%) респонденттер «лауазымдық құзіреттерін асыра пайдалану» деп атайды.

Сурет 51. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% Мемл.колледждерде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, 10 жағдайдың 8-інде азаматтар мәселені бейресми жолмен шешу мүмкіндігін пайдаланған.

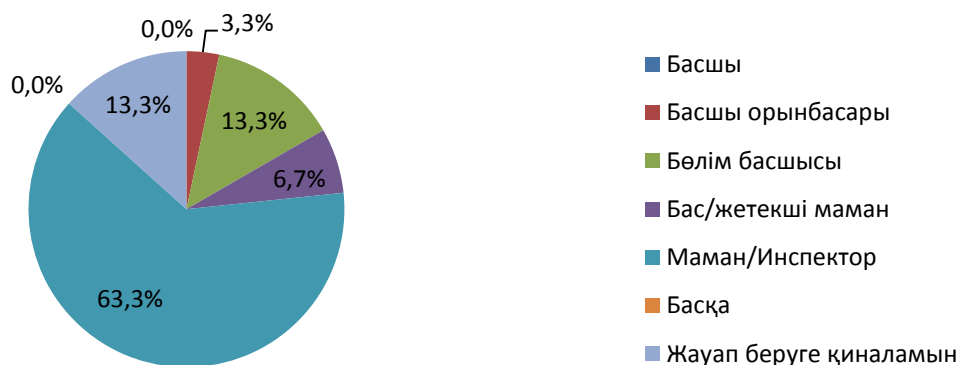

Сурет 52. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% Мемл.колледждерде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, мемлекеттік колледждерде мәселені бейресми жолмен шешу көбіне қызмет алушының көңілінен шыққан. Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік колледждерде бейресми келісім жасалғаннан кейінгі көрсетілген қызмет сапасына қызмет алушылардың төрттен үші (76,7%) разы болған. Тек 6,7% разы болмаса, ал 16,7% өзінің қатынасын білдіруге қиналған.

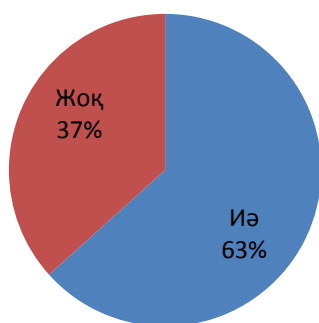
Мәселені бейресми жолмен шешу туралы келісім мамандар/мұғалімдермен жиі жасалады (63,3%).

Басшының сыбайлас жемқорлық келісімінің субъектісі ретінде бірде бір рет көрсетілмеуі өзіне назар аудартатын мәселе.

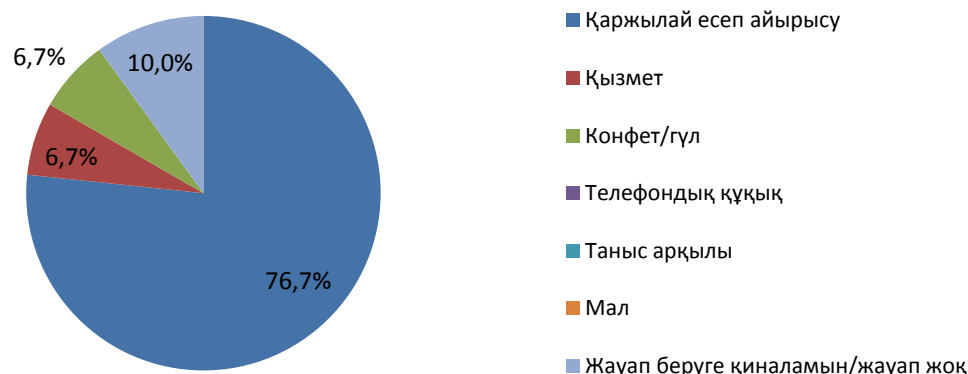
Сурет 53. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Мемл.колледжде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысына сай, мемлекеттік колледждердегі сыбайлас жемқорлық келісімдері көбіне делдалдың қатысуымен жүзеге асады (63,3%). Делдал рөлінде респондент пен мекеме қызметкерінің ортақ танысы қызмет атқарады (73,7%).

Сурет 54. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Мемл. колледжде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Сауалнама қорытындысы бойынша, мемлекеттік колледждерде көрсетілген қызметке сыйақы ақшалай төленеді (76,6%). Төлем сомасы 1500 мен 500000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі - 114125 теңге. Көбіне сыйақы көлемі (сән) 5000 теңгені құрайды. Барлық төлемнің жартысы 20000 теңге шамасында (медиана).

Сурет 55. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% Мемл.колледжде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне 2 себепті жиі атаған (Кесте 19 қараңыз):

- Мәселенің шешілу кепілдігі;
- Басқалай мүмкін болмады.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей басты уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

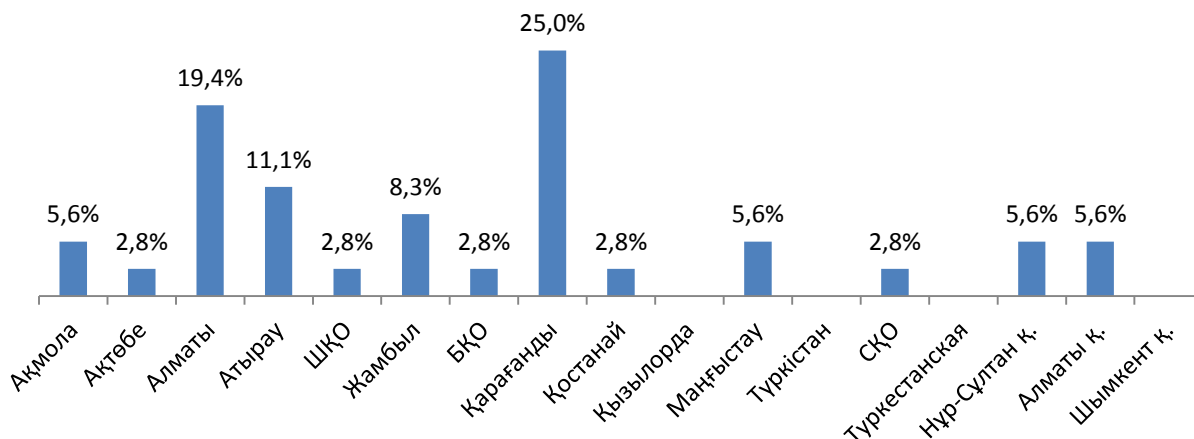
- Мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.
- Белгілі бір қызметті қызмет алушының кінәсімен ресми жолмен ала алмау.

Кесте 19. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% Мемл.колледждерде сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Мәселені шешу кепілдігі	10	33,3
2.	Басқалай мүмкін болмады	6	20,0
3.	Жұмыс барысын жылдамдату	4	13,3
4.	Сабаққа бармадым	3	10,0
5.	Оқуға түсу үшін	2	6,7
6.	Баға алу	2	6,7
7.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	1	3,3
8.	Мәселені шешуден бас тартпас үшін	1	3,3
9.	Дипломды алып кету үшін	1	3,3
	БАРЛЫҒЫ	30	100,0

– «Азаматтар үшін үкімет» ҰАҚ (ХҚКО) (4,8%; 36 жағдай)

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатысқан Азаматтар үшін үкіметте (ХҚКО) жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда көбірек сипатталды: Қарағанды (25%), Алматы (19,4%), Атырау (11,1%), және Жамбыл облыстары (8,3%).

Сурет 56. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

ХҚКО-да бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша келесідей мәселелер жиі аталады (Кесте 20 қараңыз):

- ХҚКО мекен-жай анықтамасын/өзге де анықтамасын алу;
- Әлеуметтік/атаулы көмекті рәсімдеу/алу.

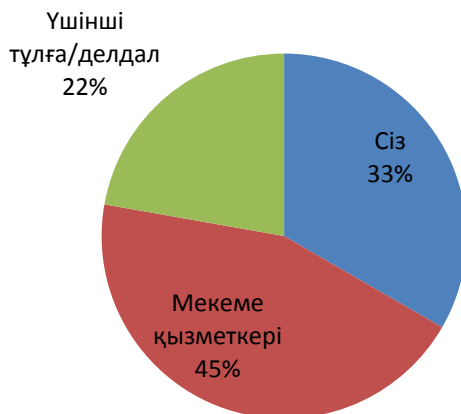
Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша ХҚКО-да бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына түрлі сәйкестендіру құжаттарын (тұрғылықты жер бойынша тіркеу, туу туралы куәлік, зейнетақы алуға куәлік, т.б) және тұрғын үй құжаттарын рәсімдеу жатады.

Кесте 20. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	ХҚКО-нан мекен-жай/өзге анықтамалар алу	11	30,6
2.	Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу	3	8,3
3.	Құжаттарды рәсімдеу	2	5,6
4.	Жеке куәлік/паспорт алу/рәсімдеу	2	5,6
5.	Тіркелуді рәсімдеу	1	2,8
6.	Әскерге баруды кейінге шегеру/әскери билет алу	1	2,8
7.	Тұрғын үйді қайта жоспарлауға рұқсат алу	1	2,8
8.	Үйге құжаттарды рәсімдеу	1	2,8
9.	Айыппұлды жабу/рәсімдемеу	1	2,8
10.	Тұрғын үй мәселелері	1	2,8
11.	Туу туралы куәлікті рәсімдеу/алу	1	2,8
12.	Ауыртпалықты алу	1	2,8
13.	Зейнетақыны рәсімдеу	1	2,8
14.	Техникалық құжатты рәсімдеу	1	2,8
15.	Арнайы ХҚКО көлікке құжаттарды рәсімдеу	1	2,8
	Жауап беруден бас тарту	7	19,4

	БАРЛЫҒЫ	36	100,0
--	---------	----	-------

ХҚКО-да мәселені бейресми шешу бастамасын зерттеу қорытындысы бойынша, көбіне мекеме қызметкерлері көтереді (44,4%).

Сурет 57. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

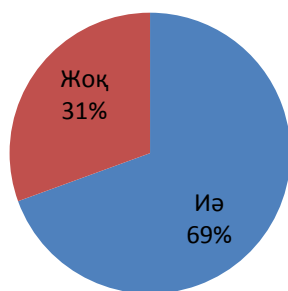
Сонымен бірге, олардың әрекеттерін респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипаттайды (75%).

Сурет 58. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, 10 жағдайдың 7-інде соттағы мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігі сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған.

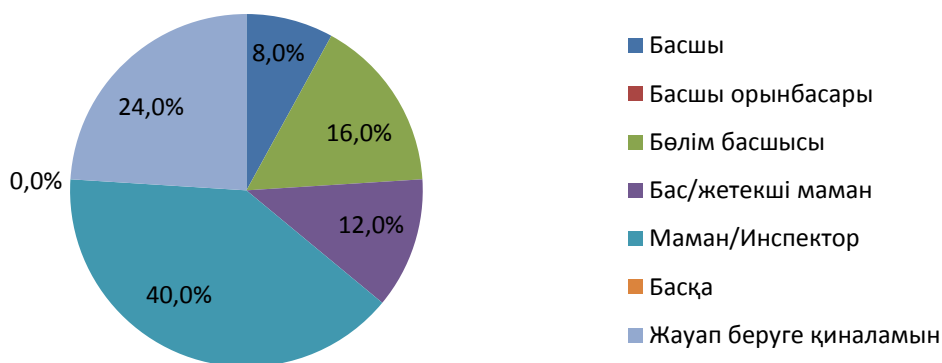

Сурет 59. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, ХҚКО-да мәселені бейресми жолмен шешу көбіне қызмет алушылардың көңілінен шыққан. Зерттеу нәтижесі бойынша, бейресми келісім жасалғаннан кейінгі ХҚКО-да көрсетілген қызметке респонденттердің төрттен үші разы болған (76%). Тек 4% разы болмаса; 20% - өз қатынасын білдіруге қиналған.

ХҚКО-дағы мәселені бейресми шешу келісімі мамандар/инспекторлар арқылы жасалады (40%).

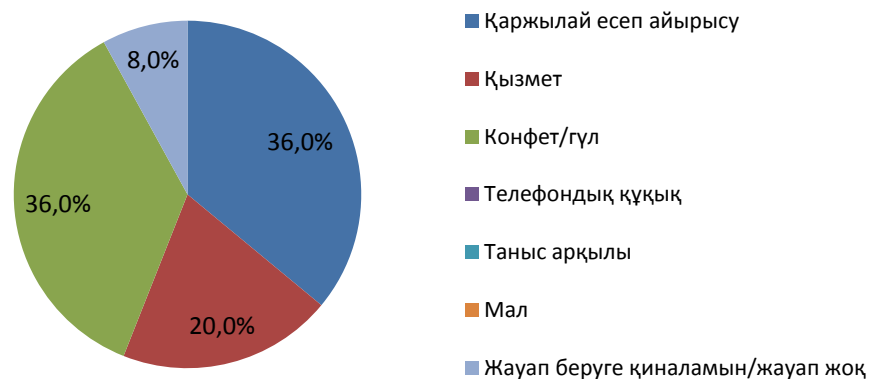
Сурет 60. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, ХҚКО-дағы сыбайлас жемқорлық келісімдері мекеме қызметкерінің өзімен тікелей жасалады (60%). Делдалдың қатысуымен әрбір үшінші келісім жасалады (36%). Делдал ретінде респондент пен мекеме қызметкерінің ортақ танысы да, мекеменің өзге қызметкерлері де бірдей қызмет атқарады.

Сурет 61. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесіне сай, ХҚКО-да көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде ақшалай төлеу (36%) немесе гүлдер/кәмпиттер (36%) қолданылған. Төлем сомасына келер болсақ, ол 2000 мен 100000 теңге аралығында. Төлемнің орташа көлемі - 21875 теңге. Көбіне сыйақы сомасы (сән) 5000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 7500 теңге шамасында жасалған (медиана).

Сурет 62. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, ХҚКО қатысты жағдайда басты себеп ретінде жұмыс барысын жылдамдату аталған (Кесте 21 қараңыз):

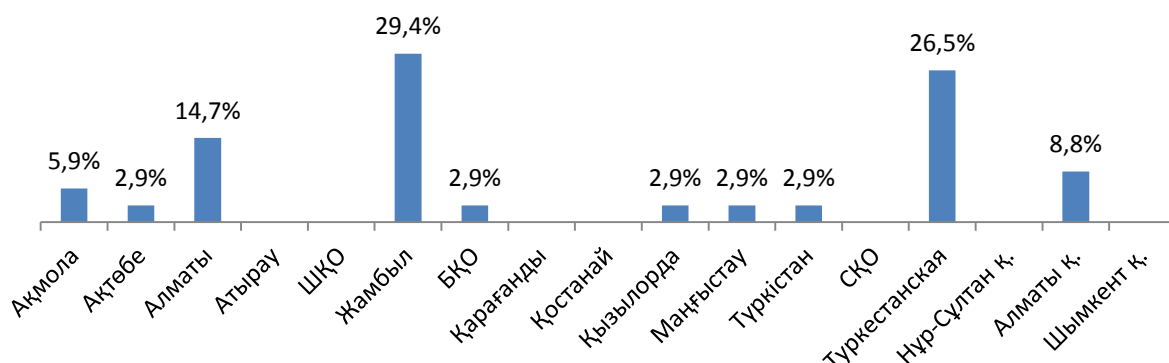
Кесте 21. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , ХҚКО сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Жұмыс барысын жылдамдату	20	80,0
2.	Бұл менің таңдауым болды	1	4,0
3.	Жауап беруге қиналамын	3	12,0
4.	Жауап беруден бас тарту	1	4,0

	БАРЛЫҒЫ	25	100,0
--	---------	----	-------

– Мемлекеттік мектептер (4,5%; 34жағдай)

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатынасқан мемлекеттік мектептердегі жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда көбірек сипатталды: Жамбыл (29,4%), Түркістан (26,5%), Алматы (14,7%) облыстары мен Алматы қаласы (8,8%).

Сурет 63. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% , мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан %, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Мемлекеттік мектепте бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша келесілер аталады (Кесте 22 қараңыз):

- Жұмысқа орналасу;
- ;Жөндеуге ақша жинау;
- Баланы мектепке орналастыру.

Сонымен бірге, мемлекеттік мектепте бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер аталды:

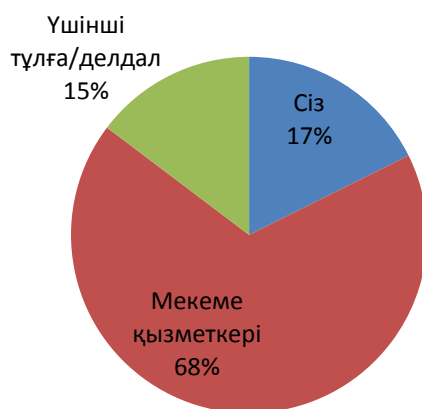
- Аттестация;
- Емтихан тапсыру;
- Мектеп формасын нақты бір жеткізушіден алу.

Кесте 22. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% , мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	Жұмысқа орналасу	11	32,4
2.	Жөндеуге ақша жинау	9	26,5
3.	Баланы мектепке орналастыру	7	20,6
4.	Емтихан тапсыру	3	8,8
5.	Аттестациядан өту	1	2,9
6.	Сыныптан сыныпқа ауыстыру	1	2,9
7.	Мектеп формасын нақты бір жеткізушіден	1	2,9

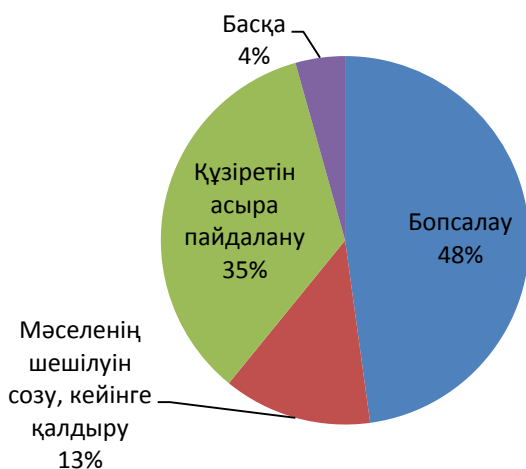
	алу		
8.	Апат	1	2,9
	БАРЛЫҒЫ	34	100,0

Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік мектепте мәселені бейресми шешу бастамасын көбіне мекеме қызметкері көтереді (67,6%).

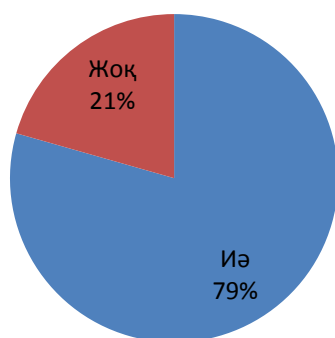
Сурет 64. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% , Мемл.мектептер сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Сонымен қоса, оның әрекетін респонденттер «бопсалау» (47,8%) немесе лауазымдық құзіретін асыра пайдалану» (34,8%) деп сипаттайды.

Сурет 65. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% , Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

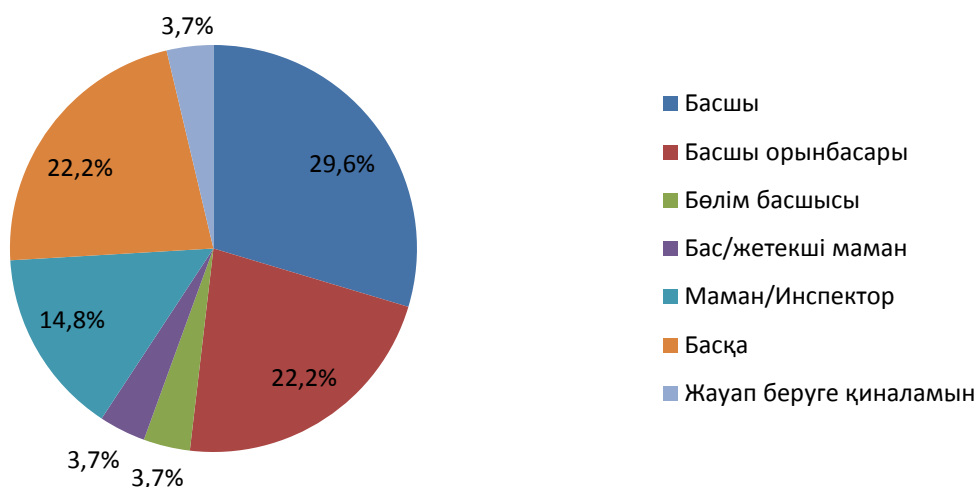
Зерттеу қорытындысы бойынша, 10 жағдайдың 8-інде мәселені бейресми шешу мүмкіндігі сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған.

Сурет 66. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Мемлекеттік мектепте мәселені бейресми жолмен шешу көп жағдайда қызмет алушының көңілінен шығатынын атап өту керек. Зерттеу қорытындысына сай, мемлекеттік мектепте бейресми келісім жасалғаннан кейін көрсетілген қызмет сапасына қызмет алушылардың төрттен үш бөлігі разы болған (74,1%). Сонымен қоса, 22,2% разы болмаса; 3,7% - өз қатынасын білдіруге қиналған.

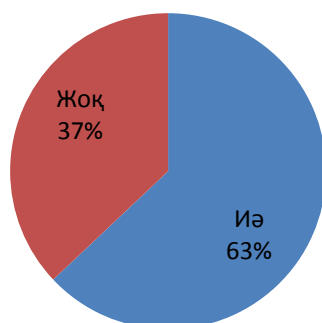
Мемлекеттік мектепте мәселені бейресми жолмен шешу туралы келісім мамандар/мұғалімдер (37%) мен басшылар/директорлар (29,6%) арқылы жасалады.

Сурет 67. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

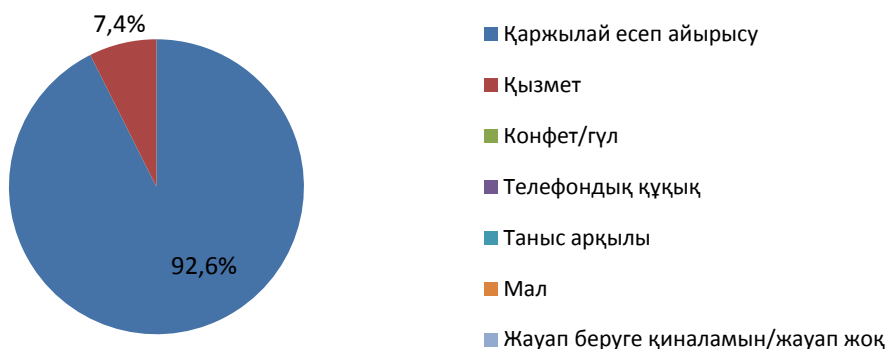
Зерттеу нәтижесіне сай, мемлекеттік мектептегі сыбайлас жемқорлық келісімдері көбіне делдал арқылы жасалады (63%). Делдал рөлінде туыстарға қарағанда көбіне мекеме қызметкерлері болады.

Мекеме қызметкерімен тікелей әрбір үшінші келісім жасалады (37%).

Сурет 68. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, мемлекеттік мектепте көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде әрқашан ақшалай төлем жасалған (92,6%). Төлем сомасы 1000 мен 380000 теңге аралығында. Төлемнің орташа сомасы - 84978 теңге. Көбіне сыйақы мөлшері (сән) 2000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 30000 теңге көлемінде жасалған (медиана).

Сурет 69. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне 3 себепті жиі атаған (Кесте 23қараңыз):

- Басқалай мүмкін болмады;
- Жақсы қарым-қатынас сақтап қалу;
- Баланы мектепке орналастыру;
- Балаға қарым-қатынас бұзылмас үшін.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей басты уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

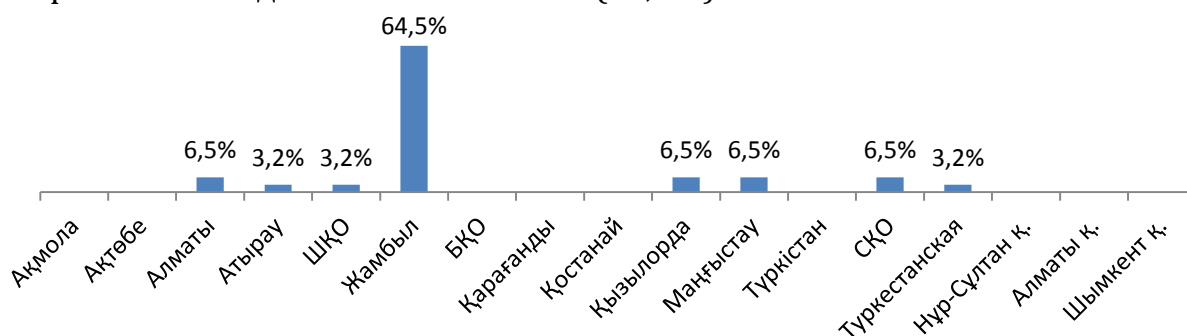
- Бейілділікті сақтау;
- Мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.

Кесте 23. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Мемл.мектепте сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Басқалай мүмкін болмады	10	37,0
2.	Жақсы қарым-қатынас сақтап қалу	4	14,8
3.	Баланы мектепке орналастыру	4	14,8
4.	Балаға деген қатынасы бұзылмас үшін	3	11,1
5.	Жұмыс барысын жылдамдату	1	3,7
6.	Мәселені шешуден бас тартпас үшін	1	3,7
7.	Осылай керек болды, жылдам қажет	1	3,7
8.	Мәжбүрледі	1	3,7
9.	Категория алу	1	3,7
10.	Жауап беруге қиналамын	1	3,7
	БАРЛЫҒЫ	27	100,0

– **Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы (4,1%; 31 жағдай)**

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатысқан жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында (ЖҚӘҚБ) жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыста көбірек сипатталды: Жамбыл облысы (64,5%).

Сурет 70. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде, жауаптың бір нұсқасы)

Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, келесілер анағұрлым жиі айтылады (Кесте 24 қараңыз):

- Бала тууылуына байланысты жәрдемақы рәсімдеу/алу;
- Жұмысқа орналасу.

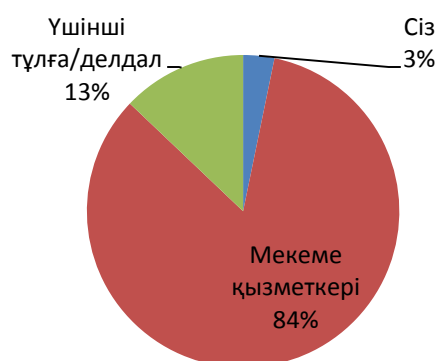
Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша, жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесі қатар айтылды:

- Құжаттармен қағазбастылық;
- Атаулы көмекті рәсімдеу;
- Шипажайға жолдама рәсімдеу.

Кесте 24. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

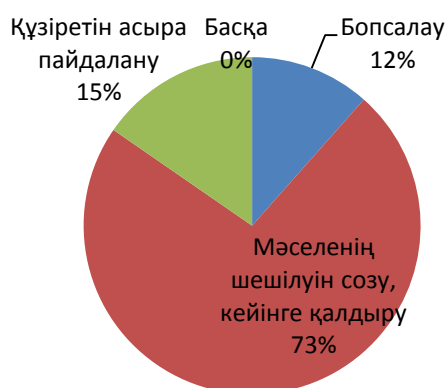
№	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	Бала тууылуы бойынша жәрдемақы рәсімдеу/алу	16	51,6
2.	Жұмысқа орналасу	9	29,0
3.	Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу	2	6,5
4.	Құжаттармен қағазбастылық	2	6,5
5.	Шипажайға жолдама рәсімдеу	1	3,2
6.	Жауап беруден бас тарту	1	3,2
	БАРЛЫҒЫ	34	100,0

Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында мәселені бейресми төлемдер көмегімен шешу бастамасын, зерттеу қорытындысы бойынша, көп жағдайда мекеме қызметкерлері көтерген (83,9%).

Сурет 71. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

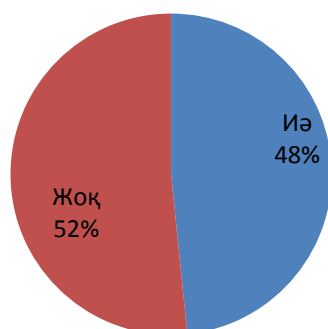
Сонымен бірге, аталмыш әрекетті респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» деп сипаттайды (73,1%).

Сурет 72. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, жұмыспен қамту мен әлеуметтік қорғау басқармасындағы мәселені бейресми шешу мүмкіндігінің тек 48,4% сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған.

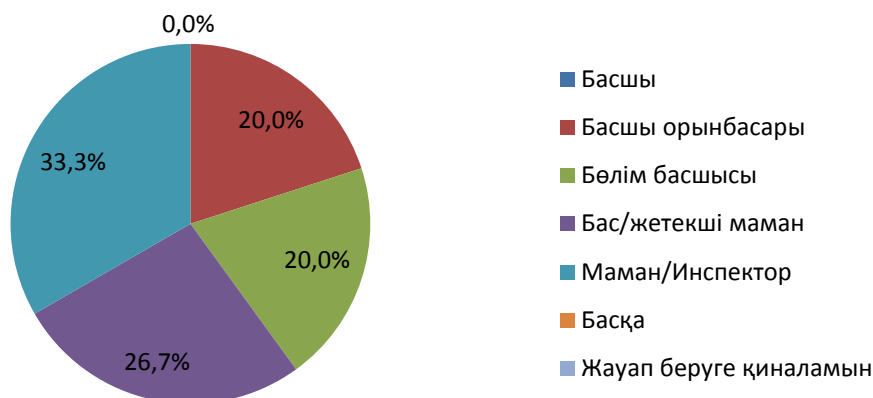

Сурет 73. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% , ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында жасалған мәселені бейресми жолмен шешу әрбір екінші жағдайда қызмет алушының көңілінен шықпайды (53,3%). Қызмет алушылардың 40% басқармада жасалған бейресми келісімнен кейінгі қызмет сапасына разылығын білдірген. 6,7% - өз қатынасын білдіруге қиналған.

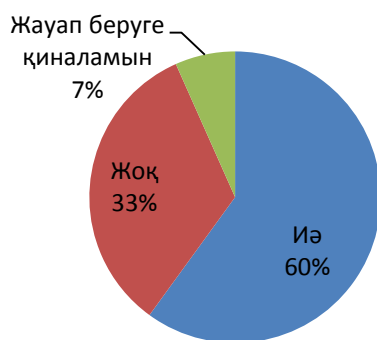
Бір атап өтерлігі, жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында бейресми келісім субъектісі ретінде мамандардан (33,3%) бастап ведомство басшыларына (20%) дейін қатысады.

Сурет 74. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

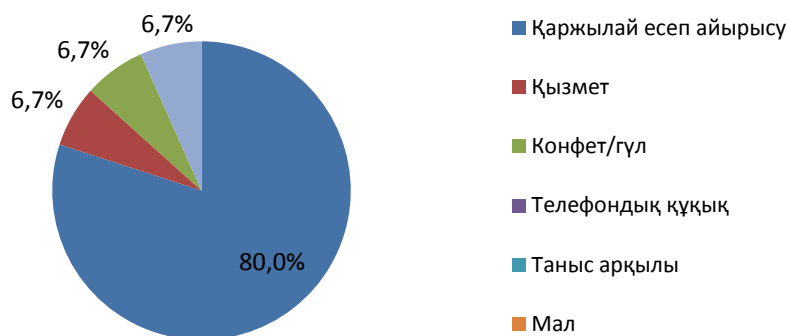
Зерттеу нәтижесіне сай, жұмыспен қамту мен әлеуметтік қорғау басқармасында жасалатын сыбайлас жемқорлық келісімдері көбіне делдал арқылы жасалады (60%). Ведомствоның өзге қызметкері делдал ретінде жиі қызмет атқарады.

Мекеме қызметкерімен тікелей әрбір үшінші келісім жасалады (33,3%).

Сурет 75. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасында көрсетілген қызмет үшін әрқашан да сыйақы ақшалай төленген (80%). Ал төлем сомасына келер болсақ, ол 10000 мен 80000 теңге аралығында. Төлемнің орташа сомасы – 21333 теңге. Көбіне сыйақы сомасы (сән) 10000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 10000 теңге көлемінде жасалған (медиана).

Сурет 76. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша көбіне 2 себепті атаған (Кесте 25 қараңыз):

- Басқалай мүмкін болмады;
- Егер ақша төлемесең, қажетті әлеуметтік көмекті алмайсың.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей басты уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.

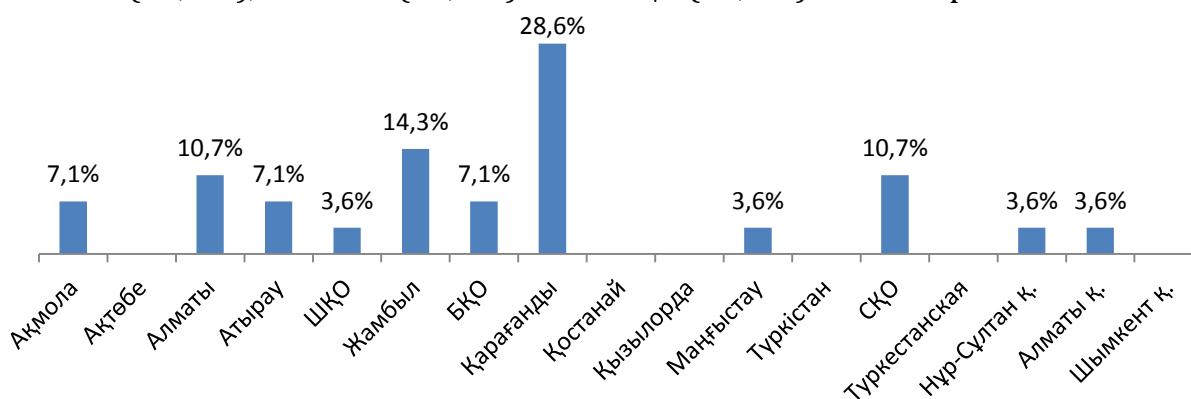
Кесте 25. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , ЖҚӘҚБ сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Басқалай мүмкін болмады	6	40,0

2.	Егер ақша төлемесең, қажетті әлеуметтік көмекті алмайсың	3	20,0
3.	Жұмыс барысын жылдамдату	1	6,7
4.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	1	6,7
5.	Талап етті	1	6,7
6.	Жауап беруге қиналамын	3	20,0
	БАРЛЫҒЫ	27	100,0

– **Әскери комиссариат (3,7%; 28 жағдай)**

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатынасқан әскери комиссариатта жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары келесідей облыстарда көбірек сипатталды: Қарағанды (28,6%), Жамбыл (14,3%), Алматы (10,7%) және СҚО (10,7%) облыстары.

Сурет 77. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (%), әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан %, аймақтық кескінде, жауаптың бір нұсқасы)

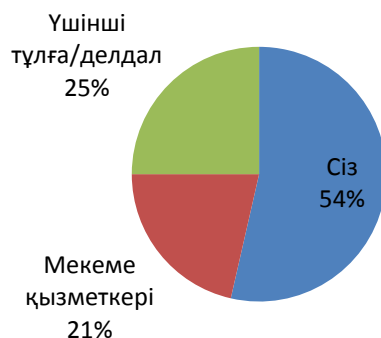
Әскери комиссариатта бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізімінде жалпы зерттеу нәтижесі бойынша әскерге баруды кейінге шегеру/әскери билет алу мәселелері аталады (Кесте 26 қараңыз).

Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша, әскери комиссариаттарда бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына жұмысқа орналасу аталды.

Кесте 26. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (%), әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

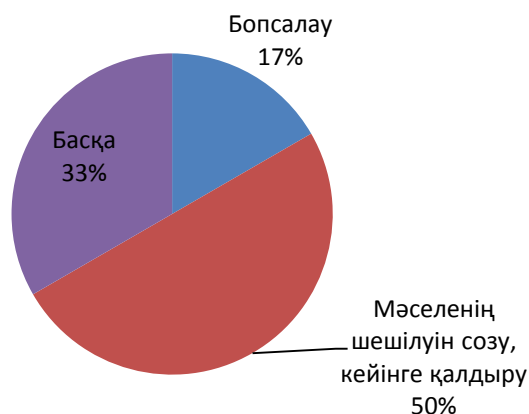
№	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	Әскерге баруды кейінге шегеру/әскери билет алу	25	89,3
2.	Жұмысқа орналасу	1	3,6
3.	Жауап беруден бас тарту	2	7,1
	БАРЛЫҒЫ	28	100,0

Әскери комиссариатта мәселені бейресми шешу бастамасы зерттеу нәтижесі бойынша, көбіне азаматтар тарапынан шығады (53,6%).

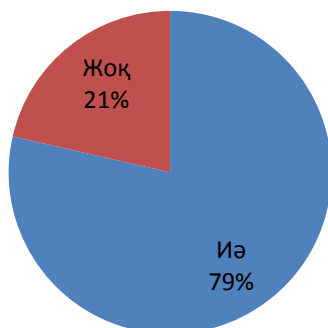
Сурет 78. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (% ,Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Бастаушы ретінде ведомство жұмысшысы көрсетілген жағдайда (21,4%) оның пайда табу мақсатындағы іс-әрекетін респонденттер «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипаттайды (73,1%). Сонымен қоса, «бопсалау», «міндетті төлем» сынды нұсқалар кездеседі..

Сурет 79. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижесі бойынша, 10 жағдайдың 8-інде әскери комиссариатта мәселені бейресми шешу мүмкіндігі сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған.

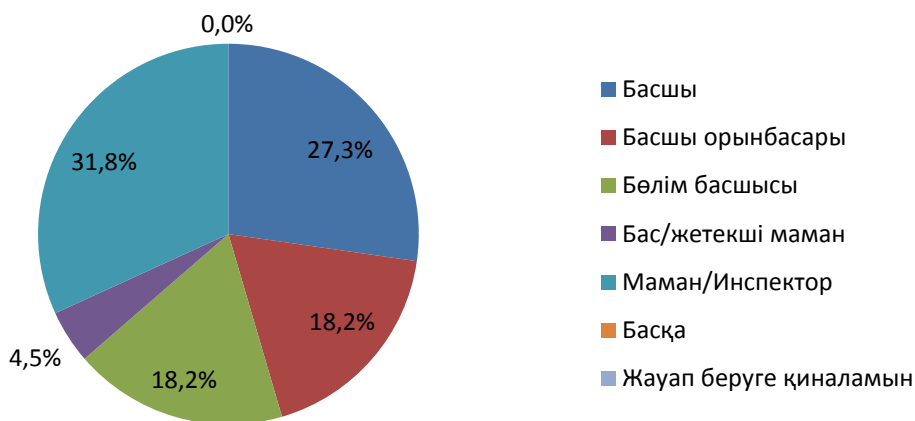

Сурет 80. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Атап өтерлігі, әскери комиссариатта мәселені бейресми жолмен шешу

кезінде қызмет алушылардың қызмет сапасына разылық деңгейі жоғары: олардың 81,8% нәтиже көңілдерінен шыққан. Тек 9,1% көрсетілген қызмет сапасына разы болмаған, дәл осындай шамада (9,1%) өз қатынасын білдіруге қиналған.

Әскери комиссариатта бейресми келісім субъектілері ретінде қатардағы мамандар (31,8%) мен ведомство басшылары (27,3%) бірдей қызмет атқаратыны назар аудартады.

Сурет 81. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысына сай, әскери комиссариаттағы сыбайлас жемқорлық келісім көбіне делдал арқылы жасалады (68,2%). Делдал рөлінде басым жағдайда респондент пен мекеме қызметкерінің ортақ танысы қызмет атқарады.

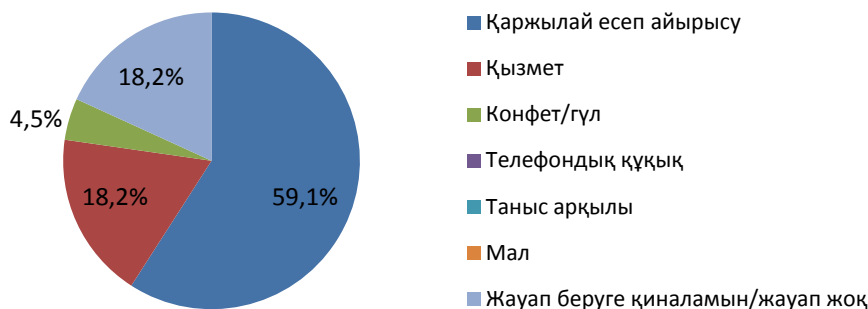
Мекеме қызметкерінің өзімен тікелей әрбір төртінші келісім жасалады (27,3%).

Сурет 82. – Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелері бойынша, әскери комиссариатта көрсетілген қызмет үшін көбіне ақшалай төлем жасалады (59,1%). Төлем сомасына келер болсақ, ол 10000 мен 500000 теңге аралығында. Төлемнің орташа сомасы – 153909

теңге. Көбіне сыйақы мөлшері (сән) 100000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 100000 теңге шамасында жасалған (медиана).

Сурет 83. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Адамдарды мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, басты уәж ретінде 3 себепті атаған (Кесте 27 қараңыз):

- Басқалай мүмкін болмады;
- Жұмыс барысын жылдамдату;
- Әскерге барғысы келмеді.

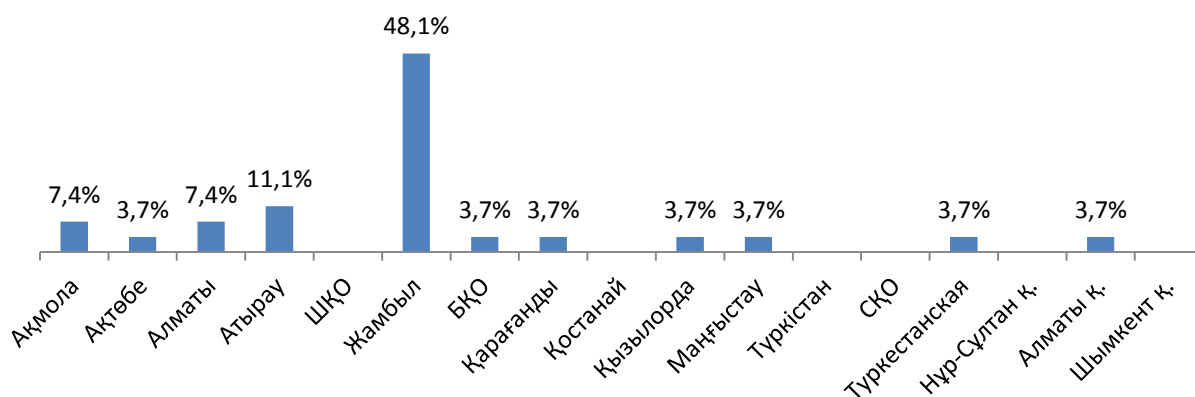
Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей негізгі уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: Мәселені өз мүддесіне сай шешу кепілдігі.

Кесте 27. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Әскери комиссариатта сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Басқалай мүмкін болмады	7	31,8
2.	Жұмыс барысын жылдамдату	5	22,7
3.	Әскерге барғым келмеді	5	22,7
4.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	2	9,1
5.	Ұлым үшін қорқамын	1	4,5
6.	Жауап беруге қиналамын	2	9,1
	БАРЛЫҒЫ	22	100,0

– **Аудан әкімдігі аппараты (3,6%; 27 жағдай)**

Сауалнама қорытындысына сай, респонденттердің өздері тікелей қатынасқан аудан әкімдігінің аппаратында жасалған сыбайлас жемқорлық келісім жағдайлары Жамбыл облысында (48,1%) көбірек сипатталды.

Сурет 84. – Сіз қандай мекеме/органда мәселені бейресми шешу жағдайына кез болдыңыз? (% Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, аймақтық кескінде , жауаптың бір нұсқасы)

Аудан әкімдігі аппаратында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін мәселелер тізіміне жалпы зерттеу нәтижесі бойынша, келесідей мәселелер жиі аталады (Кесте 28 қараңыз).:

- Жер учаскесін алу/рәсімдеу;
- Бала тууылуы бойынша жәрдемақы рәсімдеу/алу;
- Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу.

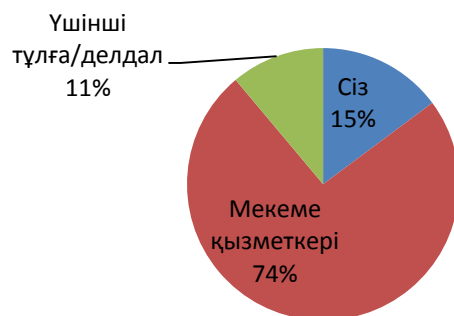
Сонымен бірге, респонденттердің айтуынша, аудан әкімдігі аппаратында бейресми төлемдер көмегімен шешілетін кеңінен таралған мәселелер қатарына келесілер жатады:

- Жұмысқа орналасу;
- Рұқсатнама рәсімдеу;
- Несие алу.

Кесте 28. – Сізге қандай мәселені шешу керек болды? (% Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

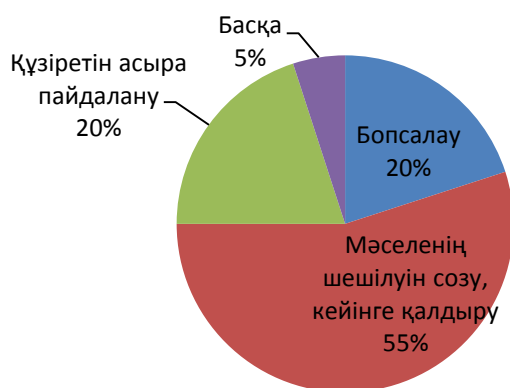
№	Сұрақ/сылтау	Жиілік	%
1.	Жер учаскесін алу/рәсімдеу	7	25,9
2.	Бала тууылуы бойынша жәрдемақы алу/рәсімдеу	6	22,2
3.	Әлеуметтік/атаулы көмек рәсімдеу/алу	5	18,5
4.	Жұмысқа орналасу	2	7,4
5.	Кезекті тексеру	1	3,7
6.	Мәжбүрлі еңбек туралы іс	1	3,7
7.	Жылдық салық есебін өткізу/қабылдау	1	3,7
8.	Несие алу	1	3,7
9.	Техникаға рұқсатнама рәсімдеу	1	3,7
10.	Жауап беруден бас тарту	2	7,4
	БАРЛЫҒЫ	28	100,0

Зерттеу қорытындысы бойынша, аудан әкімдігі аппаратында мәселені бейресми шешу бастамасын көпшілік жағдайда ведомство қызметкерлері көтереді (74,1%).

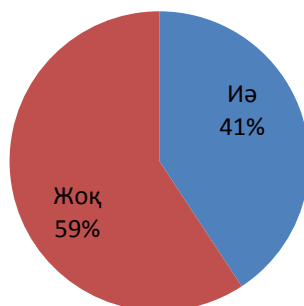
Сурет 85. – Мәселені бейресми шешудің бастаушысы кім болды? (%), Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Сонымен бірге, олардың әрекеттерін респонденттер көбіне «қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу» ретінде сипаттайды (55%).

Сурет 86. – Егер бұл ведомство жұмысшысы болса, оның әрекеттері қандай болды? (%), Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу нәтижелеріне сай, 10 жағдайдың 4-інде аудан әкімдігі аппаратында мәселені бейресми шешу мүмкіндігі сыбайлас жемқорлық келісімін жасаумен аяқталған.

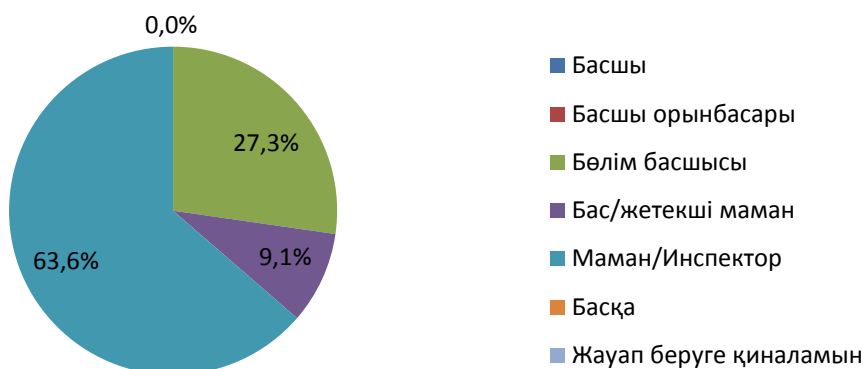
Сурет 87. – Сіз мәселені бейресми тәсілмен шешу мүмкіндігін қолдандыңыз ба? (%), Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Қызмет алушының (72,7%) тек 40,7% ғана аудан әкімдігі аппаратындағы мәселені бейресми шешу нәтижесіне разы болған. Респонденттердің 27,3%

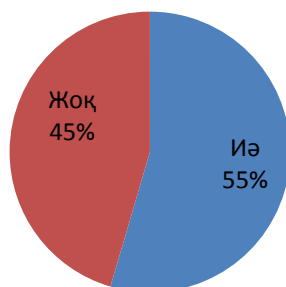
әрбір төртінші алынған нәтижеге разы емес.

Атап өтерлігі, аудан әкімдігі аппаратында мәселені бейресми шешу туралы келісім мамандар (63,6%) және бөлім басшылары (27,3%) арқылы жасалған.

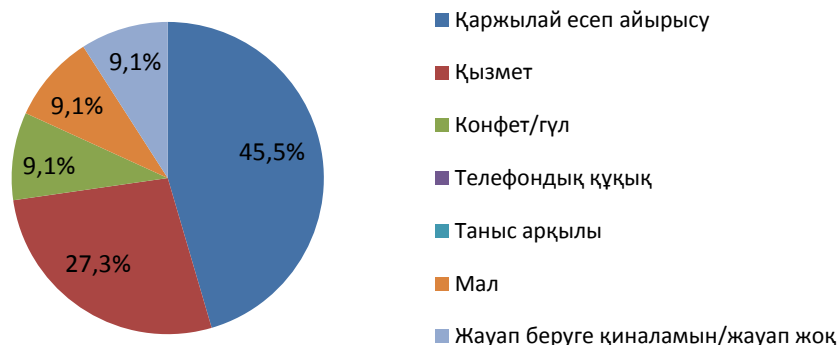
Сурет 88. – Сіз бейресми келісім жасасқан ведомство жұмысшысының лауазымын атаңыз (% , Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, аудан әкімдігі аппаратындағы сыбайлас жемқорлық келісімдері делдал арқылы да (54,5%), ведомство қызметкерімен (45,5%) тікелей де жасалады.

Сурет 89. - Сізде делдал/көмекші болды ма? (% , Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Зерттеу қорытындысы бойынша, аудан әкімдігі аппаратында көрсетілген қызмет үшін сыйақы ретінде көбіне ақшалай төлем (45,5%) және қызметпен өтеу (27,3%) жасалады. Төлем сомасына келер болсақ, ол 15000 мен 190000 теңге көлемінде. Төлемнің орташа сомасы – 88500 теңге. Көбіне сыйақы ретінде (сән) сомасы 150000 теңгені құрайды. Барлық төлемдердің жартысы 74500 теңге жобасында жасалған (медиана).

Сурет 90. – Көрсетілген қызмет үшін сыйақы қандай болды? (% , Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, жауаптың бір нұсқасы)

Азаматтарды аудан әкімдігі аппаратында мәселені бейресми тәсілмен шешу жолдарын іздеу мен келісуге итермелейтін уәждеме қызығушылық туғызады. Зерттеу нәтижесі бойынша, көбіне көп 2 себепті жиі атаған (Кесте 29 қараңыз):

- Басқалай мүмкін болмады;
- Жұмыс барысын жылдамдату.

Жалпы, алынған жауаптардың сараптамасы келесідей негізгі уәжді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді: міндетті төлем және мәселені респондент мүддесіне сай шешу кепілдігі .

Кесте 29. – Сіз неліктен мәселені шешудің бейресми тәсілін қолдануды жөн санадыңыз? (% , Аудан әкімдігі аппаратында сыбайлас жемқорлық оқиғасына кез болдым деп жауап берушілердің жалпы санынан, ашық сұрақ)

№	Уәж/себеп	Жиілік	%
1.	Басқалай мүмкін болмады	4	36,4
2.	Жұмыс барысын жылдамдату	3	27,3
3.	Егер ақша төлемесең, қажетті әлеуметтік көмек алмайсың	2	18,2
4.	Осылай арзан әрі қолайлы, артық мәселе жоқ	5	9,1
5.	Жауап беруге қиналамын	1	9,1
	БАРЛЫҒЫ	22	100,0

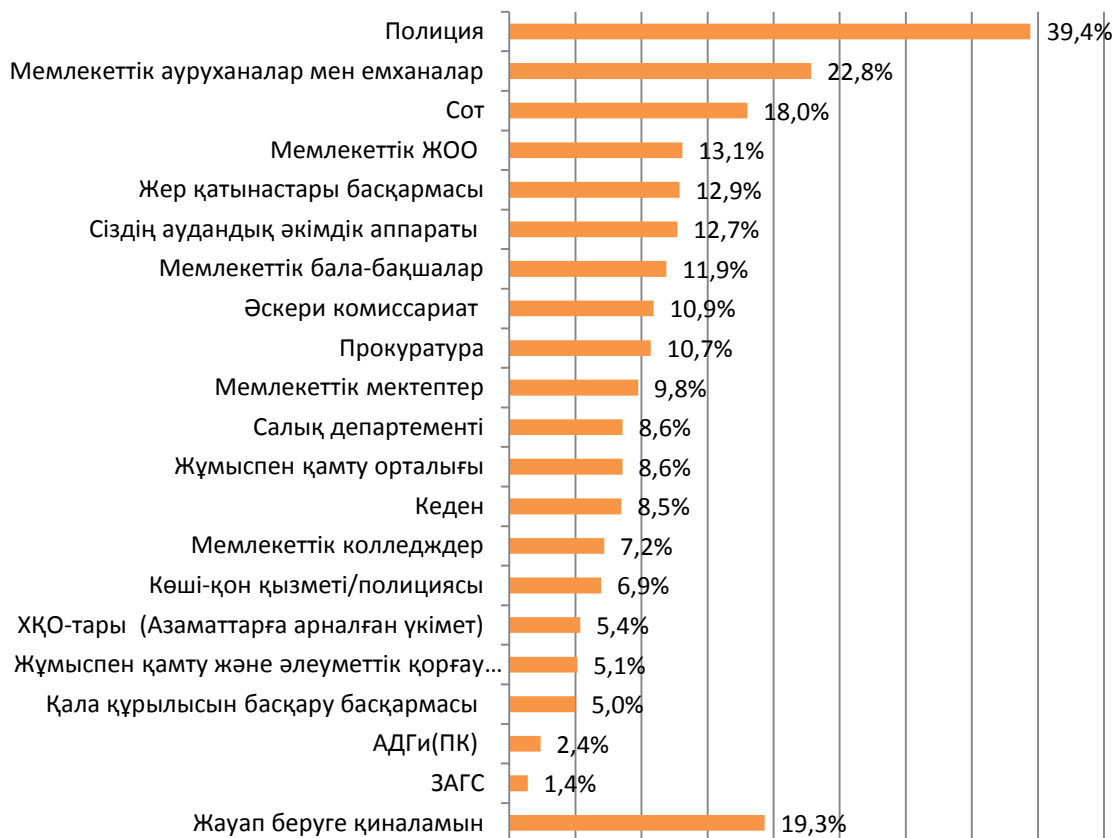
Тарау 5. Халықтың мемлекеттік органдағы сыбайлас жемқорлық деңгейі туралы түсінігі

Адамдардың тікелей өмірлік тәжірибеге негізделген сыбайлас жемқорлық туралы пікірін, қабылдауын қоғамда таралған сыбайлас жемқорлық таптаурындарының, жанама тәжірибеге негізделген түсінігі барларды өзара салыстыру зерттеу міндеттерінің бірі болды.

6532 сұралғандар өзі де, өз отбасаның бір мүшесі де мемлекеттік органдар мен бюджеттік ұйымдарға жүгінуде сыбайлас жемқорлық жағдайына кез болмағандарын атаған (сыбайлас жемқорлық тәжірибесі бар 752 респондент, оның егжей-тегжейін ашып айтып берді Бөлім 4 қараңыз).

Аталмыш бөлімде соңғы 12 айда өздерінің айтуынша сыбайлас жемқорлық тәжірибесі болмаған респонденттердің пікірлері жинақталған.

Осы категориядағы сұралғандардың 39,4% қабылдауында сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған орган – полиция (Сурет 91 қараңыз). Тұрғылықты жерде сыбайлас жемқорлық мемлекеттік ауруханалар мен емханаларда (22,8%) және сотта (18%) кеңінен таралған деген пікір бар .

Сурет 91. – Сіздің көзқарасыңыз бойынша, сіздің тұрғылықты жердегі сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған үш ведомствоны атаңыз (% , соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ деушілердің жалпы санынан, N6532)

Мәліметтерді салыстыру (Кесте 30 қараңыз) сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің сыбайлас жемқорлық «ауқымы» туралы түсінігі дақпыртталған екендігін көрсетті (осы респонденттердің шамамен 40% пікірінше, сыбайлас жемқорлық полицияда кеңінен таралған, алайда, бейресми тәжірибесі барлардың тек 2% ғана немесе 115 адам полициямен келіскендігін айтқан. Дәл осындай бақылау мемлекеттік ауруханалар мен емханаларға қатысты да байқалады: әрбір төртінші аталмыш ұйымдарда сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған деп санаса, мемлекеттік медициналық мекемелерде бейресми келісім жасағандарын тек 5% ғана атаған).

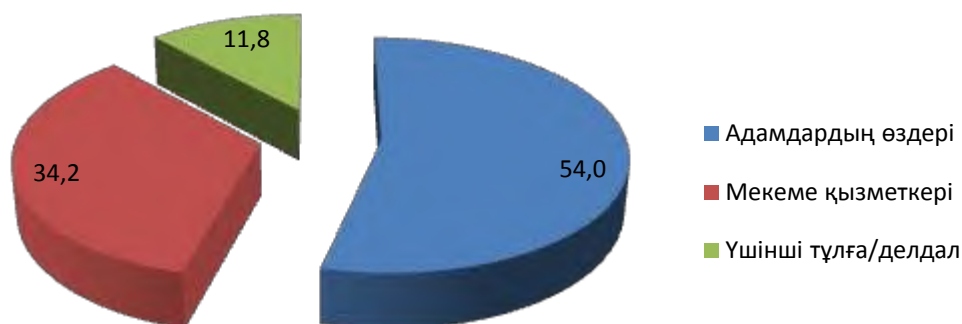
Төмендегі кестеде келтірілген саралау көрсетіп отырғандай, тәжірибе мен түсінікке негізделген сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған ұйымдар рейтингінде айтарлықтай айқын айырмашылықтар байқалады. Мысалы, түсінікке (қабылдау) негізделген сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған ведомство/ұйымдар рейтингісінің ондығына респонденттер соттарды, әкімдікті, прокуратураны тізімге енгізілді. Ал енді «шынайы» тізімде

аталмыш органдардың орнында мемлекеттік колледждер, жұмыспен қамту орталығы, жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау басқармасы, ХҚКО бар. Сонымен бірге, қандай ведомствоның рангілері (орындары) айтарлықтай ерекшеленеді.

Кесте 30. – «Өзіңіз көрсеткен ведомствоға барғанда Сіз мәселені бейресми шешу (келісу) мүмкіндігіне немесе қажеттілігіне кез болдыңыз ба?» (тәжірибесі) және «Сіздің көзқарасыңыз бойынша, сіздің тұрғылықты мекеніңіздегі сыбайлас жемқорлық кеңінен таралған үш ведомствоны атаңыз» (түсінік) сұрақтарына респонденттердің жауаптарын салыстыру (жауаптардың алғашқы ондығының рейтингісі)

Бейресми жолмен шешу Ранг	Бейресми жолмен шешу Ранг	Сыбайлас жемқорлықты қабылдау (түсінік бойынша)
Мемлекеттік емханалар/ауруханалар	1.	Полиция
Полиция	2.	Мемлекеттік емханалар/ауруханалар
Мемлекеттік бала-бақшалар	3.	Сот
Мемлекеттік колледждер	4.	Мемлекеттік ЖОО
Мемлекеттік ЖОО	5.	Жер қатынастары басқармасы
Жер қатынастары басқармасы	6.	Аудан әкімі аппараты
Жұмыспен қамту орталығы	7.	Мемлекеттік бала-бақшалар
ХҚКО	8.	Әскери комиссариат
Жұмыспен қамту және әлеуметтік қорғау	9.	Прокуратура
Мемлекеттік мектептер	10.	Мемлекеттік мектептер

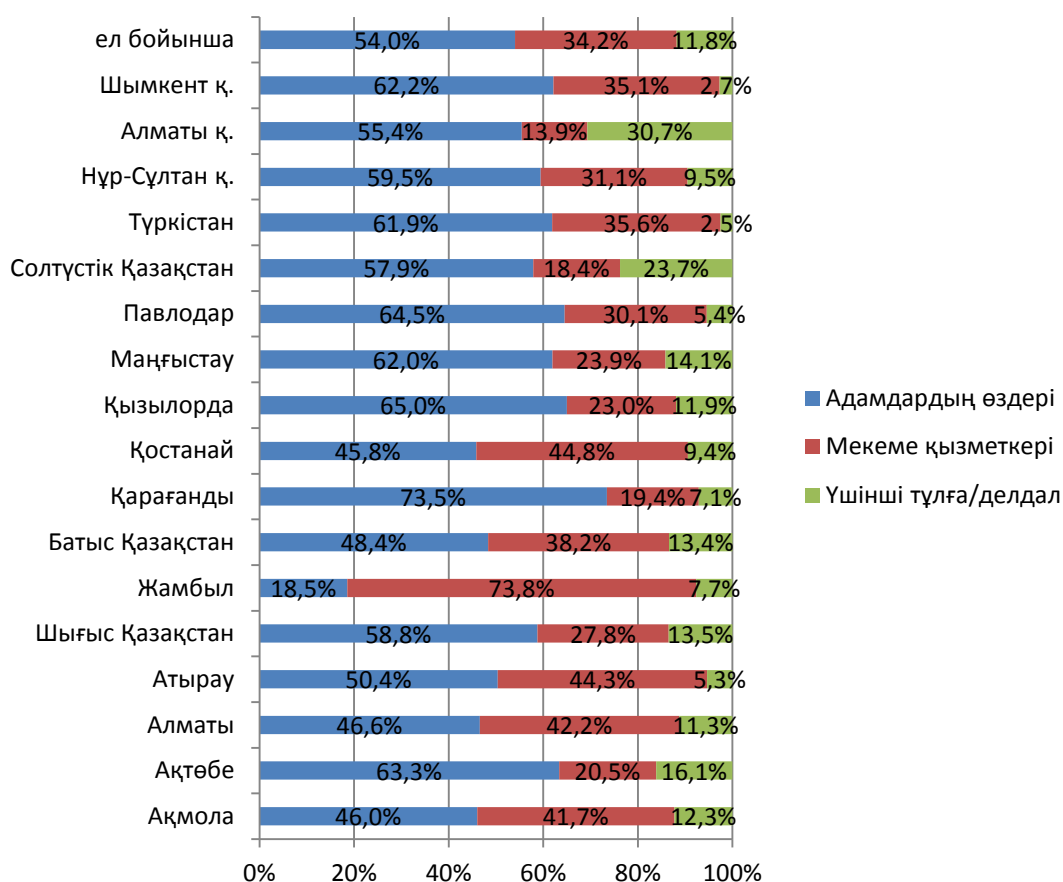
Соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің көпшілігінің қабылдауында мәселені бейресми шешу бастамасын белгілі бір мемлекеттік қызметтерді алуға мұқтаж адамдардың өздері көтереді екен (54%) (Сурет 92 қараңыз). Сұралғандардың тек үштен бірі ғана осындай өзара әрекет бастамасына мүдделі тұлға жүгінген ведомство қызметкеріне артады. Әрбір сегізінші респонденттің пікірінше, мәселені бейресми шешу бастамасын үшінші тұлға/делдал көтереді.

Сурет 92. – Мемлекеттік қызмет алу барысында мәселені бейресми шешу бастамасын кім жиірек көтереді? (% , соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532)

Мемлекеттік қызмет алуда мәселені бейресми (сыбайлас жемқорлық) жолмен шешу бастаушысына кандидат таңдауда аймақтық кескін қызықты ерекшеліктер анықтады (Сурет 93 қараңыз). 12 аймақта сұралғандардың басым көпшілігі мұндай жағдайда бастаманы мемлекеттік қызметтерді алушы адамдардың өздері көтереді деген пікірде.

Сонымен бірге, Ақмола, Алматы, Батыс Қазақстан облыстарында сыбайлас жемқорлық әрекеттерінің бастаушысы ретінде адамдардың өздерін де, ведомство қызметкерлерін де қатар атаған. Тек Жамбыл облысында ғана сұралғандардың 73,8% мемлекеттік қызмет алу барысындағы мәселені бейресми шешу айыбын мемлекеттік орган өкілдеріне арту керек деп санайды.

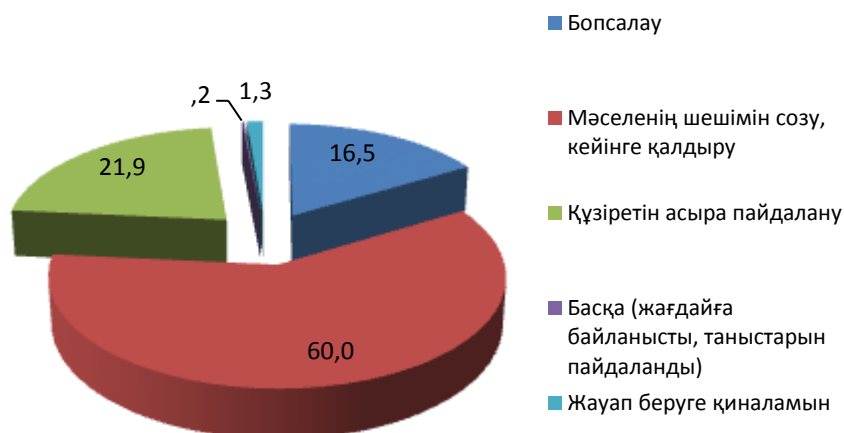

Сурет 93. – Мемлекеттік қызмет алу барысында мәселені бейресми шешу бастамасын кім жиірек көтереді? (аймақтық кескін, соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532)

Респонденттердің 34,2%, немесе 2237 респондент мемлекеттік қызмет алу барысындағы бейресми әрекеттердің бастаушысы ретінде мекеме қызметкерлерін көрсеткен (Сурет 92 қараңыз). Аталмыш қызметкерлер өздеріне қажетті нәтижелерге қол жеткізу үшін көбіне қалай әрекет етеді?

Ең алдымен, қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу әдісі қолданылады, дәл осындай ұстанымды мәселені бейресми жолмен шешу

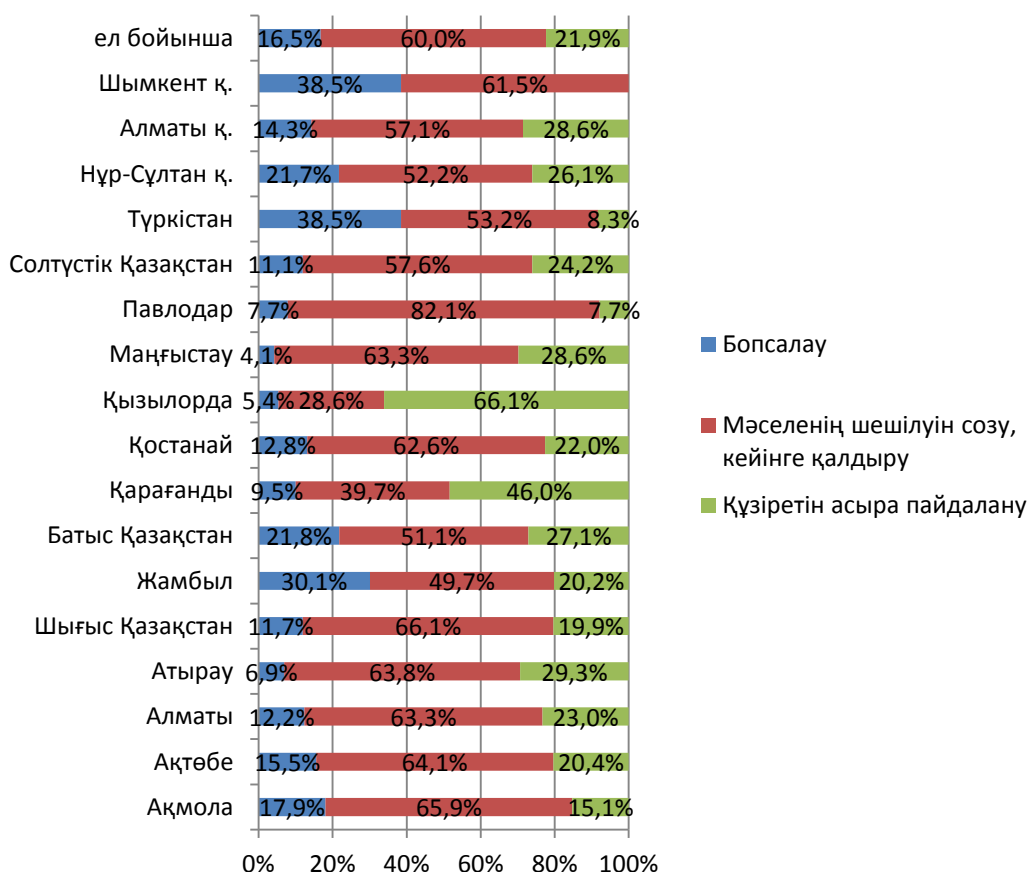
бастамасын көтеруші мемлекеттік орган қызметкері деп атаған респонденттердің 60% ұстанады (Сурет 94 қараңыз). Лаауазымын асыра пайдалану (21,9%) және бопсалаудың (16,5%) таралу дәрежесі азырақ.

Сурет 94. – Егер бұл ведомство қызметкері болса, Сіздің ойыңызша, ол көбіне қалай әрекет етеді? (% , мәселені бейресми шешу бастамасын ведомство қызметкері көтереді деп санаушылардың жалпы санынан, N2237)

Қағазбастылық, мәселені шешуді созбаққа салу мекеме қызметкерлерінің сүйікті әдісі деп көптеген аймақ сұралушылары атаған (Сурет 95 қараңыз). Қызылорда мен Қарағанды облыстары бойынша сауалнама нәтижелері ғана ерекшеленеді, яғни, ол жақта басты әдіс ретінде ведомство қызметкерінің лауазымын асыра пайдалануы аталған (сәйкесінше, 66,1% және 46%).

Бопсалауды сыбайлас жемқорлық тәсілі ретінде өзгелерге қарағанда Жамбыл (30,1%), Түркістан (38,5%) және Шымкент (38,5%) қаласының тұрғындары көбірек атаған.

Сурет 95. – Егер бұл ведомство қызметкері болса, Сіздің ойыңызша, ол көбіне қалай әрекет етеді? (% , мәселені бейресми шешу бастамасын ведомство қызметкері көтереді деп санаушылардың жалпы санынан, N2237, аймақтық кескінде)

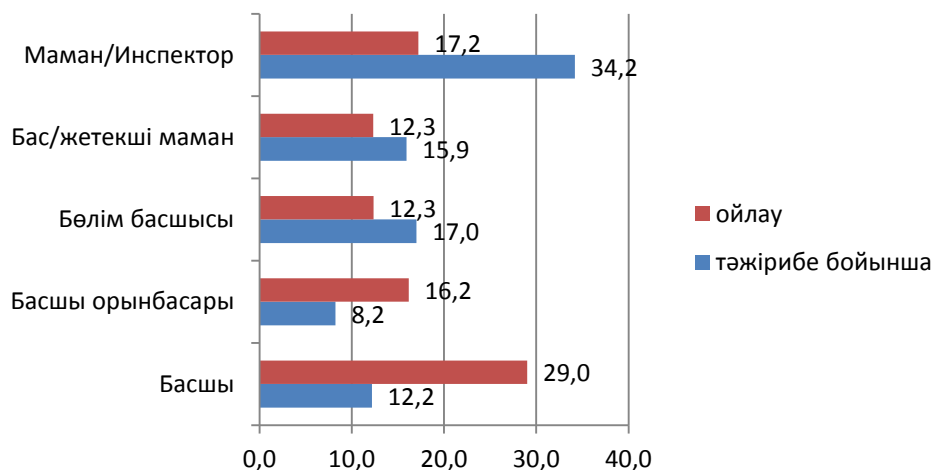
Сауалнама қорытындысына сай, мемлекеттік орган қызметкерінің қайсысы өзгелерге қарағанда сыбайлас жемқорлық келісімдеріне көбірек қатысатыны туралы бірегей пікір қалыптаспады (Сурет 96 қараңыз). Мысалы, сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің 29% пікірінше, жемқорлық келісімдерінде ұйым басшылары көбірек қатысады екен. Дәл осындай үлес (29,5%) жемқорлыққа төменгі сатыдағы қызметкерлер (мамандар/инспекторлар мен бас/жетекші мамандар) қатысады деп санайды. Орта буын басшылары, яғни, ұйым басшыларының орынбасарлары мен бөлім басшыларын, сұралғандардың 28,5% сыбайлас жемқорлық келісімінің қатысушылары ретінде атаған. Яғни, зерттеудің бұл қатысушыларының қабылдауында сыбайлас жемқорлық тетіктері мемлекеттік ұйымдардың барлық деңгейлерінде көрсетілген.

Сурет 96. – Мемлекеттік құрылым қызметкерлерінің қайсысы сыбайлас жемқорлық келісімдерге көбірек қатысады? (% , соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532)

Сонымен бірге, сыбайлас жемқорлық тәжірибесі барлар мен ондай тәжірибесі жоқтардың екі тобы бойынша мәліметтерді салыстырар болсақ, айтарлықтай айырмашылықтар байқалады (Сурет 97 қараңыз). Мысалы, жемқорлық тәжірибесі барлардың жартысы басты қатысушылар ретінде мамандар/инспекторлар (34,2%) мен бас/жетекші мамандар (15,9%) секілді мемлекеттік басқарудың төменгі бөлімін атаған. Сонымен бірге, ұйым басшылары респонденттердің бағалауынша, сыбайлас жемқорлық келісім жағдайының 12,2% қатысады. Ұйым басшыларының орынбасарлары өзгелерге қарағанда жемқорлыққа сирек қатысады (8,2%) (тәжірибе бойынша).

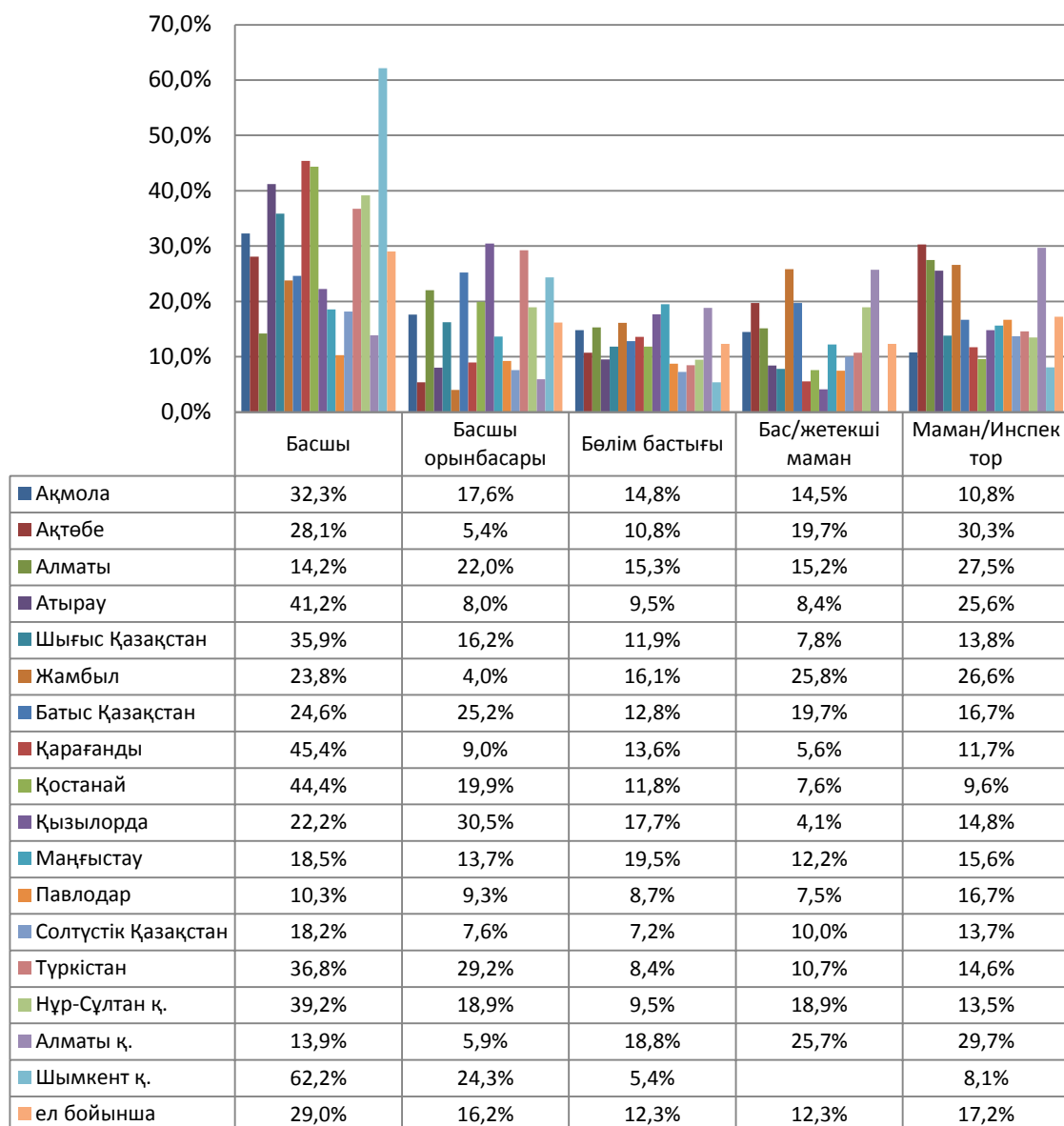

Сурет 97. – Мемлекеттік құрылым қызметкерлерінің қайсысы сыбайлас жемқорлық келісімдерге көбірек қатысады? (% , салыстырмалы мәліметтер, соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы саны (түсінігі бойынша) мен бейресми жемқорлық тәжірибесі бар респонденттердің жалпы санының (тәжірибесі бойынша) өзара салыстырмалы мәліметтері)

Аймақтық кескінде мемлекеттік орган тарапынан сыбайлас жемқорлық әрекетінің басты субъектісі кім деген сұрақ бойынша халықтың қабылдауында айтарлықтай ерекшелік байқалады (Сурет 98 қараңыз).

Мысалы, Қарағанды, Қостанай, Атырау облыстары мен әсіресе, Шымкент қаласында (62,2% (!)) мұндай субъекті ретінде ұйым басшыларын атаған. Ал, Ақтөбе, Алматы, әсіресе, Жамбыл облыстарында (жиынтық көрсеткіш 52,4%) және Алматы қаласында сыбайлас жемқорлықтың бас субъектісі ретінде төменгі буын өкілдері бас/жетекші мамандар мен маман/инспекторлар көбірек аталған.

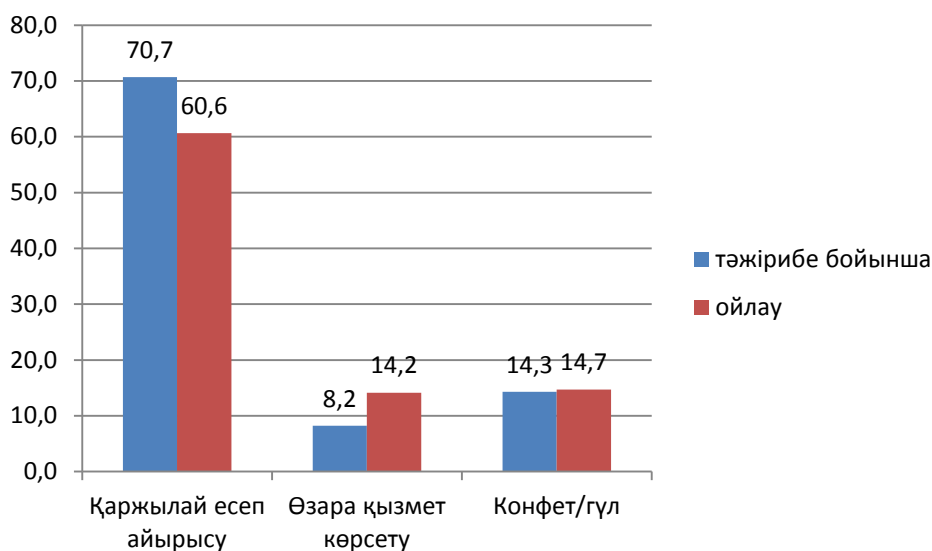
Сурет 98. – Мемлекеттік құрылым қызметкерлерінің қайсысы сыбайлас жемқорлық келісімдерге көбірек қатысады? (% , салыстырмалы мәліметтер, соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532; аймақтық кескін)

Соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің 60,6% жемқорлық жолымен көрсетілген қызметке сыйақы ретінде қаржылық есеп (ақшалай төлем) деп көрсетіке (Сурет 99 қараңыз). Осы топтағы сұралғандардың пікірінше, сыйақының өзге түрлері (қызметпен өтеу, кәмпит/гүл секілді ұсақ сыйлықтар) кеңінен таралмаған.

Сурет 99. – Сыбайлас жемқорлық жолымен көрсетілген қызмет үшін сыйақы көбіне қандай болады? (% , соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532)

Салыстырмалы мәліметтер көрсетіп отырған, респонденттердің бағалауынша, ақшалай төлемнің ауқымы жобалап отырған 60,6% көп және 70,7% құрайды (Сурет 100 қараңыз). Қызметпен өтеу немесе қызмет алмасу үлесі айтарлықтай төмен (респонденттердің ұғымы бойынша 8,2% қарсы 14,2%), сонымен қоса, ұсақ сыйлықтармен «сыйақының өтеудің» (14,7%) бағалау үлесі тәжірибе жүзіндегімен сай келді (14,3%).

Сурет 100. - Сыбайлас жемқорлық жолымен көрсетілген қызмет үшін сыйақы көбіне қандай болады? (% , салыстырмалы мәліметтер, соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы саны (түсінігі бойынша) мен бейресми жемқорлық тәжірибесі бар респонденттердің жалпы санының (тәжірибесі бойынша) өзара салыстырмалы мәліметтері)

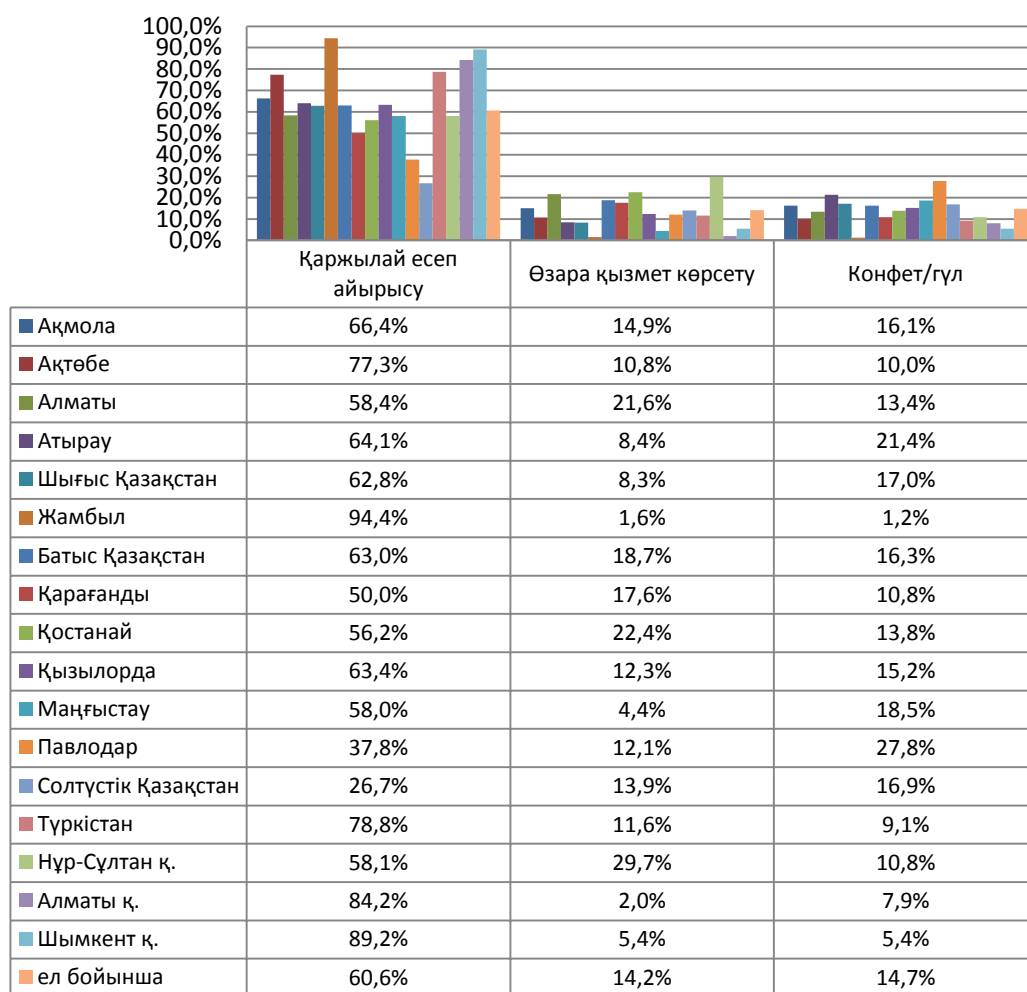
Бір жыл ішінде сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ деп көрсеткен респонденттердің бағалауынша, сыбайлас жемқорлық әрекеттері кезіндегі ақшалай төлем ауқымы аймақтарға байланысты ерекшеленеді. Есептесудің осы үлгісін көбіне Ақтөбе, Түркістан, Жамбыл облыстары (94,4% (!)) мен Алматы, Шымкент қаласының тұрғындары жиірек атаған.

Қызметпен өтеу осы топ респонденттерінің пікірінше, Қостанай, Алматы, Батыс Қазақстан облыстары мен Нұр-Сұлтан (29,7% (!)) қаласында кеңірек таралған.

Ұсақ сыйлықтар Атырау, Солтүстік Қазақстан, Павлодар облыстарында (27,8% (!)) көбірек қолданылады.

Сауалнамада ұсынылған тізімнен басқа респонденттер сыбайлас жемқорлық жолмен көрсетілген қызметке сыйақы ретінде келесілерді қоса атаған:

- Түрлі сыйлықтар (Қарағанды облысы -10% (!); Алматы облысы 2%, ШҚО -1%);
- Түскі асқа шақыру, соғымға ет (ШҚО);
- Алтын бұйымдар (Алматы және Ақтөбе облыстары).

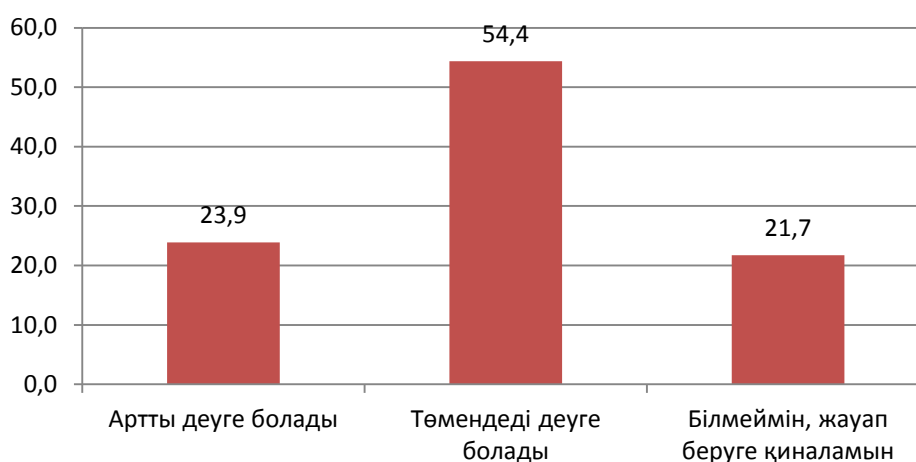

Сурет 101. – Сыбайлас жемқорлық жолымен көрсетілген қызмет үшін сыйақы көбіне қандай болады? (%,, соңғы 12 айда сыбайлас жемқорлық тәжірибесі жоқ респонденттердің жалпы санынан, N6532; аймақтық кескін)

Тарау 6. Мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатқа қанағаттану деңгейін, сонымен бірге, азаматтардың мемлекеттік билік институттарына сенімін бағалау

Мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатқа қанағаттану деңгейін бағалау зерттеу міндеттерінің бірі болды. Аталмыш міндет сауалнама қатысушылары тұратын тұрғылықты елдімекенде жергілікті деңгейдегі сыбайлас жемқорлық көріністері санының динамикасын бағалаусыз мүмкін болмайды. Осыған байланысты, сауалнамада сәйкес сұрақ қойылды.

Сұралғандардың 54,4% пікірінше, олардың тұрғылықты жерлерінде соңғы 12 айда мемлекеттік қызмет алу барысындағы сыбайлас жемқорлық оқиғаларының саны дұрысы азайған. Төрттен бірінің пікірінше, керісінше, сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны дұрысы көбейген. Әрбір бесінші жауап беруге қиналған.

Сурет 102. – Сіздің ойыңызша, сіздің тұрғылықты жеріңізде соңғы 12 айда мемлекеттік қызмет алу барысындағы сыбайлас жемқорлық жағдайларының саны көбейді ме, әлде, азайды ма? (% сұралғандардың жалпы санынан)

Соңғы жылда сыбайлас жемқорлық жағдайларының санының азайғандығы туралы көбіне Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Түркістан облыстары мен Шымкент қаласының респонденттері жиірек атаған (Сурет103 қараңыз).

Аталмыш статистиканың көбейгендігін көбіне Алматы, Нұр-Сұлтан қалаларының, Ақмола, Қызылорда, Жамбыл (46,1% (!)) облысының респонденттері жиірек атаған.

Зерттеу барысында Қарағанды, Атырау, Шығыс Қазақстан, Павлодар облыстарында аталмыш сұраққа жауап беруде қиналғандардың ең жоғары үлесі анықталғанына (үштен бірі және одан жоғары) баса назар аудару керек. Ерекше атап өтерлігі, Жамбыл облысы мен Шымкент қаласының респонденттер арасында жауап беруге қиналушылар үлесі ең төмен (сәйкесінше, 3,2% және 2,5%).